

**ÇANAKKALE CEPHESİNDE ASKERİ SUÇLAR
VE ADLİ VAKALAR**

(Yüksek Lisans Tezi)

Duygu ATEŞ

Kütahya – 2018

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ÇANAKKALE CEPHESİNDE ASKERİ SUÇLAR
VE ADLİ VAKALAR**

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Arif KOLAY

Hazırlayan:
Duygu ATEŞ

Kütahya – 2018

Kabul ve Onay

Duygu ATEŞ'in hazırladığı “Çanakkale Cephesinde Askeri Suçlar ve Adli Vakalar” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../2018

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Doç. Dr. Taner BİLGİN		
Dr. Öğr. Üyesi Arif KOLAY (Danışman)		
Dr. Öğr. Üyesi Hacı Murat ARABACI		

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Çanakkale Cephesinde Askeri Suçlar ve Adli Vakalar” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2018

Duygu ATEŞ

Özgeçmiş

20.05.1991 Kocaeli'nin Gebze ilçesinde doğdu. İlköğretimini Mutlukent İlköğretim okulunda lise öğrenimini Afyonkarahisar Cumhuriyet Anadolu lisesinde tamamladı. 2010 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen edebiyat fakültesi Tarih Bölümünü kazandı. 2014 yılında buradan mezun oldu ve aynı yıl Dumlupınar Üniversitesi Yakınçağ Tarihi Anabilim dalında yüksek lisansına başladı

ÖZET

ÇANAKKALE CEPHESİNDE ASKERİ SUÇLAR VE ADLİ VAKALAR

ATEŞ, Duygu
Yüksek Lisans Tezi, Tarih Ana Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Arif KOLAY
Mayıs, 2018, 115 sayfa

Tarih boyunca yeryüzünde meydana gelen savaşlar suç ve adli vaka kavramlarının doğmasına da yol açmıştır. Çok çeşitli türleri bulunan bu kavramın bu tezdeki ana konusu askeri suçlar ve adli vakalardır,. Türk savaş tarihinde kahramanlık örneği olan Çanakkale Cephesinde dahi birtakım askeri suçlara rastlanılması ise askeri başarılar sağlansa dahi suçların düşük oranlı da olsa yaşanabileceğinin bir kanıtıdır.

Suçlardan bireyler sorumlu tutulabilir sebeplerde bireylere göre ele alınabilir. Ancak askeri suçlarda tek sorumlu birey değildir nitekim Çanakkale Cephesi'nde yaşanan askeri suçlar Osmanlı Devleti'nin zorunlu askerlik sistemini uygulamadaki hatalarına, dış siyasetteki yanlışlarına, seferberlik sürecindeki hatalı uygulamalarıyla bağdaştırılmalıdır. Özellikle de zorunlu askerlik sisteminde toplumsal eşitsizlik meydana getirmek, seferberlik döneminde, silah altına alınan vatandaş sivil hayattan kopararak süresiz şekilde çokta normal olmayan şartlarda cepheye mahkum etmek, eldeki tüm nüfusu cepheye sevk ederek, geride kalan başta asker aileleri olmak üzere tüm insanları mağdur etmek, müttefiklik görüşmelerinde kendi çıkarlarınızın tamamen dışında bir anlayış ile hareket ederek vatandaşın hakkını göz ardı etmek sizin adınıza savaşıacak her bireyin suç potansiyelinde olması sonucunu doğurmaktadır.

Askeri suçlar dışında sahip olduğu askeri sığata bakmaksızın toplum içinde, adam öldürme, yaralama, kadına şiddet gösterme, umumhanelere takılma, umumi yerlerde toplum huzurunu bozma gibi fiiller gerçekleştiren askeri rütbeli şahısların bulunduğu belirtilmelidir. İlaveten yapılan ceraim cetvelleri vasıtasıyla sivil suçlar da tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Asker, Çanakkale, Savaş, Müttefik, Seferberlik Suç.

ABSTRACT**MILITARY CRIMES AND JUSTICE IN ÇANAKKALE FACILITY****ATEŞ, Duygu****Master Thesis, Department of History****Supervisor: Assoc. Prof. Arif KOLAY****May, 2018, 115 pages**

Throughout history, warfare on the earth has led to the emergence of the concepts of crime and judicial cases. This concept of this concept, which has a wide variety of genres, is the main subject of military crimes and judicial cases. The encounter of some military crimes even in the Dardanelles, the example of heroism in the Turkish war history, is proof that even if military successes are provided, crimes can be experienced at low rates.

Individuals can be held accountable for crimes and can be handled according to the reasons. However, military crimes committed at the Dardanelles front must be reconciled to the mistakes of the Ottoman State in applying the compulsory military system, to the mistakes in foreign policy, and to its faulty practices during the mobilization process. Especially in order to bring social inequality in the system of compulsory military service, in order to victimize all the people, especially the military families, which are left behind by sending the entire population to the front, condemning the citizen under the arms during the campaign period, ignoring the right of the citizen by acting with an understanding completely outside of your own interests, your name leads to the possibility that every individual who will fight will be a criminal potential.

Apart from military crimes, it should be noted that there are military rank-minded persons in the society, regardless of their military background, who commit acts such as murder, wounding, violence against women, hanging on public places and breaking public peace in public places. In addition, civilian crimes have been identified by means of demonstrations

Keywords: Military, War, Allied, Mobilization, Crime.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	ix
GRAFİKLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM SEFERBERLİKTEN FİRARİLİĞE GİDEN YOL

1.1. OSMANLI DEVLETİ'NDE SEFERBERLİK ANLAYIŞI	5
1.1.1. I. Dünya Harbi Öncesinde İktidarın Zorunlu Askerlik Uygulaması ve Seferberlik Faaliyetleri	5
1.1.2. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girişi	25
1.1.3. Çanakkale Cephesi ve Muharebeler	27

İKİNCİ BÖLÜM SUÇUN TANIMI, FİRAR SUÇU, ÇANAKKALEDEKİ FİRARİLER VE FİRAR DIŞI ADLİ VAKALAR

2.1. SUÇ KAVRAMI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TÜRLERİ	33
2.2. OSMANLI DEVLETİ'NDE ASKERİ BİR SUÇ: FİRARİLER.....	35
2.3. ÇANAKKALE CEPHESİNDEKİ FİRAR ÖRNEKLERİ	37
2.4. FİRAR KARŞI ÖNLEMLER VE YAPTIRIMLAR.....	48
2.5. FİRAR DIŞI ADLİ VAKALAR.....	50
2.5.1. Askeri Sınıfın Toplumdaki Genel Ahlak Düzenine, Kişilerin Can Güvenliğine ve Mal Varlıklarına Karşı İşledikleri Adli Vakaları.....	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 1915 MART, NİSAN, MAYIS AYLARINA AİT CERAİM CETVELLERİ

3.1. CERAİM CETVELLERİ HAKKINDA.....	56
3.2. 1915 MART AYI KALE-İ SULTANİYE CERAİM CETVELİ	56
3.3. 1915 NİSAN AYI CERAİM CETVELİ.....	68

3.4. 1915 MAYIS AYI CERAİM CETVELİ.....	77
SONUÇ.....	94
EKLER.....	101
KAYNAKÇA	104
DİZİN	114

TABLOLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 2.1: Tespit Edilen Firarilerin Toplu İsim Listesi	42
Tablo 2.2: Çanakkale Grup Kumandanlığı tarafından 20 Rabiulevel 1335 (14 Ocak 1917) Tarihli Firar İsim Listesi.....	44
Tablo 2.3: Çanakkale Grup Kumandanlığından 24 Rebiülahir 1335 (17 Şubat 1917) Tarihli Firar İsim Listesi	44
Tablo 2.4: Çanakkale Grup Kumandanlığından 8 Receb 1335 (30 Nisan 1917) Tarihli Firar İsim Listesi	45
Tablo 2.5: Çanakkale Grup Kumandanlığından 24 Receb 1335 (16 Mayıs 1917) Tarihli Firar İsim Listesi	45
Tablo 3.1: Mart 1915 Suç Türleri.....	57
Tablo 3.2: Nisan 1915 Suç Türleri	68
Tablo 3.3: Mayıs 1915 Suç Türleri.....	78
Tablo 3.4: Mart Nisan Mayıs aylarının Toplu Halde Suçlu Dağılımları	92

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 3.1: (Mart 1915) Suç Dağılımı	58
Grafik 3.2: (Mart 1915) Suçluların Yaş Dağılımı.....	65
Grafik 3.3: (Mart 1915) Suçluların Meslek Dağılımı.	66
Grafik 3.4: (Mart 1915) Suçluların Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı.....	67
Grafik 3.5: (Nisan 1915) Suç Dağılımı.....	69
Grafik 3.6: (Nisan 1915) Suçluların Cinsiyet Dağılımı.....	74
Grafik 3.7: (Nisan 1915) Suçluların Yaş Dağılımı	75
Grafik 3.8: (Nisan 1915) Suçluların Mesleki Dağılımı	76
Grafik 3.9: (Nisan 1915) Suçluların Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı	77
Grafik 3.10: (Mayıs 1915) Suç Dağılımı	79
Grafik 3.11: (Mayıs 1915) Suçluların Cinsiyet Dağılımı	88
Grafik 3.12: (Mayıs 1915) Suçluların Yaş Dağılımı	89
Grafik 3.13: (Mayıs 1915) Suçluların Mesleki Dağılımı.....	90
Grafik 3.14: (Mayıs 1915) Suçluların Yerleşim Birimine Göre Dağılım.....	91

KISALTMALAR

ATASE	Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
BDH	Birinci Dünya Harbi
BEO	Babı Ali Evrak Odası
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
Bkz	Bakınız
C.	Cilt
Çev:	Çeviren
DH EUM. 5 şb.	Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Beşinci Şube
DH. EUM. 6.şb.	Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Altıncı Şube
DH. EUM. ADL.	Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Tatbikat-ı Adliye Kalemi
DH. EUM. AYŞ.	Dahiliye Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Asayiş Kalemi
DH.EUM LVZ.	Dahiliye Levazım Kalemi
DH EUM MTK.	Dahiliye Emniyet Umumiye Muhaberat ve Tenkisat Müdüriyeti
DH. İD	Dahiliye Nezareti Evrakı, İdare Kısmı
DH. MB. HPS. M.	Dahiliye Nezareti Mebani-i Emiriye Ve Hapishaneler Müdüriyeti Muhaberat-ı Umumiye İdaresi Evrakı Müteferrik
DH. ŞFR.	Dahiliye Şifre Kalemi
DH. UMVM.	Dahiliye Umur-ı Mahalliyye ve Vilayat Müdürlüğü
İ.DUİT.	İrade Dosya Usulü
İ.HB.	İrade Harbiye
S.	Sayı
s. ss.	Sayfa. sayfa sayısı
TKA	Türk Kızılay Arşivi
MV.	Meclis-i Vükela Mazbataları
Vd.	Ve devamı
ZB.	Zabtiye Nezareti Evrakı

TEZ METNİ

GİRİŞ

Tarih boyunca, tüm devletler pek çok savaşın içerisinde yer almıştır. Osmanlı Devleti büyük kayıpları neticesinde eski gücünü kaybetmiş, büyük bir savaşa sürüklenmiştir. Osmanlı Devleti başlarda tarafsız kalmayı istemiş ancak çeşitli ittifak girişimlerindeki başarısızlıklar sonrasında Almanya yanında savaşa dahil olmuştur. Dahil olunan Birinci Dünya Savaşı büyük bir varoluş mücadelesini içinde barındırmasıyla büyük bir önem taşır. Kast edilen varoluş mücadelesi Çanakkale Cephesi'nde kazanılan büyük başarıdan ileri gelmektedir.

Bu varoluş mücadelesi, dış siyasetteki sorunlar, ülke genelindeki Balkan Harbi yorgunluğu akabindeki ülke içi insan gücü sorunu ve ekonomik imkansızlıklarla rağmen özveri ve fedakarlık neticesinde kazanılmıştır.

Geçtiğimiz günlerde 103. Yıl dönümünü geride bıraktığımız bu zafer siyasi, askeri ekonomik yönlerden pek çok kez ele alınmıştır. Klasik bir savaş araştırmasının ötesinde çalışmanın konusunu askeri suç yönünden ele almayı tercih ettik. Burada her ne kadar suç gibi negatif bir söylem ile konu ele alınmış olsa da bu zafere gölge düşürmek veya akıllarda olumsuz soru işareti oluşturmak asla bir hedef değildir. Buradaki ana gaye Çanakkale Cephesi'ndeki savaşları çok farklı bir yönden ele almaktır. Bu maksat ile “Çanakkale Cephesinde Askeri Suçlar ve Adli Vakalar” olarak belirlediğimiz bu konuyu araştırmada kullandığımız en önemli kaynak arşiv belgeleri olmuştur.

Kullanılan arşiv belgeleri ile ilgili bilgi vermeden önce daha önce yapılan ve zaman zaman yararlandığımız kaynaklardan bahsetmekte yarar vardır; özellikle firar suçunun ele alındığı bir çalışma olarak Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hakan Yaşar tarafından kaleme alınmış “Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Firari Askerler Sorununa Dair Genel Bir Değerlendirme" isimli makale çalışmasıdır. Yine konu ile yakından ilgili olarak söylenebilecek, Mehmet Beşikçi'nin “Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Seferberliği” adlı kitabın beşinci bölümünde Birinci Dünya Savaşı genelinde firar meselesine yer vermiştir.

Genel olarak arşiv belgelerinden yararlanarak oluşturmaya çalıştığımız bu çalışmada başvurduğumuz ve en çok yararlanabildiğimiz arşiv Başbakanlık Osmanlı Arşivi olmuştur. Bunun yanında belge temininde zorlandığımız ATASE (Genelkurmay

Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Arşivi)’den üzülererek belirtiyorum ki çok az oranda yararlandık. Bunun yanında Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Arşiv Kataloglarını taradık ve sadece burada Harb Umumi esnasında firar eden küçük zabıt onbaşı ve neferlerin affına ilişkin kararname dışında Çanakkale Cephesi’nde Askeri Suçlar ve Adli Vakalara ilişkin bir belgeye rastlayamadık. Kızılay Arşiv Katalogunu taradığımızda ise doğrudan konuyla ilgili sadece bir belgeye rastladık. Bunların dışında Meclis-i Ayan Zabıt Cerideleri’nde taramalar gerçekleştirdik. Bunun yanında dönemin İkdâm, Tanin gazetelerini de taramaya çalıştık.

Arşiv belgeleri ile ilgili olarak en büyük sorunumuz belgelerin azlığı meselesidir. Birçok defa taramalar yapmış olsak da yoğun olarak belge elde edememekten dolayı üzgün olduğumuzu belirtmek isterim.

Üç bölüm olarak hazırladığımız çalışmanın ilk bölümünü, Osmanlı Devleti’nin zorunlu askerlik uygulamasına ve seferberlik faaliyetlerine ayırdık. Özellikle zorunlu askerlik uygulamasındaki bazı durumların askeri suçlara nasıl sebebiyet verdiğini göstermek istedik ve genel olarak Askeri Suçlar ve Adli Vakalar konusunu belli sebeplere dayandırmaya çalıştık. Ayrıca Osmanlı Devleti’nin askeri düzenlemelerine ve bu düzenlemelerin uğradığı değişikliklere de yer verdik.

Aynı bölümde, Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Girişine ve Çanakkale Cephesi’ndeki Muharebelere de yer vererek kahramanlık destanımızdan ve savaş sürecinden kısa olarak bahsettik.

İkinci Bölümde ise, suç kavramının ortaya çıkışını, türlerini ve özellikle de Osmanlı Devleti’nde Askeri Suç türünde firarileri ele alarak firarın tanımını ve bu suçun nedenlerini ortaya koymaya çalıştık. Daha sonrasında Çanakkale Cephesi’ndeki firar örneklerine arşiv belgeleri ve kaynakların rehberliğinde yer vermeye gayret ettik. Özellikle de Arşiv belgelerinden elde ettiğimiz firari isimlerini tablolar yoluyla vermeye çalıştık. Daha sonrasında firar suçunu engellemeye yönelik Osmanlı Devleti’nin almış olduğu önlem ve yaptırımlara yer verdik, böylelikle de ele aldığımız askeri suç birçok yönüyle ele almak istedik. Ayrıca firarilere uygulanan aflara da yer vererek insan gücü sorununun boyutunu ifade etmeye çalıştık. Aynı bölümde Adli Vaka tanımını yaparak, bu kapsamda ele alınabilecek, Askeri Sınıf’ın karışmış olduğu, olaylara ve bu olayların sonuçlarına yer verdik.

Son bölümde ise, suç olgusunu temel alarak, Ceraim Cetvelleri vasıtasıyla dönemin sivil suçlarını çalıştık. Ceraim Cetvellerindeki yıpranmalar sebebiyle üç aylık bir süreci çalışmaya dahil edebildik. Böylelikle de dönemin hem askeri suçlarını hem de sivil suçlarını ele alarak genel bir suç perspektifi oluşturduk. Elde ettiğimiz suç türlerini Kriminolojik olarak ayırdık ve türlerine göre sınıflandırdık. Ceraim Cetvelleri hakkında kısa bilgi vererek cetvellerle ilgili tanımlamalarda bulunduk. Ceraim Cetvellerindeki verileri yüzdelerle hesaplamalarla ifade ederek her cetveli cinsiyet, yaş, medeni hal çocuklu çocuksuz olma durumuna, meslek ve yerleşim birimine göre tasnif ettik. Bu tasniflerin her birini ayrı ayrı grafik olarak belirttik.

Genel olarak ise bu çalışmayı iki amaçla oluşturduk. Birinci amacımız tarihin her döneminde karşımıza çıkabilecek olan askeri suçlar meselesinin başarı kazanılan Çanakkale Cephesi'nde var olup olmadığını belgeler ve kaynaklar yoluyla ortaya koymak; ikinci olarak ise, askeri suçlar ve adli vakaların meydana gelişinin altında yatan ana sebepleri belirleyebilmektir.

Sonuç olarak ise bu çalışma size yoğun bir rakamsal ifade ile kaç kişinin askeri suça veya adli vakaya karıştığı noktasında çok güçlü bilgiler vermez. Nitekim, bütün belgelere ulaşamadığımız gibi, gözden kaçırdığımız bu sebeple kullanamadığımız belge ve kaynaklar ne yazık ki olmuştur. Daha çok tarih biliminin neden- sonuç ilişkisi üzerine temellendirdiğimiz, yaklaşık üç yıllık bu çalışmanın bundan sonraki çalışmalara ışık tutması ise en büyük temennimiz olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEFERBERLİKTEN FİRARİLİĞE GİDEN YOL

1.1. OSMANLI DEVLETİ'NDE SEFERBERLİK ANLAYIŞI

1.1.1. I. Dünya Harbi Öncesinde İktidarın Zorunlu Askerlik Uygulaması ve Seferberlik Faaliyetleri

Seferberlik, sözlük anlamıyla savaşa gönderilmiş veya gönderilmek üzere elde bulunan asker, ile devletlerarası bir olay ve gayenin çözümü sebebiyle savaş haline yönelik milletçe yapılan her türlü hazırlıktır.¹

Genel bir ifade ile seferberlik zafiyetiyle meydana gelen askeri suçların yaşanması ise, çok uluslu yapıdaki devletlerin Fransız ihtilaliyle beraber doğan ve devlet sistemine yerleştirilmeye çalışılan zorunlu askerlik sisteminin, mutlakiyet temelli kurulmuş devlet yapısına uygunsuzluğundan ileri geldiği savunulabilir.²

Her dönem, sefer zamanı mevcut insan gücünü harekete geçirmede büyük sorunlar yaşayan³, zorunlu askerlik sisteminden de umduğunu bulamayan Osmanlı Devleti, Birinci Dünya Savaşı için büyük bir seferberlik hareketini nasıl başlatabilecekti?”. İşte Osmanlı Devleti bu mesele için bir dizi seferberlik hazırlıklarına girişti.

Öncelikle iktidardaki İttihat Terakki yönetimi, Avrupalı devletlerin birbiri ile savaş halinde olması fırsatından da yararlanarak, tarihler 9 Eylül 1914'te gösterdiğinde kapitülasyonları kaldırdığını duyurdu. İttihat ve Terakki'nin ekonomik alandaki bu atılımı; hem vatandaşı savaşa yönlendirmede ve motivasyonunun sağlanmasında bir basamak olabileceği gibi, hedeflenen ülke içi ekonomiye yönelim hareketinin başlangıcı olduğu iddia edilebilir. Ayrıca bu haber sansürlerin en ağır şekilde uygulandığı bu dönemde iktidara yakın olan gazetelerde de “Kapitülasyonlara Dair” başlığıyla da yer almış⁴, Tanin gazetesinde de kapitülasyonların kaldırılmasına dair yapılan kutlama mitingleri “İstiklal-i Milli Şenlikleri” olarak tasvir edilmiştir.⁵

¹ Ferit Devellioğlu (2009), **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi, Ankara, s.928.

² Mehmet Hacısalihoğlu, (2007), “Osmanlı İmparatorluğu’nda Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş, Ordu-Millet Düşüncesi”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı164, Ankara: s.64.

³ Düzenli orduya geçiş sonrası birliklerin seferber edilmesinde karşılaşılan sorunlar için bkz. Gültekin Yıldız, (2009), **Neferin Adı Yok, Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti’nde Siyaset, Ordu ve Toplum**, Kitabevi Yayınları, İstanbul: ss. 212-261.

⁴ “Kapitülasyonlara Dair”, **İkdam**, 12 Eylül 1914.

⁵ “İstiklal-i Milli Şenlikleri”, **Tanin**, 12, Eylül 1914.

Hükümet, öğretici ifadelerin, dini sembollerin ağırlıkta olduğu bir metinle ilan ettiği cihad hareketine ve yürüttüğü seferberlik faaliyetine, daha genel bir boyut kazandırmak gayesiyle din adamından fetva alma geleneğini bu savaş döneminde de sürdürmüş ve Fatih Camii'nde fetvalar okutulmuştur.⁶

Kapitülasyonların kaldırılmasının ardından, 11 Kasım 1914 tarihinde Cihad ilanını takiben, halkı Birinci Dünya Savaşı'na yönlendirmek ve savaşa insan gücü desteğini arttırmak amacıyla, iktidara yakın cemiyetlerinin, esnafların ve yerel yöneticilerinin de büyük destekleriyle çeşitli mitingler düzenlenmeye devam edilmiştir.⁷

Yine bu Cihad ilanı mitingleri iktidara yakın olan gazeteler tarafından "Muazzam ve Muhteşem Tören" başlığı ile tasvir edilmiştir.⁸ Basına yansıyan bu pozitiflik, iktidarcı uygulanan katı sansür nedeniyle savaş politikasını eleştirebilen hiçbir düşüncenin görülememesini kanıtlamaktadır.

Törenleri değerlendiren Kazım Karabekir: "kalpten gelen" hakiki bir coşku hissedemediğini ifade etmiştir. Hatta "usulen tertiplenmiş" olduğunu, düşünüldüğü gibi büyük bir kalabalığın da olmadığını da altını çizmiştir.⁹

Öte yandan devlet tarafından ilan edilen Cihad ile ilgili olarak yapılan en ilginç yorum savaşlarda adına sıkça rastladığımız Liman Von Sanders'dan gelmiş olup "Çok dindar olan Anadolu'lu askerler için Cihada gerek olmadığını, onların Cihad olmadan da padişahları için kahramanca ve hayatlarını düşünmeksizin ölüme gidebilecekleri" yorumunu yapmıştır.¹⁰

Halkı savaşa teşvik ve savaşı kazanmak maksadıyla seferberlik esnasında yürütülecek diğer bir faaliyet propagandadır. Propaganda her dönem devletler için son derece maddi külfet anlamına gelir. Ayrıca propagandayı yürüteceğiniz ülkenizdeki okuma- yazma oranları, izlediğiniz propagandanın etkili olup olmaması hususunda önemli bir faktördür.

⁶ Fetvaların içeriği için bkz. **Ceride-i İlmiye**.

⁷ Zeki Arıkan, (1989), "Balkan Savaşı ve Kamuoyu", **Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, Genelkurmay Basımevi, Ankara: ss.168-187; Mehmet Beşikçi, (2015), **Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Seferberliği**, İstanbul: s.68

⁸ "Dünkü ihtifal-i Muhteşem", **İkdam**, 15 Kasım 1914, s.4.

⁹ Kazım Karabekir, (1994), **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik?**, Emre Yayınları, İstanbul: s.395. Beşikçi, **a.g.e.**, s.78.

¹⁰ Liman Von Sanders, (2011), **Türkiye'de Beş Yıl**, Eşref Bengi Özbilen (Çev), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul: s.55.

Okuma yazma oranının son derece düşük olduğu Osmanlı toplumunda Birinci Dünya Savaşı seferberliğine yönelik izlenen propaganda da dini motifler üzerine kurulu olup, bu dini motifler düşmandan bir öç alma duygusu ile birleştirilerek adeta halkı bir anlamda galeyana getirme gayreti göze çarpmaktadır.¹¹

Osmanlı Devleti'nin yürüttüğü propaganda kapsamında Harb Mecmuası'nda “Yaşayan Ölüler” başlığı altında savaşta ölen kumandan ve askerlerin hayatından bilgiler verilerek son derece önemli olan vatan savunmasında hayatını kaybettikleri ifade edilmektedir.¹²

Aynı mecmuada, “Çimentepe'de” başlığıyla yirmi yaşındaki altı arkadaşın mekteplerini bırakıp silah altına girdikleri yazılmıştır.¹³ Başka bir afişte de “Asker Olanlar Silah Altına, Seferberliğin Birinci Günü” şeklinde adeta ödev iması içeren, silah altına çağıran ifadeler yer verilmiştir.¹⁴

Devletler için savaş dönemlerinde var olan insan gücünü seferber etmenin yanında büyük öneme sahip bir diğer konu, devletin askerlik teşkilatı ve bunun bir alt başlığı olan ve uygulamaya çalışılan zorunlu askerlik sistemidir. Bu sistemin Osmanlı Devleti'ndeki teorik ve pratikteki uygulama şeklinin ele alınması, savaş dönemi askeri durum hususunda bize çeşitli çıkarımlar yaptıracaktır.

Klasik olarak devlet, toprağını koruma ve vatandaşının güvenliğini sağlama yükümlülüğüyle güçlü bir askeri teşkilata her dönem ihtiyaç duyar. Osmanlı Devleti'nde ise bu teşkilatın temeli yeniçerilerden oluşmuş, zamanla, bir bakıma çağa ayak uydurma konusunda birtakım müdahalelere ihtiyaç duyan bu müessese, zaman zaman birtakım yenilikleri kabullense de çoğunlukla sorun yaratması sebebiyle II. Mahmut tarafından kaldırılmış, yerine sadece Müslüman kesimden oluşan Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusu kurulmuştur.¹⁵ Aslında burada tüm vatandaşları kapsaması düşünülen ordu anlayışından çok daha uzak yapıdaki bir teşkilat göze çarpmaktadır.

¹¹ Afişler bkz. Ekler

¹² “Yaşayan Ölüler”, **Harb Mecmuası**, Sayı:1, s.11.

¹³ “Çimentepe'de”, **Harb Mecmuası**, Sayı: 3, s.34.

¹⁴ Afişlerin görselleri için bkz. Ekler.

¹⁵ Ocağın kaldırılması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., Enver Ziya Karal, (1988), **Osmanlı Tarihi (Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri 1789-1856)**, C.V, 5. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, s.146.

II. Mahmut döneminin bir diğer askeri yeniliği, 1834 yılındaki bir kanunname ile uzun süre silah altında kalmamak suretiyle, askerlik çağına gelmiş vatandaşı, kendi bulunduğu bölgede kısa sürede eğitime tabi tutmak şartıyla, az masrafla işe yarayacak, hazır asker bulma amaçlı oluşturulan redif teşkilatının kurulması olmuştur.¹⁶ Başlangıç olarak otuz yedi tabur olarak kararlaştırılan taburların ileriki yıllarda sayısı kırkı bulmuştur.¹⁷

Tanzimat fermanının da ise devletin vatandaşı etnik yapısına göre sınıflandırmadan eşit kabul etmesi bireylerin askere alınması hususuna da katkı sağlarken, askerliğin her vatandaşın temel görevi olması fikri bu dönemde doğmuştur. Kura usulüne geçiş de bu dönemde kabul edilmiş olup askerlik süresinin nizami olarak beş yıl ile sınırlandırılıp, bu süre sonunda yedi yıl redif sınıfı hizmetine tabii tutulması yine Tanzimat ile gelen bir askeri düzenleme olarak ifade edilebilir.¹⁸

Askere alma konusundaki düzenlemeler 1846 yılındaki kanunname ile devam etmiş, bu kanunnamede temel askeri vazifenin beş yıl ile sınırlandırılarak bu vazifenin 20-25 yaş aralığında gerçekleştirileceği ilaveten bir yıl süre ile askeri hizmetten muafiyeti bulunan vatandaşın ertesi yıl kuraya girme yükümlülüğü olduğu ve bu prosedürün ilgili vatandaşın 26 yaşına gelinceye dek uygulanacağı ifade edilmiştir.¹⁹

Gayrimüslimler için 1847 yılında askerlik hizmetini kara ve deniz kuvvetlerinde gerçekleştirmelerine yönelik tasarı hazırlanmış ancak uygulanamamıştır. Bu kesim uzun bir süre bedel-i nakdi ödeyerek askerlik hizmetinden muaf edilmiştir, ancak bunlar hem kendilerine duyulan güvensizliğin sebebiyle, hem de askerliğe karşı isteksizlikleri göz önüne alınarak ileriki tarihlerde silahsız hizmet grubunda çalıştırılacaklardır.²⁰

1870 yılına gelindiğinde yeni bir kanunname ile nüfus defterinde kaydı bulunmasına rağmen askerlik yapmamak için kayıp olarak bildirilen kişiler, yakalandıklarında askerlik yaşları geçmiş olsa bile kuraya dahil edilecekleri, kişilerin,

¹⁶ Nurdal, Agras, (2016), “II. Mahmud Dönemi Islahat Hareketleri ve II. Mahmud’un Eğitim Öğretim Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tez, **Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Konya: s.54.

¹⁷ Osman Köksal, (1987), “Mükellefiyet-i Askeri Kanunu Muvakkati 29 Nisan 1330 (Osmanlı Devleti’nde Asker Almada Son Durum)”, Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Ankara, s.11.

¹⁸ Köksal, **a.g.t.**, s.10.

¹⁹ Köksal, **a.g.t.**, ss.12-13

²⁰ Köksal, **a.g.t.**, s.13.

yakalandıkları anda askerlik vazifesini engelleyici herhangi bir fiziksel özürlü bulunması durumunda dahi kuraya dahil edilecekleri ve vazifelendirilecekleri belirtilmiştir.²¹

Askerlikten kurtulmak maksadıyla kendisine zarar vererek, vücudunda fiziksel özürlü meydana getiren söz konusu kişilere devlet, cezai yaptırım uygulayacağını da açıkça bildirmiştir. Bu konunun somut örneğini de Mehmet oğlu Süleyman adlı şahıs gerçekleştirilmiş olup adı geçen şahsın, askerlikten kaçmak maksadıyla parmaklarını kestiği tespit edilmiş, işlediği bu suça karşılık gerekli cezai müeyyideye tabi tutulacağı da kayıtlara geçmiştir²².

1886'daki yine kuraya dayanan askeri kanun düzenlemesinde ise, askerden muaf olan etnik unsurların da askere alımlarının yapılmasını içeren bir rapor hazırlanmış ancak cemaatlerin yine olaya karşı çıkmasıyla bu sadece fikir bazında kalmıştır.²³ Yaş itibarıyla askerlik yükümlüsü olup, kendisine kura isabet etmiş ancak zorunlu askerliği sebebiyle başta ekonomik olmak üzere çeşitli faaliyetinin aksayacağını düşünerek bir başkasını askere gönderme uygulaması olan bedel-i şahsi kaldırılmış²⁴, sadece rediflik hizmeti görenler için bu uygulama sürdürülmüştür²⁵ askerlik süresi de yirmi yıl olarak yine kayıtlara geçmiştir²⁶.

1886 düzenlemesinin ardından II. Meşrutiyet sonrasında bir askeri düzenleme daha yapılmış, 1909 yılında daha önce askerlikten muaf olan İstanbul, Galata, Eyüp, Trablusgarp, İşkodra halkı da askerlikten sorumlu hale getirilmiştir.²⁷ Bir başka karar ise, silah altına alınmak istenen ve redif hizmet grubundan olan kişi ya askerliğini fiilen yerine getirecek ya da otuz lira yani otuz Osmanlı altını ile bedel-i nakdi ödemekle yükümlü olacaktır²⁸. Askerlik sürelerinde yine değişiklikler yapılmış olup kara

²¹ Timur Kumbar, (2016), "Osmanlı Ordusunda Zorunlu Askerlik Ve Aşiretler: Doğu ve Güneydoğu Anadolu Örneği (1843-1880)", Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul: s.47-48.

²² BOA, BEO, 4401 /330040.

²³ Mehmet Arslan,(2015), "Birinci Dünya Harbinde Çanakkale Cephesine Asker Alım İşlemleri ve Askerlerin Cepheye İntikalleri", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı Dergisi**, Sayı:18, Çanakkale: s.220.

²⁴ Rıdvan Ayaydın, (2011), "Osmanlı Devleti'nde Askeri Yükümlülükler ve Muafiyetler (1826-1914)", Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul: s.105.

²⁵ Köksal, **a.g.t.**, s.17.

²⁶ Şenol Çöklü, (2010), "I. Meşrutiyet'ten Cumhuriyete Asker Alma (Ahz-ı Asker) Usulleri", Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, Ankara: s.39.

²⁷ Gültekin Yıldız, (2013), **Dünya Savaş Tarihi Osmanlı Askeri Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918)**, Timaş Yayınları, İstanbul s. 212.

²⁸ Köksal, **a.g.t.**, s.19

kuvvetleri yirmi seneden yirmi beş seneye, denizde ise on iki seneden yirmi seneye hizmet süreleri yükseltilmiştir²⁹.

Birinci Dünya Savaşı süresince ise Mükellefiyeti Askeriye Kanun-ı Muvakkati'nin uygulamaya konuldu. Sözcük olarak geçici askerlik yükümlülüğü kanunnamesi adını taşıyan bu düzennleme seferberlik esnasında bir takım değişikliklere maruz kaldı.

Söz konusu kanuna göre, Osmanlı hanedanına mensup olmayan herkes etnik fark gözetmeksizin askerlik yükümlüsüdür.³⁰ Ayrıca daha önce askerlik yapmış olan 40-45 yaş arası askerliğe uygun tüm erkekler silah altına çağırılıyordu³¹.

1916 yılında ise askerlikte en üst yaş sınırı 50 olarak belirlendi.³² Devlet, askerlik süresini ikinci emre kadar süresiz olarak uzatma hakkına da sahipti. Savaş hali dolayısıyla askerlik süresinin ucu açık şekilde uzatılması askerin ekonomik sosyal en önemlisi psikolojik olarak etkilenmesine sebep olacak bu durum firar suçlarının meydana gelmesinin de tetikleyicisi rolünü üstlenecektir.

Seferberlikteki negatif meselelerden olup devletin bunu kendi lehine çevirmeye çalıştığı bir konu da özellikle askere alınan 30 yaş üstü vatandaşlardan silah altında fiziki özelliklerden dolayı yararlanamayacağından devlet bunları istihdam edebilmek adına depo taburları oluşturmuştur.³³ Bu taburlar vasıtasıyla da ileri yaş grubundan yararlanmak hedeflenmiş, böylelikle de savaşın sonuna kadar sürdürülmek istenen tüm insan gücünden savaş boyunca fayda sağlama siyaseti devam ettirilmiştir.

Daha sonrasında ise devlet, 30 yaş üstü vatandaşlar için bir adım daha attı ve yaşı 38'den büyük yani ileri yaş grubunu, özellikle de askeri eğitim bakımından birtakım eksikliklere sahip olan vatandaşları ihtiyaç duyulması ve emir verilmesi halinde yirmi dört saat içinde silah altında bulunmaları koşulu ile evlerine dönmesine izin verildi.³⁴

²⁹ Köksal, **a.g.t.**, s.20.

³⁰ Köksal, **a.g.t.**, s.22

³¹ İsmail Efe, (2015), "1914 Yılı Başından Birinci Dünya Savaşı'na Orduyu Modernleştirme Çabaları ve Türk-Alman İttifakı", **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.V, Sayı:2, Kırıkkale: s. 130.

³² Beşikci, **a.g.e.**, s.117.

³³ Beşikci, **a.g.e.**, s.119.

³⁴ Beşikci, **a.g.e.**, s.120.

İktidarın yaptığını düzenlemelerde aslında bakılacak olursa pek çok açık söz konusuydu. Şöyle ki, tüm erkek nüfus askere çağırıp silahaltına alındığında bu ülke genelinde zirai faaliyetin aksamasına, hatta hem askere aldığınız insanları hem de askere giden insanların geride kalan ailelerinin gıda ihtiyacını karşılayamaması anlamına gelebilecektir.

Devletin bildirdiği diğer bir husus silah altına alacağı her vatandaşının beş günlük kendisini beslemeye yetecek ekmek ve benzeri maddelerini zorunlu olarak yanında bulundurma şartı ve hatta bu şartı yerine getirmeyenler hakkında cezai yaptırım uygulanabileceğidir.³⁵ Bu beş günlük zaman kavramının neye göre belirlendiği hususu tam olarak saptanamasa da vatandaşların askerlik şubelerine tahmini ulaşma süresi olarak düşünülmüş olması muhtemeldir.

Bu savaşı Osmanlı Devleti için zor şartlara sürükleyen iki durum söz konusuydu ilki, özellikle geçmişte alınan ağır vergiler sebebiyle büyük isyanların yaşandığı bazı bölgelerde zorunlu askerlik sistemini uygulamaması ve buna sebep bazı yörelerde seferberliğin aksaması; diğer bir durum ise genel olarak yaşanan iâşe ve silah araç gereçlerindeki yetersizlikti.

Devlet savaşta iâşe mühimmat sorunlarını çözebilmek için, savaş vergisi kapsamında Tekalif-i Harbiye Kanunu ile birlikte savaş süresince cepheye gönderilmek üzere her türlü erzak, araç gereç ve malzemenin bedelinin bir kısmına veya tamamına daha sonra ödenmek koşulu ile el koymuştur.³⁶ Bu kanun özellikle doğu ve güneydoğudaki otorite zayıflığı sebebiyle tam olarak uygulanamayacağı gibi savaş süresince meydana gelen iâşe mühimmat vb. sorunları tamamıyla çözebilecek bir uygulama olamamıştır.

Birinci Dünya Savaşı seferberlik hususundaki askere alma usullerini belirten Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkati bize merkezi yerler dışında zorunlu askerliğin uygulanması hususunda birtakım bilgiler vermektedir. Özellikle günümüzün askere başvuru ve kabul yerleri olarak kabul edilen askerlik şubelerinin geçmişteki hali olarak görülen “Ahz-ı Asker” şubeleri savaş dönemlerinde organizasyonun ana yönetim yeri olarak tabir edilebilir.

³⁵ Beşikci, a.g.e., s.120.

³⁶ Cezmi Tezcan, (2005), “Tekalif-i Harbiye ve Tekalif-i Milliye Örneklerinde Savaş Dönemleri Mâli Politikaları”, Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, Ankara: s.66.

Kanunun onuncu maddesi ile şehirler, kolordu Ahz-ı asker dairelerine bu dairelerde daha sonra kalemlere, ardından da Ahz-ı asker şubelerine bölünüp bağlanarak bu sistematik içinde askere alma işlemleri sürdürmeye karar verildi³⁷. Bu dönemdeki askere alma prosedürü bütün ülkeyi tamamen insan gücü kompleksi olarak görmekten çok daha uzak, bölgesel şekilde askere alım şubeleri kurularak daha yerelden genele giden bir askeri teşkilatlanma ön görülmekteydi.³⁸

Seferberliğin mahalle ve köylerdeki uygulayıcı rolünü ise muhtarların üstlendiğini görmekteyiz. Bu bağlamda muhtarında idaresinden sorumlu olduğu bölgelerde askerlikte kura usulüne geçilene kadar, nüfus bilgilerini Ahz-ı Askerlik şubelerine iletmek ayrıca gençlere askere gitmeleri konusundaki destek sağlama, askere gitmeyi ise gerekli yerlere bildirmek muhtarların başlıca sorumluluklarıydı.³⁹

Askere alma usulündeki Osmanlı toplum yapısındaki birtakım unsurların tercih edilmediği tespit edilmiştir. Bunların başında ise yezidiler gelmektedir. Yezidilerin orduya alınmalarının son derece sakıncalı olacağı, seferberlikte ise bunların bu organizasyona dahil edilmeyeceği, bu sebeple kendilerinden bunun bir bedeli olarak İaneyi Harbiye adı kapsamında para alınması İdare-i Umumiye Dahiliye Müdüriyeti'nden bildirilmiştir.⁴⁰

Burada dikkat edilirse bedel-i nakdi gibi bir kavramla karşı karşıya değiliz burada karşımıza çıkan İane-i Harbiye kaynaklarda savaş bağışi tanımıyla karşımıza çıkar. Sadece askerlik hizmetinin tamamen dışında tutulanlar için alınan bu meblağın bedel-i nakdi olarak ifade edilmemesinin sebebi bedel-i nakdinin askerliğin hizmet kapsamı içinde olup bu vazifeyi yerine getirmeyenler için alınmıştır.⁴¹

Şunu da belirtmekte yarar vardır ki, Osmanlı Devleti aslında Yezidilere insan gücü olarak bakıp zorunlu askerlik sistemine alma hususunda birkaç atılımda bulunmuştur. Ancak bu atılımlar karşı taraftan güçlü direnç ve karşıtlık şekliyle cevap alındığından ve bu karşıtlığı da dini inanç boyutuna dayandırdıklarından devlet de bu çabasından bir yerde vazgeçmek durumunda kalmıştır Nitekim II. Abdülhamit

³⁷ Köksal **a.g.t.**, s.23.

³⁸ Beşikci, **a.g.e.**, s.130.

³⁹ Tülay Ercoşkun, (2012), "Osmanlı Devleti'nde Muhtarlık Kurumunun İşleyişine İlişkin Düzenlemeler ve Gözlemler", **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 60, Ankara: s. 134.

⁴⁰ BOA. DH. ŞFR 48 /58

⁴¹ Beşikci, **a.g.e.**, s.136.

döneminde bir kez daha kendileri askere çağırılmıştır; ancak bu II. Abdülhamit'in onları İslam'a döndürme çabasının bir yansıması olarak tarihteki yerini almıştır.⁴²

Tüm bunlardan çıkarılabilecek genel sonuç, aslında Osmanlı Devleti'nin Gayrimüslimlere verdiği kıymeti Yezidilere vermediğidir.⁴³ Aslında Yezidilerin askere alınmaması bazı kesimler tarafından türlü eleştirilere de sebebiyet vererek belli bir kesimin askere alınmamasının halk açısından eşitsizlik olarak algılanıp türlü isyanlara sebep olabileceği de düşünülmüştür

Bu muafiyetler dışında sonraki dönemde askeri sistemde silahlı ve silahsız hizmet olmak üzere ayrıma gidildi.⁴⁴ Bu şekildeki ayrıma gidilmesindeki gerekçe tahminen askerlik vazifesince uygun olmayan vatandaşlardan başka alanlarda yararlanmaktı, ancak konuyla ilgili kesin kat'i hükümler yoktu, üstelik kanun anlamında meselenin tam açıklığa kavuşmaması zaman zaman istismara da yol açabilirdi.

Örneğin, para karşılığında, normalde silahlı olarak hizmet altına alınacak biri silahsız hizmete sevk edilebilir, ya da yine para karşılığı veya ailevi ilişkiler gözetilerek, ilgili memuriyette görev sahibi olan bazı kimseler, tıbben yeterli olmalarına rağmen kendi es dost akrabalarını silahlı hizmete uygun olmadığını rapor ederek, silahsız hizmet kategorisine aldirmek da isteyebilirdi.

Silahsız hizmet koşullarının da ağırlığı göz önüne alınırsa böyle bir usulsüzlüğe başvurmak ne kadar doğru bilinmez ama, neticede devlet bu sorunların çıkma ihtimalini de düşünerek, Birinci Dünya Savaşı'nda silahsız hizmet kavramını, ağır ve fiziki

⁴² Beşikci, **a.g.e.**, s.137.

⁴³ Yezidilerle ilgili problemin kökeni çok daha eskilere dayanmaktadır. Nitekim, Yezidi grubu hiçbir zaman kendini tam bir Müslüman olarak lanse etmemelerine rağmen Osmanlı Devleti nedendir bilinmez onlara Müslüman bir topluluk olarak yaklaşmaya çalışmış hatta bu grubu inançsal bazda ıslah edilmesinin gerekliliği sert bir dille ifade edilerek sapkın sapıtmış bir topluluk olarak lanse etmişlerdir. Aslında bu yezidiler olayının probleminin temeli İslam tarihindeki varlık sürdükleri döneme tekabül eder çünkü yezidiler tarihsel olarak Emevilere dayanır Muaviyenin ölümünden sonra da zaten oğlu Yezid görevi devir almıştır ve aslında bütün Müslümanların ayaklanıp isyanına sebep olan en büyük tarihsel olaylardan biri olarak anılan Kerbela hadisesi bu dönemde olmuştur. Yezidilere olan düşmanlığın temelinde bu olay yatabileceği gibi bir başka sebep de aslında Emevilerin İslamı en son kabul eden kitle olmasından kaynaklıdır çünkü İslam'ın doğup yayıldığı ilk yıllarda bürokrasi olarak son derece güçlü bir nüfuza sahip olan bu kesim yine aynı dönemde Müslümanlara en çok zarar veren sıfatını da ne yazık ki üstlenmiştir. İbrahim Balık,(2011), **Ortaçağ Tarihi Ve Medeniyeti**, Gazi Kitapevi, Ankara, s.78.

⁴⁴ Süleyman Beyoğlu,(2015),” Ermeniler Amele Taburunda”, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, Yıl 2015, S.121, Ankara: ss.2.

yeterlilik gerektiren işlerin yapıldığı, daha çok silah altına alınması türlü sebeplerle sakıncalı görülen kesimlerin dahil olduğu Amele Taburlarıyla özdeşleştirdi.⁴⁵

Devlet hem beden gücüne dayanan yol, köprü, su kanalı, demiryolu gibi savaş döneminde de büyük ihtiyaç duyduğu yapıları Amele Taburları vasıtasıyla oluşturmuştur.

Öteden beri türlü sebeplerle zamanında suiistimale uğradığı, Gayrimüslim Osmanlı vatandaşlarını, bu taburlar vasıtasıyla himayesi altında bulundurarak, onlar tarafından herhangi bir vaziyette çıkabilecek isyanları önlemeyi ve düşman tarafında geçip aleyhte faaliyette bulunma gibi eylemlerin önüne geçmeyi amaçlamıştır.⁴⁶

Bu Amele Taburları uygulamasının devlet tarafından geçmişte yapıldığını da bilinmektedir.⁴⁷ Özellikle, Balkan Savaşları'nda Gayrimüslim unsurlara güven konusunda ağzı yanan Osmanlı Devleti bu kez Cihan Harbi'nde, temkinli davranmış, Harbiye Nezareti'nden bir yazı yayınlarak seferberlik süresince silah altına alınan Gayrimüslim nüfusun, yol inşaatlarında çalıştırılmasına dair emri gerekli yerlere iletmiştir.⁴⁸ Söz konusu taburlar ise genel olarak Ermeni, Rum ve diğer Gayrimüslim vatandaşlardan meydana gelmektedir.⁴⁹

Kafalarda soru işareti oluşturan nokta, bu taburların komuta meselesiydi; Şayet, komuta kademesinin Müslümanlardan oluşması, Gayrimüslimleri; Gayrimüslimlerden oluşması da Müslümanlar açısından bir problem yaratabilirdi; taraflar kendi cemaatlerine mensup olmayan kişi veya kişilerin emrinde olmak istemeyip türlü karışıklıklar çıkarabilirdi. Üstelik Amele Taburlarındaki firarların bir sebebi de bu emir komuta zincirindeki etnik belirsizliğe bağlanabilmektedir. Söz konusu, Amele Taburundaki görev süreleri ise savaş döneminin koşullarına göre değişkenlik göstermekle beraber kanun mukabilinde 3 yıl olduğu ifade edilmektedir.⁵⁰

⁴⁵ Beyoğlu, **a.g.m.**, ss.5.

⁴⁶ Beyoğlu, **a.g.m.**, ss.3

⁴⁷ Amele taburları aslında Osmanlı Devleti'nin yabancı olduğu bir kavram olmayıp geçmişte hizmet taburu gibi farklı nitelendirmeye karşımıza çıkmıştır bu hizmet taburlarından Balkan Savaşları'nda etkin olarak yararlanılmıştır. Beyoğlu **a.g.m.**, s.3

⁴⁸ BOA, DH. ŞFR. 43 /214.

⁴⁹ Ayhan Aktar, (2015), "I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusunda Ermeni Askerler", **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı 255, Ankara: s.35

⁵⁰ Beşikci, **a.g.e.**, s.142.

Bu tabura dahil edilen askerlerden demiryolu yapımı, cephelere mühimmat ve iâşe malzemelerin sevki ve zirai işler kapsamında hatta kendilerinden çöp toplamak işinde bile yararlanılmaktaydı. Ortalama miktarları ise 100.000 kadardı.⁵¹

Amele Taburlarının zaman zaman türlü türlü eleştirilere maruz kalmasının altında yatan sebep çalışma koşullarının ağır ve normal insanların yaşam standardının son derece altında, kötü koşullara sahip olması yatmaktadır. Hatta yabancı tarihçi Zürcher, genel olarak pek çok tarihinin bu taburları incelemek ve ele almak konusunda gözünü kapadığını, kendisinin ise bu taburlarla ilgili kişisel görüşünün; söz konusu Amele taburlarının, Ermenileri baskı ve yok etme hareketinin önemli bir parçası olduğu yönündeydi.⁵²

Ayrıca bu taburlardaki Ermeni askerlerinin kötü yaşam koşullarından değil de bilerek öldürüldüğünün hatta bu ölümleri de Ermeni soykırımı ile ilişkilendirenlerin olduğu da kaynaklarca ifade edilmektedir.⁵³ Gerçeği yansıtmayan bu ifadelerin zikredilmesi bir anlamda detaylı araştırma yapılmasını kapısını açarken aslında amele taburlarıyla alakalı veya bilimsel kaynaklı söylenebilecek gerçek bu taburlardaki askerlerin yaşam koşullarının zor olduğu, hatta zaman zaman bunların eşkıya baskınına uğrayarak canlarının tehdit altında olduğu ve ellerinde avuçlarında ne varsa alındığını dolayısıyla da firara kalkıştıkları tespit edilmiştir.⁵⁴

Tüm bu olumsuzluklara rağmen su belirtilmelidir ki; Osmanlı Devleti'nin Amele Taburlarına ihtiyacı her savaş döneminde olmuştur. Özellikle de zirai işlerde bu taburların kullanması fikri ve uygulamasının bir bakıma da akıllıca bir faaliyet olduğu söylenebilir, çünkü ülkedeki erkek nüfusunun tamamını silah altına savaşmak üzere seferber ettiğinizde hem bu askerlerin iâşelerinin sağlanması, hem geride kalan kadın, çocuk ve yaşlı nüfusun yiyecek ihtiyacının sağlanması gerekliydi. Devlet bu aşamada Amele Taburlarına ihtiyaç duyduğu gibi, çıkardığı bir kanun hükmündeki kararlar seferberlik müddetince köylerde on altı yirmi beş yaş gurubu arasındaki kişileri ve kırk

⁵¹ Zekeriya Özdemir, (1994), "Birinci Dünya Savaşı'nda Amele Taburları", Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara: s.32, Özdemir, a.g.t., ss. 21-23.

⁵² Erik Jan Zürcher,(2005), **Birinci Dünya Savaşında Amele Taburları, Savaş, Devrim ve Uluslaşma**, Ergün Aydınoglu (Çev.), Bilgi Üniversitesi Yayınevi, ss. 201-214

⁵³ Cengiz Mutlu eserinde özellikle soykırım iddialarının bu taburla bağdaştırılmasının bilimsel gerçeklerle ilgisi olmadığını belirterek konu ile alakalı tek bir geçerli ispatın bulunmadığını ortaya koymuştur. Bkz. Cengiz Mutlu, (2007), **Birinci Dünya Savaşında Amele Taburları**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul: s.168.

⁵⁴ BOA, DH. EUM. 6şb. 44 /32.

beş yaşını geçmiş askerlikten izinli veya muaf tutulan, askerlik vazifesine fiziksel anlamda uygun olamayan vatandaşların tarlalarda çalışmasını bildirmiş ülkenin çeşitli yerlerinde bu emirler uygulanmıştır⁵⁵.

Seferberlik döneminde çıkarılan Mükellefiyet-i Askeriye Kanun-ı Muvakkati'nin benzeri nitelikte sayılacak daha çok savaş dönemi zirai faaliyetle ilgili bir takım yaptırımları içeren Mükellefiyet-i Ziraiyyet Kanun-ı Muvakkati çıkarılmıştır.⁵⁶

Bu kanun kapsamında, zirai faaliyette çalışmayıp, kanunu uygulamaya yanaşmayanlara yapılacak olan askeri müdahale açıkça belirtirken; zirai çalışmaya halkı teşvik etmeyen Mutasarrıf, Nahiye Müdürlerinin görevlerinden alınabileceği açıkça belirtilmiştir.⁵⁷ Alınan bu karar aslında savaşta başarının önemli unsurunun ordu ve iane bakımından zengin olunmasından⁵⁸ ileri geleceğinin resmi kurumlarca bilindiğini göstermektedir.

Bu konuda karşımıza çıkan bir olay bu meseleyi desteklemekten çok sekteye uğramasına sebep olmuştur Çanakkale'nin Ezine ilçesinde Ezine Jandarma Kumandanı Fuat Bey'in ne sebeple olduğu tespit edilemeyerek yöre halkının zirai faaliyetlerine engel olduğu gerekçesiyle şikayetlerin artması üzerine gerekli tahkikatın yapılmasına ilgili kurumlarca karar verildiği ifade edilmiştir ancak tahkikat sonucuna ulaşılammıştır.⁵⁹

Genel olarak zirai üretimin sürekliliğini sağlayabilmek adına yapılan kanun uygulamasıyla, devletin şüpheli yaklaşmasına sebep olan Gayrimüslim unsurları iş yoluyla yükümlendirerek bunlardan çıkabilecek isyan diğer devletlerle işbirliği yaparak aleyhte davranışlarla meydana çıkabilecek sorunları önlemiş oluyordu. Ayrıca da zirai işle yükümlendirilen bu taburlarda ihtiyaca binaen diğer şehirlere de nakilleri sağlanıyordu. Dikkat çekici olan noktalardan biri de kadınların bu taburlarda çalıştırılmasıdır. Kadına dayalı Amele Taburu, kumandan Cemal Paşa'nın söylemiyle kurulmuştur.⁶⁰ Suç olgusu ile ele alındığında ise kadınların bu taburlarda ihanet,

⁵⁵ BOA, DH. EUM. MTK. 54 /26. ; DH. ŞFR. 90 /22.

⁵⁶ Gündüz Ökçün, (1983), **Tarımda Çalışma ve Ekme Yükümlülüğü (Mükellefiyet-i Ziraiyye Belgeler 1914-1922)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara: s.20.

⁵⁷ Ökçün, **a.g.m.**, s. 3

⁵⁸ Recep Çelik, (2015), "Çanakkale Savaşları Sırasında Halkın Durumu", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, S.18, Çanakkale: s. 421.

⁵⁹ BOA, DH. EUM. 3.Şb. 10/16.

⁶⁰ Kadın Amele Tabur'nun Teşekkülü ile ilgili olarak bkz. Özdemir, **a.g.t.**, s.70-76.

casusluk, kurallara uymama, hırsızlık, dolandırıcılık, işten kaçmak ve bu maksatla yalandan hastalanmak, yanlış kişilerle dolaşmak, fuhuş yapmak gibi pek çok suça karışmışlardır⁶¹ Öte yandan taburlarda çalıştırılan diğer önemli grup da hapishane mahkumlarıydı. Yine bunlardan da devlet cephelerde nakliye ve zirai işlerde faydalanmanın yoluna gidildiği görülmektedir.⁶²

Savaş dönemi zira işlerdeki aksamaları önlemek maksadıyla yararlanılmak istenilen diğer grup savaş esirleri olmuştur. Çiftlik sahiplerine esir efradı gönderileceği, söz konusu esirlerin barınma, yiyecek, giyecek gibi temel ihtiyaçları işverenin sorumluluğunda olmak şartıyla, esirlerin firarı halinde ise eşkallerinin Hükümet-i Mahalliyyeye ve Menzil Müfettiş-i Umumiliği'ne bildirilmesi zorunluluğu devlet tarafından çiftlik sahibine bildirilmiştir. Ayrıca esirlerden zirai işlerde faydalanılacağına dair bu uygulama gazetelerde ilan edilmiştir.⁶³

Devlet tarafından uygulanan zabıt yetiştirme sistem de yine zorunlu askerliğin kapsamında bulunan bir meseleydi.⁶⁴ Devlet, İhtiyat Zabıtlığına okumuş kesimin dahi kendi okuduğu meslekle ilgisi olmamasına rağmen savaşmaya geldiğini söyleyerek, bir anlamda içinde bulunduğu savaş davasının haklılığı vurgulanarak, halkın silah altına katılımının arttırılması amaçlamıştır. Bu konunun en önemli örnekleri de şüphesiz yazar kesimden olan Fuad Köprülü, Faik Tonguç⁶⁵ Şevket Süreyya Aydemir⁶⁶ gibi isimlerin yedek subay olarak vazife alanlardır.

Seferberlik dönemi askeri organizasyon kadar muafiyetler meselesi de son derece önemliydi. Özellikle de askeri sisteme baktığınızda muafiyetler konusunda çok geniş bir yelpaze göze çarpmakta olup bu durum şüphesiz Osmanlı Devleti'nin askeri

⁶¹ Yavuz Selim Karakışla (2014), Osmanlı Ordusu'nda Kadın Askerler: 1. Kadın İşçi Taburu (1917-1919), **1914'ten 2014'e 100'üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı'nı Anlamak Uluslararası Sempozyumu**, 20-21 Kasım, İstanbul: s.249-250.

⁶² Konuyla ilgili örnek için bkz., Tucay Ögün,(2015), **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Dergah Yayınları, İstanbul: s.89.

⁶³ BOA, DH. EUM. 5.şb, 31 /36.

⁶⁴ Mehmet Beşikci, (2011), "İhtiyat Zâbiti'nden Yedek Subay'a: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Zorunlu Askerlik Kategorisi Olarak Yedek Subaylık ve Yedek Subaylar, 1891-1930", **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi**, Sayı 13, İletişim Yayınları, İstanbul: s.46.

⁶⁵ İhtiyat zabıtlığına negatif görüşlerden bahseden anı kitabında kötü savaş koşullarına da sıkça değinir bkz. Faik Tonguç, (1960), **Birinci Dünya Savaşı'nda Bir Yedeksubay'ın Anıları**, Bengi Matbaası. Ankara, s.58.

⁶⁶ İhtiyat zabıtlığı deneyimlerini kaleme alan Şevket Süreyya Aydemir kitabında ihtiyat zabıtlığına pozitif meziyetler atfeder bkz.Şevket Süreyya Aydemir, (2016), **Suyu Arayan Adam**, Remzi Kitapevi, İstanbul: ss. 46-47, Beşikci, a.g.m., s.80.

gücünü negatif yönde etkilemektedir. Bu sorunu bir miktar çözebilmek amacıyla atılan en önemli adım daha önce askerlikten muaf olan medrese öğrencilerini sınava tabi tutarak, sınavı geçenleri ertesi yıla bırakmak, geçemeyenleri ise askere almaktır.⁶⁷

Diğer taraftan Bedel-i Nakdi uygulamasında ise bunu ödeyen vatandaş, kısa dönem askerlik süresi olarak belirtilen 6 aylık temel askeri eğitime dahil olmak zorunda kalarak askerlikten tamamen muaf olamadı.

Seferberlik döneminde ise Bedel-i Nakdinin asla kabul edilmeyeceği bildirildi.⁶⁸ Ancak bu kesin hüküm, savaş zamanı kendi içinde handikaplar yaşamasına sebep olmuş ve Bedel-i Nakdi uygulaması savaşın en koyu geçtiği zamanlarda bile finansal yetersizlik öne sürülerek devam etmiştir. Ayrıca bedel-i nakdinin tutarı da sonraki dönemde elli Osmanlı altını olarak belirlenmiştir.⁶⁹

Muafiyet meselesinde savaş öncesinde devlet, ailelerin tek erkek evladını askere almayarak bu tip ailelerin geçimlerinin zora düşmemesini göz önünde bulundurmuştur. Ancak savaş döneminde devlet, ailedeki tek erkek ve muinsiz vatandaşların da askere alınacağını bunların kıtalarına sevk edilmesini emretmiş. Hatta yükümlü tutulanların askerliğe karşı sevgisini arttırmaya yönelik bölgelerindeki ulema tarafından kendilerine gerekli nasihatlerin verilmesini bildirmiştir.⁷⁰

Savaştaki insan gücünü arttırmaya yönelik devletin almış olduğu bu karar geride kalan aileye nasıl bakılacağı hususunda büyük bir sorun teşkil etmekte idi. Sonuç olarak geçimini askere giden bireye bağlı olarak sağlayabilen aileler için verilen bu karar bir huzursuzluk yaratabileceği gibi, söz konusu huzursuzluğun, zamanla önüne geçilemeyen isyanlara neden olabileceği çıkarımı yapılabilir.

İşte devlet, tüm bunları önleyebilmek için geride kalan aileye 30 kuruştan olmak üzere ödenek verme kararına vardıysa da savaş zamanı şartların da elverişsizliğiyle paranın değerinin düşmesi ve hayat pahalılığının artması bu ödeneğin

⁶⁷ Ayten Can Tunalı,(2003), “Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma (1839-1876)”, Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara, s. lviii

⁶⁸ Köksal, **a.g.t.**, mad. 122.124, s. 42.

⁶⁹ Köksal, **a.g.t.**, s. 41.

⁷⁰ BOA. DH. İD. 180 /52.

arttırılmasını gündeme getirirken diğer taraftan devlet bu ödeneği sağlamakta günden güne büyük sorunlar yaşadı⁷¹.

Savaşın uzaması ve bu uzama nedeniyle ailedeki tek çocukların askere alınması; ailelere para yardımında bulunmak zorunda kalıp onlara bakmakla yükümlü devletin de belini bükmekteydi. Bu sebeple devlet askerin firar etmesi halinde ailelere sağlanan ödeneğin kesilmesi gerektiğine karar verdi.⁷²

Ödenek ödenen alanı da daraltmak maksadıyla da askere alınan kişinin dışında ailenin kime neye göre iyi olduğu tartışılabilir dedesi anneannesi, teyzesi, amcasını, dayısını arada mesafe olmaması kaydıyla, aileye yardım edebilen ve onları geçindirebilen kişi kapsamına dahil ederek maaş ödemede yaşadığı sıkıntıyı ve aileye bakma yükümlülüğünü bir nevi bertaraf etmiş oldu.⁷³

Asker aileleri hem geçim sıkıntısıyla, hem de evlerini geçindirecek kişilerin kaybıyla uğraşmak zorunda kalırken, zor şartlarla baş etmeye çalışan ailelere iktidara yakın olan cemiyetlerce yardım kampanyaları düzenlenmeye çalışılmıştır.

Bu konuda atılan ilk adım savaşa giden kimselerin ailelerine bakmayı vazife olarak belirten ve herkesin el verdiğince destek olmasının istendiği bir beyanname yayınlanması ve gazetelerde buna geniş ölçüde yer verilmesi oldu.⁷⁴ İktidarın yerel ekonomik politikası sayesinde zenginleşen hatırı sayılı kişilerce de bu yardımların desteklenmeye çalışılması, savaş dönemlerinde olması gereken birlik beraberlik ve bütünlüğün somut bir göstergesi olarak göze çarpmaktadır.

Asker aileleri için bu tür çözümler üretilirken savaş hali dolayısıyla alınan pek çok karar göze çarpmaktadır. Örneğin, Dahiliye Şifre Kalemi'nden çıkan bir kararla, devletin hangi kurumunda olursa olsun görevli bulunan sivil vasıflı memurun askeri emir komuta zincirine dahil olduğu, bu vasıftaki tüm görevlilerin memleket savunmasında vazife sahibi kumandanların her türlü emirlerini önemle yerine getirmesi kararının alındığı bildirilmiştir.⁷⁵ Genel olarak ise hem askeri hem de idari olarak sert

⁷¹ Burcu Yıldırım, (2009), “Birinci Dünya Savaşı Sırasında Asker Ailelerine Devletin Yaptığı Yardımlar”, Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, İstanbul: ss.102.

⁷² BOA, DH. İ.UM. 88 /4.

⁷³ Yıldırım, **a.g.t.**, s.42.

⁷⁴ “Müdafaa-i Milliye Cemiyeti”, **İkdam**, 16 Eylül 1330.

⁷⁵ BOA, DH. ŞFR 55 /157.

bir disipline tabi tutulduğu görülen Osmanlı toplumuna karşı yönetimin, ülke içinde askere gideceklerin sevklerinde herhangi bir gecikme yaşanmaması konusunda sık sık uyarılarda bulunmakta da geri durmadığı⁷⁶, askere gitme vakti gelmiş kişilerin sevkleri konusundaki gevşekliğine vurgu yapılarak, konu ile ilgisi bulunanların cezalandırılacağı bildirilmesi savaş ortamının da etkisiyle yönetimin ağır disiplin barındıran katı tavrını gözler önüne sermektedir.⁷⁷

Devlet, zorunlu askerlik sisteminden istenilen sonucu tam olarak elde edemediğinden bu defa da savaşta gönüllülük esasına dayanan bir sistemi uygulamaya karar verdi. Sonuçta savaşa aldığınız insanlar ya hayatlarını kaybediyor, ya yaralanıp tekrar silah altına alınabilecek durumda olamıyor veya savaşta kayıplara karışıyordu. Neticede ise, savaş boyunca insan gücüne ihtiyaç her geçen gün artarak devam etti. Devlet bu sorunu çözmek amacıyla gönüllü askerlik meselesini gündemine aldı. Geçmişte pek çok örneğinin de görüldüğü bu konu Birinci Dünya Savaşında da kendisini gösterdi. Ancak devletin hangi şartlar neticesinde gönüllü askerliği oluşturacağı konusunda bir takım belirsizlikler yaşadı. Ve sonuç olarak savaş esnasında ilk aşamada zorunlu askerlik sistemi dışında kalmış yaş aralığı da on sekiz ila otuz altı arası olan kimselerin gönüllü askerliğe kabul edilmesine karar verilmiştir.⁷⁸

Gönüllülük aslında kendi bünyesinden yasa dışı bir sistemi ve yapılanmayı da beraberinde getirecekti, buna da hazırlıklı olunmalıydı. Çünkü konuyla ilgili atılan adımlardan ilki hapishanedeki mahkumlardan gönüllülük hususunda yararlanmak meselesiydi. Dolayısıyla da birtakım değişiklikler yapıp esneklikler sağlanmaya çalışıldı. Nitekim standart bir gönüllülük esasına göre ilk önceleri kişilerin haysiyetli onurlu bir kimse olması ve hatta onur kırıcı bir suçunun olmaması niteliği aranacakken daha sonraları bu sadece vücut gücünün yerinde olması niteliğiyle yer değiştirecektir.⁷⁹

Bir başka durum ise mahkumların gönüllü olabilmesi için, bir seneden aşağı süre ile hapis cezasına çarptırılmış olması şartıyla ve ilaveten cezai hükmü kesinleştirilmemiş veya davası sonuçlanmamış bireylerin davalarının silah altında bulundukları süresince ertelenerek terhislerinin ardından davaların devamı uygun

⁷⁶ BOA, DH. ŞFR 42 /155

⁷⁷ BOA, DH. ŞFR 60 /116

⁷⁸ Köksal, a.g.t., s.34.

⁷⁹ BOA, DH. EUM. MTK. 79 /8.

görülmüş⁸⁰ böylelikle de mahkumiyetleri devlet tarafından göz ardı edilerek kişiler silah altına alınmış böylelikle de savaşta insan gücü olarak kendilerinden yararlanılmak istenmiştir. Ayrıca devlet bu mahkumların gönüllülüğe kabulünü tarihte adını sıkça duyduğumuz devlet ile yakından ilişkili Teşkilat-ı Mahsusa'nın⁸¹ liderliğinde yapacak bu da aslında gönüllülük esasına dayalı uygulamalardan meydana gelecek bir çok silahlı, resmi olmayan çetelerin doğmasına yol açacaktı.⁸²

İşin en ilginç ve şaşırtıcı yönü Birinci Dünya Savaşı seferberliği kapsamında devletin Teşkilat-ı Mahsusa bünyesinde yararlanmaya çalıştığı mahkûmlara af sözünü dahi vermiş olmasıdır. Hatta sözü edilen 25 Muharrem 1332 (24 Aralık 1914) tarihli af kararı Dahiliye Nezareti Emniyet Şubesinden bildirilerek mahkumlar affedilmiştir.⁸³ Bu durum birçok toplumsal sorunu yani kaos ortamını doğurabileceği gibi, buna mukabil gönüllü olmak üzere ilgili kurumlara sayısız başvuru yağmış olması kaçınılmaz bir durum olarak göze çarpmaktadır. Bu durum aslında devletin insan gücüne olan ihtiyacının ne kadar fazla olduğunu da ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle bu aslında çeteciliğin savaş dönemine özgü olarak yasalaşması şeklinde ifade edilebilir.

Yoğun başvuru dolayısıyla mahkumların gönüllülüğe kabulü aşamasında belirli sınırlamalar yapılmaya karar verildi. Sonuç olarak zorunlu tıbbi muayenelerinin yapılarak uygun olanlarının isimlerinin belirlenerek gerekli listenin ulaştırılması Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinden vilayetlere gönderilen telgrafla ifade edilmiştir.⁸⁴

Getirilen diğer bir şart ise siyasi suçlara karışarak kanunlarca mahkum olanların gönüllülük kapsamına alınmayacağı konusunda devletin kesin hükme varmış olmasıdır. Bu siyasi suç kavramının daha çok mevcut iktidara ve politikalarına karşı olanları kapsadığı aşikar bir durumdur.⁸⁵ Yararlanılacak mahkumların çoğunun niteliksel anlamda, silah kullanma hususunda elverişliliği ve adam öldürme, yaralama

⁸⁰ Köksal, **a.g.t.**, s.103.

⁸¹ Teşkilat-ı Mahsusa' nın devlet eliyle kurulmuş, finansal olarak devlet tarafından desteklenmiş düşmanın daha çok gayri meşru usullerle sindirilmesinin sağlanarak, düşmanın elindeki imkanları yok etme gayesiyle faaliyet göstermiş, kuruluş tarihi tam olarak tespit edilememiş ancak köklerinin ise II. Abdulhamit dönemindeki hafiyelik teşkilatı ile ilişkilendirilebilen bir yapı olarak tarihteki yerini almıştır. Teşkilat-ı Mahsusa Kuruluş Yapılanma ve Faaliyetleri için bkz. Gönül Güneş, (2013), "Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetler", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.XXIX., Sayı:85, Ankara.

⁸² Beşikci, **a.g.e.**, s. 178.

⁸³ BOA, DH. EUM.EMN. 47/9

⁸⁴ BOA, DH. ŞFR. 48 /28.

⁸⁵ Beşikci, **a.g.e.**, s. 182.

fiillerine olan meyilli durumları, onları savaştaki insan gücü kullanımında daha makul bir seçenek olarak görülmesi çıkarımını doğurabilmektedir.⁸⁶

Söz konusu edilen mahkumlar ise, gönüllü olmak konusunda son derece istekliydiler. İlgili Dahiliye Nezareti'ne bu istekliliklerini “vatan millet uğruna fedayî can ve vatani savunmak uğruna salıverilmemiş olmalarını bu şereften mahrum kaldık” ifadelerinin bulunduğu mektuplar yollamaktaydılar.⁸⁷

Mahkumlardan kendi bölgesinde etkili olabilecek kişilerin salıverilmesi devletin gündemini meşgul eden diğer bir meseleydi. Üstelik bu durum zamanla çeşitli suiistimallere de sebebiyet verecek, özellikle bölgelerde hakim gücün temsilcisi konumundaki mahkumlar zamanla uymak zorunda oldukları devlet otoritesini hiçe sayarak devletle karşı karşıya gelebileceklerdir.⁸⁸

Konuyu mahkumların hangi cephelerde faaliyette bulunduğu hususuna getirdiğimizde ise bu gönüllü mahkumların Kafkas Cephesi harb meydanlarına gönderildikleri ve burada savaştıkları ifade edilebilir.⁸⁹

Devletin gönüllülük kapsamında yararlanmak istediği diğer bir kesim muhacirler olmuştur. Devlet, başlarda bu vatandaşlara zorunlu askerliği görev olarak addetmiş ancak savaş sonrası topraklarına gelen muhacirleri hemen silah altına almak yerine bir süre ki bu süre başta altı aylık bir süreç olmak üzere savaş zamanı ise söz konusu süre üç aya düşürülerek bir muafiyet hakkı tanınmıştır.⁹⁰

Kritik bir savaş döneminin içinde olunması ve muhacirlerin ikamet olarak dağınık halde olmaları, içlerindeki asker mükelleflerinin tespiti aşamasında devlet bünyesinde aksaklıkların yaşanması, muhacirlerden de gönüllülük kapsamında yararlanma kararının verilmesine yol açtı.⁹¹ Sözü edilen gönüllülük sisteminde ise, Çerkezler başta olmak üzere, bölgeyi iyi bilen Hristiyan, Gürcü etnik unsurlardan da yararlanmak istendi.⁹²

⁸⁶ Beşikci, **a.g.e.**, s. 180.

⁸⁷ BOA, DH. MB. HPS. M.,31 /65; BOA, DH. EUM. ADL,17 /10.

⁸⁸ Topal Osman'ın devlet otoritesini dikkat almaması neticesindeki olumsuz faaliyetleri için bkz. Arif Cemil Denker, (1997), **I. Dünya Savaşı'nda Teşkilât-ı Mahsusa**, Arma Yayınları, İstanbul, ss.168-175.

⁸⁹ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s.131.

⁹⁰ Köksal **a.g.t.**, s.115.

⁹¹ Beşikci, **a.g.e.**, s.192.

⁹² BOA, DH. ŞFR. 47 /96.

Gönüllü kategorisinde devletin yararlanmak istediği gruplar vardır ki, bunlardan biri aşiretlerdir.⁹³ Devlet ilk aşamada aşiretleri kendi otoriter yönetimini tehlikeye düşürebilecek tehditlere karşı olarak savunma amaçlı kullanmayı tercih etmiş, aynı zamanda da cephelerdeki kuvvetlere destek olmaları için yollanmışlardır.⁹⁴

Güven, sadakat ve bağlılık konusuna hususi önem veren devlet Emniyet-i Umumiye Müdüriyetinden Diyarbakır vilayetine çektiği 30 Recep 1333 (13 Haziran 1915) tarihli telgrafta çeşitli nedenlerle güvensiz olarak atfedilen aşiret Bedirhan ailesinin söz konusu güvensizlik hasebiyle toplayacakları gönüllülerden yararlanılmayacağını bildirmiş⁹⁵, bu durum aslında devletin kendisine göre uygunluğu ve güvenilirliği tam olduğuna inandığı aşiretlerden yararlanmak istediğini kanıtlar niteliktedir.

Devletin ileriki zamanlarda aşiretler konusunda yaptığı en önemli uygulama, savaş boyunca güven duyduğu tek bir aşiretten faydalanmaktan ziyade güvendiği ve sadakatinden emin olduğu, zaman içinde kendisine yönetim, idare ve sevk konusunda sorun yaratmayacak birçok aşiretin birleşiminden oluşan gönüllülük çatısı altında, temelini de bu esasa göre şekillendirdiği bir yapı meydana getirmek olmuştur. Gönüllü Müfrezeler⁹⁶ olarak isimlendirilen bu yapıda aşiret üyelerinin her biri klasik bir yapılanma şemasıyla, gönüllülüğe reislerinin liderliğinde katıldığından bu birliklerin komutası da doğal olarak aşiret reisleri tarafından üstlenilmiştir.

Tüm bunların ötesinde, devletin aşiretleri kendi yanında görmek için ne türde bir anlaşma yaptığı merak konusudur, yani aşiretlerin devlet adına savaşması karşılığında devletten beklentisi, talepleri ne olabilirdi? Bunlar somut olarak belirlenemese de veyahut yazılı bir metin bulunamasa da, temel anlamda dışarıdan bakıldığında görülen ve anlaşılan devlet birlikte savaşma fikrini kabul eden her aşiret

⁹³Savaşlarda aşiretlerden destek almanın temeli II. Abdülhamit döneminde doğu ve güneydoğu aşiretlerinden oluşturulan birlikler olan Hamidiye Alaylarına dayanır ki bu yapının kuruluş tarihi 1890'lı yıllara dayanır O dönemde Ermeni, Rus, İngiliz faaliyetlerini engellemekle görevli aşiret birliklerinin kurulmasındaki diğer amaç ise devletin Doğu bölgesindeki merkezi otorite dengesini sağlamaya çalışmasından ileri gelir. Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz. Bayram Kodaman (1979), "Hamidiye, Hafif Süvari Alayları (II. Abdulhamit ve Doğu Anadolu Aşiretleri)", **Tarih Dergisi**, Sayı.32, Ankara: ss.438-439.

⁹⁴ Beşikci, **a.g.e.**, s.198.

⁹⁵ BOA, DH. ŞFR. 53/ 344

⁹⁶ Mehmet Evsile, (1996), "Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesi'nde Aşiret Mensuplarından Oluşturulan Milis Birlikleri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: XII, Sayı:36, Ankara: s.912.

meşrulaştırılmış ve desteklenmiş olarak görünmekle beraber, devletle girişilen bu ortaklık aşiretlerin kendi bölgelerindeki otoritelerini de kuvvetlendirmeye son derece büyük katkı sağlamış; devletle aşireti birlikte savaşmaya iten manevi güç ise seferberlik süresince kullanılan dini motifler olmuştur. Ayrıca aşiretlerin desteğini almak için gizli ödenekten para verildiği de kaynaklarda ifade edilmektedir.⁹⁷

Gönüllülük adı altında mahkûmlardan ve aşiretlerden destek alınmaya çalışılmasının ne derece başarılı olduğu tartışılmakla birlikte, aslında gerek mahkûmlarla gerek aşiretlerle böyle bir iş birliğine girilmesi, ileriki safhada mahkûmlar sebebiyle türlü çetecilik faaliyetlerine aşiretler sebebiyle de önü alınamayan bir bölgesel otorite sorunu ile karşı karşıya kalınacağı aşikardır. Çünkü zaman zaman devletten aldıkları desteğin de etkisiyle hatta devletin kendilerine savaşta muhtaç olduğu düşüncesiyle, bu iki grup gerek disiplinsiz tavırlarından gerekse sivil halka verecekleri zararlardan dolayı devleti savaş zamanı büyük sıkıntılara sokacaklardır.

Bu iki grubun oluşturabileceği bu tehlikeli durumlara karşılık gönüllülük esasında belki de en masum olarak nitelendirilebilecek grubun muhacirler olabileceği tespiti yapılabilir. Sonuç olarak ise, devlet seferberlikle beraber askerlik zamanı gelen Müslüman ve Gayrimüslim tüm vatandaşını askere çağırarak savaşta duyacağı insan gücü ihtiyacını karşılamaya çalışmıştır.⁹⁸

Son olarak tüm bu askeri seferberlik uygulamaları dışında, devletin aldığı en önemli karar asker aileleriyle ilgilidir. 21 Şevval 1333 (1 Eylül 1915) tarihli kararnameye göre; seferberlik ilanı ve devamı süresince erkan, umera, zabitan ve küçük zabitan, on başı gibi askeriye mensuplarının, eşine, evlatlarına ve ailelerine herhangi bir saldırıda bulunan kimselerin davalarının görülme ve takibi, konusunda Umumi Ceza Kanunu'nun ikinci ve üçüncü faslı gereğince Divan-ı Harb mahkemelerince yürütülmesine karar verilmiştir.⁹⁹ Bu kararname ile devlet, asker ailelerini koruma sorumluluğunu uhdesine almış, bunu da askeri mahkeme hukuksal normuyla güvence altına almıştır. Ayrıca devletin aldığı diğer bir karar da, seferberlikte bir suç işleyerek kamu hizmetinden yasaklı duruma düşen zabitan ve umera gibi askeri sınıfa yine bir

⁹⁷ Beşikci, **a.g.e.**, s.205.

⁹⁸ BOA, DH. EUM. LVZ. 27 /76.

⁹⁹ BOA, MV. 241 /100.

kararname ile maaş tahsisi sağlanmayacağını belirtmiştir.¹⁰⁰ Bu da yine devletin askeri suça karışan personeline karşı tutum ve tavrının her zaman için açık olduğunu göstermekle beraber, suça karışan kimselere karşı dışlayıcı tavrının bir örneğini oluşturmuştur.

1.1.2. Osmanlı Devleti'nin Savaşa Girişi

Başlangıçta birçok devlet, Osmanlı Devleti'nin savaşta tarafsız olması gerektiği kanaatine sahiptiler. Buna sebep olarak ise, en başta müttefik olunan Almanya'nın dahi, tek başına savaşı kazanacağına dair kesin bir inancı olması, ayrıca Osmanlı Devleti'nin kendi içinde ve dış işlerinde pek çok sorunla uğraştığını bildiğinden ve savaş sonunda da kendisine bir ganimet ortağı istememesinden kaynaklı olarak bir süre Osmanlı Devleti'nin bu savaşta olmasını doğru bulmamış, bununla beraber, İngiltere'nin de Osmanlı Devleti'nin dini motifleri öne sürerek, dünya genelindeki Müslümanları kendisine karşı kışkırtmasından büyük bir endişe duyması, öte yandan Rusya ve Fransa'nın da kendi çıkarlarına ters düşmesi sebebiyle Osmanlı Devleti'nin savaşa dahil olmasına sıcak bakılmamıştır.¹⁰¹

Bir süre savaşa dahil olmamak konusunda direniş gösteren, bunun içinde sebep olarak seferberliğin tam manasıyla tamamlanmamış olmasını ve Bulgaristan'ın da savaşa dahil olmaması¹⁰² gibi meseleleri öne süren Osmanlı Devleti'nin savaşa kendisini dahil eden süreci aslında artık tıpkı savaşın dünya genelinde ortaya çıktığı şekliyle yani Avusturya Veliahdı' nın Bosna'da öldürülmesi¹⁰³ gibi önemli ama bir o kadar da fitili ateşleyecek sıradan bir hadisenin yaşanmasına bağlıydı. Nitekim böyle bir hadise Osmanlı Devleti açısından da birbirine bağlı iki olayla gerçekleşti: Osmanlı Devleti İngiltere' ye iki zırhlı siparişi vermiş ve bu zırhlıların bedelleri gecikmeli şekilde ödenir, ancak İngiltere tarafından zırhlıların teslimi gerçekleşmez, bu olayın çok sonrasında, denizde Fransız üslerini bombalayan iki Alman gemisi (bunlar meşhur Goeben ve Breslau) Osmanlı sularına sığınmıştır.¹⁰⁴ Bunun üzerine normal şartlarda savaştaki tarafsızlık prensibince bu gemilere savaş bitimine kadar el konulması ve

¹⁰⁰ BOA, MV. 199 /85.

¹⁰¹ Fahir Arnoğlu, (1991), **20. yy Siyasi Tarihi (1914-1995)**, C.I-II, Alkım Yayınları, İstanbul: s.61.

¹⁰² Arnoğlu, **a.g.e.**, ss.60.

¹⁰³ Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, **a.g.e.**, s.21.

¹⁰⁴ Rıfat Uçarol, (1995), **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitapevi, İstanbul: s.465

geçişlerine hiçbir durumda müsaade edilmemeliyken, Osmanlı Devleti daha önce İngiltere'den de sipariş verdiği iki zırhlıyı da alamamış olmasını gerekçe göstererek, bu iki gemiyi Almanya'dan satın aldı ve Türk bayrağını da astırarak bunlara Yavuz ve Midilli adlarını verdi.¹⁰⁵ Bu hadise savaşa girişte son derece önemli bir mesele oldu.

Almanya ise hem Osmanlı Devleti'nin halifelik makamından yararlanabilmek hem de Rusya'nın bir kısım kuvvetlerini Kafkas cephesine göndermesi karşısında yükünü hafifletmek amacıyla kurduğu strateji gereğince¹⁰⁶ Osmanlı Devleti'nin savaşa dahil olması hususunda baskılarını arttırmıştır. Bu baskılara birlikte vaatler sıralanmış, Osmanlı Devletine savaşa girmesi halinde para yardımı yapılacağını ve sözü edilen paranın da göndermesi üzerine¹⁰⁷ Türk donanmaları Rusya'nın Odesa ve Sivastopol limanlarını topa tuttu ve böylelikle savaşa girmiş bulundu. Sonraki süreçte Rusya 2 Kasım'da İngiltere ve Fransa da 5 Kasım'da olmak üzere Osmanlı Devletine savaş ilan etti. Osmanlı Devleti ise bu devletlerin savaş ilanlarına verilmesi gereken karşılığı 12 Kasım 1914'te resmen savaş ilan ederek vermiştir.¹⁰⁸

Osmanlı Devleti'nin bu savaşa girişi birtakım doğal sonuçları da beraberinde getirmiş; özellikle savaşın uzaması, her iki tarafın savaşta yorgun düşmesi, buna bağlı olarak taraflarda bir anlaşma arzusunun doğması, bu doğal sonuçlar arasında sıralanabileceği gibi, Osmanlı Devleti'nin savaşa girişiyle bu savaşın uzaması, Rusya'nın kendi içindeki karışıklığından doğan Bolşevik ihtilalin yaşanmasına ve savaş dışı kalmasına sebebiyet vermiştir.

Bu savaşın bir başka senaryosu olan Osmanlı Devleti tarafsızlık halini koruması ve akabinde Boğazları açması durumu ise şüphesiz Rusların işine yarayacak olup böyle bir durumda ülke içi ihtilal yaşanmayacak, hatta ortaklaşa meydana getirilen Rus-İngiliz kuvvetleri Almanlar üzerine gönderilecek, belki de Bulgaristan savaşa girmeyecek Avusturya da, Sırbistan tarafından yıkılmakla karşı karşıya kalacaktı¹⁰⁹.

¹⁰⁵ Uçarol, **a.g.e.**, s. aynı yer.

¹⁰⁶ Faruk Aydın ve Erkan Göksu, (2001), **Askeri Tarih Bülteni**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Sayı.51, Ankara: s.31.

¹⁰⁷ Ali Kaşıyüğun, "Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na Girmeden Önceki İttifak Arayışları", **History Studies Dergisi**, C.1, S.1, Amasya., s.333.

¹⁰⁸ Uçarol, **a.g.e.**, s.467.

¹⁰⁹ Cemal Akbay,(2014), **Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ile Harbe Girişi**, Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi Ankara, s.153.

1.1.3. Çanakkale Cephesi ve Muharebeler

Bu cephenin açılmasındaki temel mantığın uzun bir dönemi kapsayan savaşların, tüm dünya devletlerinin siyasi, askeri ve ekonomik yönden büyük kayıplar ile karşı karşıya kalmasından ileri geldiği söylenebilir.

İtilaf grubunda ise, asıl söz sahibi konumunda olan İngiltere, kendi müttefiki olan Fransa'nın da savaşta gidişatından memnun kalmayıp karşı taraftaki Almanya gibi askeri açıdan güçlü devletleriyle savaşarak vakit ve daha fazla kayıp ile karşı karşıya kalmaktansa, zaten içte ve dışta kendilerince parçalanmakta olan bir ittifak devletiyle karşı karşıya gelmeyi daha uygun bulmuştur. Bu düşünceye göre kendilerince en uygun devlet, Osmanlı Devleti en uygun yer de, Osmanlı Devleti'nin merkezi olarak adlandırılabilir Çanakkale ve İstanbul Boğazı idi.

İç siyasetinde ihtilalci grupların şiddetli ve yoğun baskısına maruz kalan Rusya açısından bu cepheyi ele aldığımızda ise, itilaf devletleri arasındaki güzergahın açılarak, Rusya'ya gerekli silah, cephane vb mühimmatın rahatlıkla taşınması, ve en önemlisi ve nihai hedef olan Osmanlı Devleti'nin harp dışında bırakılması¹¹⁰ meselesi Çanakkale Cephesinin açılarak, akabinde Boğazlardan gelecek bir galibiyet ile mümkün olabilirdi.

Yine savaşın ünlü aktörlerinden İngiltere hem Rusya'daki insan gücünden savaş boyunca yararlanmak amacıyla bu cephenin açılmasını isterken, ekonomik faaliyet kapsamında Rusya'nın elindeki gıda malzemelerinin Avrupa'da yer bularak buralardaki yiyecek sorununu çözülmesi ve dolayısıyla Rus ekonomisinin düzelerek savaşta hem kendi lehine sonuçlar alabilmesi hem de müttefiklerine savaşta yardım edebilmesi bu cephenin açılmasına bağlı olarak görülmektedir.¹¹¹

Bu planlarla savaş tarihler Şubat 1915'i gösterdiğinde Kumkale ve Seddü'l-Bahr vurmasıyla başlamıştır.¹¹² 19 Şubat 1915'te başlayan bombalama 25 Şubat'ta giriş tabyalarının da bombalaması şeklinde devam etti.¹¹³ Osmanlı ordusu ise bu tarihten itibaren V. Ordu komutanı Mareşal Liman Von Sanders komutasında Alman teknik

¹¹⁰ Yaşar Semiz, (2014), "18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları", **SÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı:14: Konya: s.228.

¹¹¹ Senem Güven, (2007), *Hatırat Türrü Eserlerinde Çanakkale Muharebeleri*, Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara: s.14.

¹¹² Durmuş Yalçın vd., (2012), **Türkiye Cumhuriyet Tarihi**, C. I, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, s.88.

¹¹³ Lokman Erdermir ve Kürşat Solak, (2015), **Çanakkale Muharebeleri'nin İdaresi Komutanlar ve Stratejiler**, Çanakkale Valiliği Yayınları, Ankara: s.173.

ekibin desteğiyle ülke genelinin seferber ettiği imkanlar dahilinde Çanakkale savunmaya başlandı.¹¹⁴ İlerleyen zamanlarda ise Anafartalar, Conkbayırı, Kocaçimen mevkiilerinde Yarbay Mustafa Kemal'in üstün başarıları savaşın kazanılmasındaki en önemli etken olarak görülecektir.

Savaş durumu düşünüldüğünde, daha önce batıda başlamış olan savaşın yavaşlaması yani bu bölgede Almanya'nın Fransa'yı savaş dışı bırakarak sonrasında Rus ve Avusturya üzerine gitmeyi planlaması, ancak planların beklenen şekilde ilerlemeyerek savaş genelinde tıkanıklığa yol açması, akabinde ise, Doğu tarafında da savaşın itilaf bloğu planlarının aksine bir çıkmazın içerisine girmesi, (Rusların Almanlar tarafından durdurulması) yeni bir cephenin açılmasıyla itilaf devletlerinin savaşta rahatlayabilecekleri düşüncesine kapılmalarına yol açmış bu da Çanakkale Cephesi'nin açılmasını makul bir seçenek olarak görmelerine sebebiyet vermiştir.¹¹⁵

Bir başka durum ise, İstanbul ve Boğazları alarak buradan sağlanacak geçişlerle yukarıda bahsedilen tıkanmışlığı gidererek, savaşı kazanma hayalleri İtilaf Devletleri'nin saldırılarını hız kesmeden devam ettirmiştir.

Bu saldırıların en önemlilerinden biri, 18 Mart günü top atışlarıyla bertaraf edilmiştir. Bu saldırının aktörü olan Fransız zırhlısının batırılışında Nusret mayın gemisinin döktüğü mayınların da önemi son derece büyük olmakla birlikte sonrasında yapılan atışlarla da pek çok itilaf devletlerine ait gemi savaş dışı bırakılmıştır.¹¹⁶

25 Nisan'da Arıburnu ve Kumkaleye şiddetli saldırılar düzenleyen İtilaf devletleri yapılan zorlu savunma ile uğradığı 10.000 kayıpla geri çekilmek zorunda kalmıştır.¹¹⁷

26 Nisan'da, Seddülbahir'de istediği başarıyı sağlayamayan kuvvetler, bu sefer 28 Nisan'da Alçıtepe (Kırte)'yi ele geçirmek istemiş, başarılı olamayan İngilizler

¹¹⁴ Ahmet Esenkaya, (2006), "Çanakkale Savaşı'nda Türk-Alman Birlikteliği", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Sayı:6-7, Çanakkale, s.18.

¹¹⁵ Gürol Baba, (2005), "Birinci Dünya Savaşı'na Varan Gelişmeler İçinde Çanakkale Cephesi'nin Yeri", Yüksek Lisans Tezi, **Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Çanakkale: ss. 67-68.

¹¹⁶ Ahmet Altıntaş, (1999), "Çanakkale İngiliz Orduları Başkomutanı IAN Hamilton'un Çanakkale Savaşları Raporu", **Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi**, Sayı.7, Çanakkale, s.14.

¹¹⁷ Ahmet Eyicil, (2009), "Çanakkale Savaşları", **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 8, Gaziantep: s.338.

burada çok ağır kayıplara uğramıştır.¹¹⁸ Bunun üzerine yapılan Türk saldırıları da başarı getiremediğinden tekrar taarruza geçen düşman kuvvetleri, II. Alçitepe Muharebesini gerçekleştirmiştir. Mayısın başında gerçekleşen bu taarruz 50.000 kişilik İngiliz-Fransız ortaklığından oluşan düşman birlikleriyle yapılmış olup, bu kuvvet büyüklüğüne rağmen umduğunu bulamamıştır¹¹⁹.

Tarihler haziran ayını gösterdiğinde ise, III. Alçitepe muharebelerine bağlı olarak güçlü taarruzlar düşman tarafından gerçekleştirilmiş olup yine bu taarruzlardan da beklenen başarı düşman safında sağlanamamıştır.¹²⁰

Seddülbahir, Kocaçimen mevkilerini ele geçirmek için Nisan ayından Ağustos ayına kadar dört aylık süreçte hız kesmeden taarruzlarını sürdüren düşman birlikleri yaptıkları saldırılarda başarısız olup ağır kayıplar vermiş, akabinde ise Temmuz ayında itilaf grubunun yüz bin kişiyi aşkın kuvvet çıkarmalarıyla birlikte İngilizlerin de Anafartalar yönünden yaptığı saldırıların tamamı başarısızlıkla sonuçlanmıştır.¹²¹

II. Anafartalar Muharebelerinde de başarı sağlayamayan düşmanın bu tarihten sonraki tüm saldırıları siper savaşları şeklinde olmuştur.¹²² Düşmanın bu başarısızlık silsilesinin ardından geri çekilmelerin başlaması uzun soluklu yorucu bir savaşın son bulduğunun da göstergesi olarak ifade edilebilir. Genel olarak ise, Çanakkale Zaferi'nin mimarı şüphesiz Mustafa Kemal'dir.¹²³

Savaşın sonuçlarını ele aldığımızda ise, askeri ekonomik gücü öteden beri elinde bulunduran savaş boyunca da gerek askeri, gerek silah gücü ve teçhizat bakımından son derece üstün konumda olan, üstelik uzun zamandır girdiği hiçbir savaşta toprak kaybına uğramamış olan İngiltere, bu savaşla birlikte Türk askerinden büyük bir yenilgi almıştır. Arşiv belgelerine göre İngilizlerin Çanakkale Savaşı'nın başlangıcından 21 Ağustos tarihine kadar verdikleri zayıat; maktül yani ölü olarak zabitan 1.130 kişi, efraddan ise 16.648dir. Yaralı zabitan sayısı ise 2.371, efraddan

¹¹⁸ Cezmi Eraslan, (2002), **Türkler Ansiklopedisi**, C. XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara: s.351

¹¹⁹ Eraslan, **a.g.m.**, ss. Aynı yer.

¹²⁰ Kirte muharebelerinin ayrıntıları için bkz. İrfan Tekşüt vd., **Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi**, Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, III. Kitap C.V., ss.19-121.

¹²¹ Mücahit Özçelik, (2015), "İtilaf Devletlerinin Çanakkale'yi Tahliyesinin Türk Basınına Yansımaları", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ Dergisi**, Sayı: 18, Çanakkale: s.449.

¹²² Metin Tuncel, (1993), "Çanakkale", **Türk Diyanet Vakfı Ansiklopedisi**, C. VIII, İSAM Yayınları, Ankara: s. 207.

¹²³ İsmet Görgülü (1995), "Çanakkale Zaferi ve Atatürk", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 16, Ankara: s.497.

yaralı sayısı 59.257'dir, belirtilen tarih aralığındaki kayıp zabitan sayısı ise 373, efraddan olan kayıp sayısı 8.021'dir. Toplamda İngilizlerdeki zabitan zayiatı 3.874, efraddan olan zayiat sayısı 83.756'dır.¹²⁴ Bu istatistik bilgi kısa bir süreçte bile İngilizlerin Çanakkale'de büyük kayıplarla karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Üstelik İngilizlerin bu kaybı kişi zayiatıyla sınırlı kalmamış bu sayı her geçen gün artmıştır.

Çanakkale Savaşı'ndaki İngiliz yenilgisi dünya genelinde büyük yankı uyandırırken kendileri her ne kadar bu Türk zaferini ve kendi savaş yenilgilerine gizlemeye çalışsalar da kendi basın yayın organları buna sessiz kalamamışlardır. Öyle ki İngiliz gazetelerinde savaşta alınan yenilgiden mevcut iktidarın savaş politikasının sorumlu tutulduğu haberleri yapılarak¹²⁵ ülke genelinde hükümete şiddetli bir karşıtlık oluşturulmuştur.¹²⁶

Kazanılan Türk zaferinin Rusya cephesinden sonucuna baktığımızda ise zaferin en büyük etkisinin Rusya'da yaşandığını söylemek mümkündür. Çünkü İtilaf devletlerinin boğazı geçememesi ve dolayısıyla Rusya'ya gerekli savaş teçhizatının sağlanamaması üzerine savaşta daha fazla varlığını sürdüremeyen Rusya, Almanlar tarafından büyük bir bozguna uğratıldı ve bu uğradığı ağır bozgun önce ülkede ihtilal yaşanmasına, daha sonrada yeni Bolşevik Hükümeti'nin yaptığı Brest-Litvosk anlaşılması ile savaştan çekilmesine yol açtı.¹²⁷

Bu savaşın Osmanlı Devleti tarafından kazanılması, savaş öncesi ve savaş sırasında kısmen Osmanlı toprak bütünlüğünü korumaya yönelik politikaları olan İngiltere ve Fransa'nın daha da düşmanca tavra bürünmesine yol açarak, bu devletlerin Çanakkale muharebeleri sonrasındaki genel tavrı, Osmanlı topraklarının tamamen paylaşılması olmuştur. Nitekim muharebeler sırasında ve sonrasında yapılan gizli anlaşmalar da içerik bakımından ele alındığında tamamen Osmanlı topraklarını

¹²⁴ Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, (2005), **Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri**, C. II, Başbakanlık Basımevi, Ankara: s.102, 23. Belge.

¹²⁵ Abdullah Tok ve Hakan Ayaz, (2016), "Çanakkale Kara Muharebelerinin İngiliz "The Times" Gazetesi'ne Yansımaları", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. XVI. Sayı: 32, İzmir: s.201.

¹²⁶ Özçelik, **a.g.m.**, s.452.

¹²⁷ Ergün Aybars, (2004), "Çanakkale Zaferi'nin Siyasi Sonuçları", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Sayı: 2, Çanakkale: ss.67-69.

paylaşma konusunda mutabık olduklarını, faaliyetlerini de bu yönde sürdürdüklerini açıklar niteliktedir.¹²⁸

Savaşın sonucunu zayıat bakımından ele aldığımızda ise İngiliz ve Fransızlar Çanakkale Muharebe alanına 410.000 İngiliz ve 79.000 Fransız olmak üzere yarım milyona yakın insan göndermişlerdir. Sayısal veri olarak verdiğimiz bu kuvvetlerden İngilizler 205.000 (ölü,esir ve kayıp 115.000 memleketine gönderilen 90.000 hasta), Fransızlar ise 47.000 kişi zayıat vermişlerdir.¹²⁹ Türk kuvvetleri zayıat bakımından ele alındığında ise çok farklı rakamların ortaya çıktığını söylemek mümkündür, bunun sebebi ise Türk kuvvetlerinin çok kez parça parça kullanılmasından kaynaklanmıştır. Ancak ortalama rakamın 5. Ordunun zayıat raporlarına göre Ocak 1916 tarihi itibarıyla 213.187'yi bulduğu tespit edilmiştir.¹³⁰ Savaşa giren bütün devletlerin büyük çaplı insan zayıatlarıyla karşı karşıya kaldığı ortadadır.

Son olarak bu büyük zaferin kazanılışı konusunda belirtilmesi gereken en önemli hususlardan biri de müttefik olarak savaşa birlikte dahil olduğumuz Almanya'dan beklenen yardımın gelmeyerek, tamamen kendi imkanlarımız dahilinde fedakarlıklarla savaşta galip gelmemizdir. Dönemin göze çarpan isimlerinden Enver Paşa, konu ile ilgili bir görüşünde Almanların askeri başarılarını bizimle yaptıkları ittifaka borçlu olduklarını, Çanakkale Muharebelerinde dahi sadece 200 kişilik bir bölük gönderildiği, bunun da bölgesel koşullardan ve savaşlardan dolayı 40'a düştüğünü bunun dışında da Çanakkale'ye Almanya'dan başka bir birliğin gönderilmediğini ifade etmiştir¹³¹.

¹²⁸ Mehmet Yetişgin, (2013), "Çanakkale Savaşları: Nedenleri, Sorumlusu ve Önemine Dair Yaklaşımlar", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, Sayı: 18, Çanakkale: s.19.

¹²⁹ Tekşüt, *a.g.e.*, s.465.

¹³⁰ Tekşüt, *a.g.e.*, s.466.

¹³¹ Veli Yılmaz, (1993), *I. Dünya Harbinde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar*, Cem Yayınları, İstanbul: ss.119-120.

İKİNCİ BÖLÜM

**SUÇUN TANIMI, FİRAR SUÇU, ÇANAKKALEDEKİ FİRARİLER VE FİRAR
DIŞI ADLİ VAKALAR**

2.1. SUÇ KAVRAMI'NIN ORTAYA ÇIKIŞI VE TÜRLERİ

Negatif bir söylem niteliğindeki suç kavramının Suçun kökeni çok eskiye dayanmakla birlikte özellikle dini motiflerin insan yaşamında yer bulmasıyla beraber suç dini terminolojinin ana unsuru olan günah sevap kavramları ile ilişkilendirilmiştir.¹³²

Kriminoloji, suç ile ilişkili kanunların yapılış ve uygulama aşaması, zaman ve mekana göre değişkenliğe sahip suç işleme kalıpları, suçun ve suçluluğun sebeplerinin tespiti, suça toplum bazında gösterilen tepkilerin belirlenmesi, ceza ve adalet unsurlarının ele alınarak saptamaların yapılması, suçlunun göz altı aşamasından kovuşturma dahil olmak üzere tüm aşamaların titizlikle incelenmesini konu alır.¹³³

Bu bağlamda suç ile ilgili yapılacak en kapsamlı tanım, isnad kabiliyeti olan bir bireyin iradesiyle meydana getirdiği icrai ve ihmali bir hareketin sonucu olarak ve ilgili yasaca ifade edilen hukuka aykırı şekilde olan ve yaptırım olarak bir cezai işlemin uygulanmasını doğuran fiili eylem olarak tanımlanabilir.¹³⁴

Askeri suçun tanımlaması ise savaş halinde veya savaş hali dışında askeri statüye sahip bireylerin sahip oldukları bu statüye ve askeri disipline aykırı davranış sergilemesi şeklinde yapılabilir.

Bu suç alanının da çok geniş türleri mevcut olup tespit edilebilenler şu şekildedir: Seferberlikte savaş kuvvetlerini tehlikeye düşürmek (Seferberliği geciktirmek veya ihlal etmek)¹³⁵, yoklama kaçağı bakaya saklı firar olmak¹³⁶, sözleşerek firar etmek, firara kalkışanları haber vermemek veya onlara yardım etmektir. Başka bir askeri suç çeşidi ise, bireyin kendisini veya bir başkasını askerliğe yaramayacak hale getirmek ve askerlikten kurtulmak için hile yapmaktır.¹³⁷

Askeri itaate karşı gelmek maksatlı yapılan amire hakaret etmek, toplu asker karşısında veya silahlı iken hizmetten savuşmak maksadıyla emirlere uymamak, toplu veya tek halde amire veya mafevka fiil saldırıda bulunmak, askerin arkadaşlarını isyana teşvik ederek kışkırtması, yetkisi olmadığı halde askerlik işleri için toplanmak ve

¹³² Sulhi, Dönmezer, (1994), **Kriminoloji**, İstanbul: s.55.

¹³³ Osman Dolu vd., (2012), **Kriminoloji**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir: s.4.

¹³⁴ Uğur Alcakaptan, (1975), **Suçun Unsurları**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara: s.10.

¹³⁵ **Askeri Ceza Kanunu**, İkinci Fasl, s.1118.

¹³⁶ **Askeri Ceza Kanunu**, Üçüncü Fasl, s.1118.

¹³⁷ **Askeri Ceza Kanunu**, Dördüncü Fasl, s.1123.

müzakere yapmak, isyan çıkarmak veya isyana yönelik faaliyette bulunmak, askeri karakol nöbetçi veya devriyeye saldırılarda bulunmak¹³⁸. Bir başka askeri suç türü ise makam ve memuriyet nüfuzunu suiistimal etmektir.

Ayrıca zorla müessir fiile toplu halde yağmacılık etmek, muharebe meydanlarında ölü yaralı esirlerin mallarına tecavüz etmek, kıtasından geriye kalarak ahaliye saldırma eyleminde bulunmak ayrıca hizmete mahsus eşyayı tahrip terk veya kaybetmek, eşya ya da malı çalmak satmak rehine vermek veya almak, üstünün yada astının bir şeyini çalmak, bozuk ölçü kullanmak, hakikate muhalif rapor vesair evrak tanzim ve ita etmek, rüşvet almak, silah veya harb malzemelerinin hasara uğramasına sebep olmak suç yapılmasına göz yummak, bozuk erzaktan tayinat vermek kurallara aykırı mal ve hizmet kabul etmek, siyasi faaliyette bulunmak gibi pek çok askeri suç türü karşımıza çıkmaktadır.¹³⁹

Şunu da belirtmekte yarar vardır ki, seferberlik ve harb esnasında firar, adem-i itaat (emre uymama), isyan gibi suçlara karışan askerlerin özellikle İrade-i Örfiyye ilan edilen yerlerde Divan-ı Harblerce yargılanması hususu Meclis-i Ayan'da uzun uzun tartışılmıştır.¹⁴⁰

Savaş zamanının ele aldığımız sürede ise askeri rütbeli kişilerin yukarıda sayılan pek çok askeri suça karıştığı ifade edilebilmekle beraber, özellikle savaş döneminin içinde olunmasının da etkisiyle görev ihmallerinden doğan sıkıntılar hem savaşı askeri, hem de savaşın gidişatını etkilemektedir. Suç kategorisinde alınan görev ihmali meselesine Çanakkale'de de rastlanmış olup Çanakkale Grubu Levazım Reis-i Sabıkı Binbaşı Hüsnü Bey'in vazifesini sebepsiz yere ihmal ettiği sabit görülüp kesinleştirilerek, bu sebeple de on lira nakit para cezası cezalandırılmasına dair On dördüncü Divan-ı Harb'den bildirilmiş; karar daha sonra onaylanmıştır.¹⁴¹

¹³⁸ **Askeri Ceza Kanunu**, Beşinci Fasl, s.1124 vd.

¹³⁹ Yukarıda yazılı bulunan bütün askeri suç türleri Askeri Ceza Kanunnamesi hükümleri baz alarak oluşturulmuştur. **Askeri Ceza Kanunu**, Yedinci ve Sekizinci Fasl, 1130 vd.

¹⁴⁰ **Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi**, III. Devre, III. İctima Senesi, Cilt: 4, İstanbul, 1916, s.301-307.

¹⁴¹ BOA, İ. DUİT.174 /105.

Savaş dönemi meydana gelmiş askeri suç olarak nitelendirecek bir olayda askerden kaçmak maksadıyla sahte Bedel-i nakdi belgesi tanzim eden bir çavuş ile ilgilidir.¹⁴²

Diğer bir olay da seferberlik münasebetiyle Çanakkale’de silah altına alınan askerleri salıverdiği tespit edilen¹⁴³ ve rüşvet aldığı da anlaşılan jandarma tabur onbaşlarından Lütü b. Süleyman ve arkadaşlarının da cezai işleme tabii tutulmasına karar verilmiştir.¹⁴⁴

2.2. OSMANLI DEVLETİ’NDE ASKERİ BİR SUÇ: FİRARİLER

Tarih boyunca tüm devletler tarafından askeri suç olarak kabul edilmiş olan firar suçunu ele almadan önce Osmanlı Devletindeki hukuk ve askeri yargı sistemlerinden bahsedilmelidir. Bu bağlamda ele alındığında ise, Osmanlı hukuk sisteminin kendi içinde Tanzimat Öncesi ve Tanzimat Sonrası şeklinde bir ayrışma yaşadığı söylenebilir. Bu ayrışmanın Tanzimat’a göre şekillenmesi, fermanın devletin bütün yönetim organlarına sirayet edebilecek köklü yenilikleri ihtiva etmesinden ileri gelmektedir.¹⁴⁵

Şahısların işledikleri suçlar sebebiyle askeri mahkemelerde yargılanması meselesi ve akabinde askeri mahkemelerin kurulması, yine Kanunname-i Ceza ile yapılan önemli bir değişiklik olmakla beraber bu bağlamda Divan-ı Harb-i Daimi (belirli yerlerde sürekli görev yapan mahkeme), Divan-ı Tecessü mahkemesi (temyiz davalarının görüldüğü mahkeme) ve daha çok kuşatma altında ve yolları kesilmiş bulunan kalelerde kurulan Divan-ı Harbi-i Mahsus askeri mahkemeleri de bu dönemde kurulmuş ve askeri yargı açısından önemli atılımlarda bulunulmuştur.¹⁴⁶

Osmanlı Devleti Birinci Dünya Savaşı süresince her ne kadar başarılı bir seferberlik organizasyonu yürütmüş ve beklenenin üzerinde bir insan gücü seferber etmiş olsa da türlü sebepler neticesinde firarilerin varlığı ve bunların da mevcudunun azımsanmayacak düzeyde olduğunu söylemek gerekir. Burada önemli olan ise firarın

¹⁴² BOA, DH. İUM. 12/6

¹⁴³ BOA, İ. HB.168 /75.

¹⁴⁴ BOA, İ. HB. 170 /17.

¹⁴⁵ İbrahim Duran, (1999), “Osmanlı Hukuku’nun Yapısı Üzerine Bir Etüt”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.III, S.1, Erzincan: s.216.

¹⁴⁶ Aydoğan Yolyapan, (2000), “Osmanlı Devleti’nde Askeri Yargının Gelişimi”, **DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C.III, Sayı.9, İzmir: s. 160.

sayısal ifadesinden çok olayın nedenleri ve sebeplerinin en açık şekilde ortaya konulabilmesidir.

Fırar en basit tanımı ise devletin vatandaşına yükümlü kıldığı askerlik vazifesini veya dahil olduğu bir savaşta yine sizi yükümlü saydığı savaşıma fiilini canı pahasına kaçarak reddetmektir.

Fırarın sebeplerine baktığımızda ise en önemli faktörün savaş ortamında maruz kalınan yetersiz gıda ve açlık halidir. Özellikle bu konu önemli komutanların hatıratlarında da sıkça yer verdiği meselelerden biri olmuştur. Konu ile alakalı Ali Fuat Cebesoy fırarların sebebini askerin savaşmak istemeyişinden değil de, cephelerdeki lojistik eksikliklerden dolayı çekilen perişanlık ve sefaletten kaynaklandığını fikrini desteklemiştir.¹⁴⁷

Fırarlar sadece savaşlarda ve cephe gerisinde yaşanmamış olup seferberliğin ilan edildiği zaman zarfında dahi görevlerini terk etmiş askerler tespit edilmiştir, Bu durumun en somut örneği ise Trablusgarp ve Bingazi mevkiine seferberlik sırasında vazifesini terk ederek kaçmış olan Binbaşı Vasfi ve Mülazım-ı Sani Muhtar efendilerin bu suçları sebebiyle askeri görevlerinden atılarak bir sene süre ile hapis cezasına çarptırılmalarına Divan-ı Harb mahkemelerinde haklarında gıyaben karar verilmiştir.¹⁴⁸

Bir başka ve belki de en önemli sebeplerden biri, savaşın beklenenden çok daha uzun bir süreci kapsamasıydı. Özellikle gerekli ihtiyacı karşılanamayan asker uzun ve yorucu olan ve aslında sonunun ne zaman geleceğini kestiremediği savaş ortamında fiziksel ve psikolojik olarak yorulup fırası gerçekleştirmiş olabilir. Diğer taraftan geçerli sayılabilecek bir sebep de cephede askerlerin uğramış olduğu fiziki şiddettir. Bu fiziki şiddet psikolojik travmalara yol açarak fıraya sebebiyet verebilir Cephelerde uygulanan şiddet ile ilgili en önemli kanıtına ise Kafkas cephesinde Yedek Subay olarak görevli Faik Tonguç'un anılarında rastlanmaktadır. Tonguç, cephede askere şiddet uyguladığını doğrularken, askere gelen köylü çocuklarını zapt edebilmenin dayaktan başka yöntemle olamadığını, dayak atmanın uyarıda bulunmaktan çok daha etkili bir yöntem olduğunu

¹⁴⁷Ali Fuat Cebesoy, (1938), **Büyük Harpte Osmanlı İmparatorluğunun 1916-1917 Yılındaki Vaziyeti: Birüssebi-Gazze Meydan Muharebesi Ve Yirminci Kolordu**, Askeri Matbaa, İstanbul: s.18.

¹⁴⁸ BOA, BEO. 4328 /324540.

ifade etmiştir.¹⁴⁹ Ancak resmi belgelerle konu kapsamı olan Çanakkale Cephesi'nde, uğradığı şiddet sebebiyle firar eden bir vaka ile karşılaşılmamıştır.

Bir diğer firar sebebi ise, savaş ortamından çok daha uzak, tamamen manevi duyguları yansıtan bir sebep olarak askerin savaşıma gelirken arkasında bıraktığı ailesidir. Özellikle savaşın ilk yıllarında hiçbir askere memleketine gitme izninin verilmemiş olması bir firar sebebi olarak zikredilebileceği gibi sonraki zamanlar da verilen izinler çok geniş bir süre zarfını kapsamamaktaydı. Ayrıca ailesini göremeyen haber alamayan ve merak eden her askerin cephedeki zorluğa dayanma sınırını zorlamaktaydı. Ayrıca cephedeki askerlerin okur yazar oranının düşüklüğü mektupla haberleşme yolundan da istenilen düzeyde yararlanılmamasına sebep oluyordu. Ayrıca bir yakının vefat haberini cepheye yeni gelen memleketlisi olan bir askerden öğrenip bundan büyük bir üzüntü duyarak firar eden asker örneklerine de rastlanmıştır.¹⁵⁰ Tüm bu sebeplerden yola çıkarak firarilerin miktarları tam olarak belirlenemese de kaynaklarda I. Dünya Savaşı'nda toplam firari sayısının 300.000¹⁵¹ ila 500.000¹⁵² olduğu belirtilmektedir. Bu sayıların cephelere göre taksimatı maalesef yapılmamıştır.

2.3. ÇANAKKALE CEPHESİNDEKİ FİRAR ÖRNEKLERİ

Osmanlı Devleti Çanakkale cephesinde de firari meselesiyle karşı karşıya kalmıştır. Ancak Çanakkale cephesi de dahil olmak üzere hiçbir cephedeki firarilerin sayısı hususunda kesin bir rakam verilememiştir. Bunun en büyük sebebi ise Birinci Dünya Savaşı süresince orduların tek bir cephede sabit kalmayarak ihtiyaç halinde diğer bölgelere sevk edilmesinden kaynaklanması ile ilgilidir, Ancak cephelere göre firari miktarları hususunda çıkarılabilecek en genel yargı, yenilgi ve galibiyet hallerinin firari sayısını etkilediği, örneğin yenilginin yaşandığı Kafkas- Sina Filistin cephelerinde firar olayları çokça yaşanırken yine zor savaş koşullarına rağmen galibiyetin yaşandığı Çanakkale'de firarilere az rastlandığı ifade edilmektedir.¹⁵³

¹⁴⁹ Tonguç, **a.g.e.**, s.108.

¹⁵⁰ ATASE, BDH Klasör 2322, Dosya 71, Fihrist 1-1, ATASE, BDH, Klasör 2322, Dosya 71, Fihrist 1-7.

¹⁵¹ 1918 yılı itibariyle İsmet İnönü tarafından 300.000 firari olduğu ifade edilmiştir. Bkz. İsmet İnönü, (1999), **Hatıralar Birinci Dünya Harbi**, Çağdaş Matbaacılık, İzmir: s.63.

¹⁵² Edward J. Erickson, kitabında, Ahmet Emin Yalman'a göre firari sayısını 500.000 olarak belirtmiştir bkz. Edward J. Erickson, (2003), **Size Ölmeyi Emrediyorum Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu**, Mehmet Tanju Akad (Çev.) Kitap Yayınevi, İstanbul: s.281.

¹⁵³ Hakan Yaşar, (2003), "Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti'nin Firari Askerler Sorununa Dair Genel Bir Değerlendirme", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 32, İzmir, s.12

Konu ile ilgili en genel yargı ise firar suçunun daha çok farklı etnik kökenli insanlara atfedilmesidir. Oysa belgelerde Türk kökenli firarilerin de ağırlıkta bulunduğu söylenebilir. Öte yandan ise arşiv belgelerinden Çanakkale cephesindeki firarilerin isimlerine ve kendilerine verilen cezalarla ilgili tespitlerde bulunabilmek mümkündür. Bu bölgedeki firarların en büyük sebeplerinden biri de İngilizlerin yürüttüğü propaganda faaliyetlerinden kaynaklanmıştır. Özellikle bu faaliyetlerdeki beyannamelerde zor şartlarda savaşıma çalışan askeri etkilemek maksadıyla kullanılan sade, anlaşılır ama bir o kadar da cezbedici nitelikteki süslü dil, kardeşlik vurgusu, savaştaki lojistik imkansızlıkları kullanarak kendi imkanlarının daha güçlü olduğunu vurgulama gayreti ve Alman ile müttefikliğini eleştirerek “Şimdiye kadar size Almanların ne yardımı, faydası dokundu?” sorularıyla ikileme düşürmek amaçlanarak mevcut Osmanlı idaresi eleştirilip, İngiltere yönetim sisteminin övülmesi ve en önemlisi psikolojik olarak zor şartlar altında bulunan askeri etkilemek maksadıyla, türlü işe imkanlarının sağlanmasının vaat edilerek askerler etki altına alınmaya çalışılmış ve hatta savaşın sözde kötü gidişatını hatta sonuçlarını betimlemeye çalışarak askerde türlü soru işaretlerinin oluşması sağlanmıştır¹⁵⁴. Neticede ise gerek bu propagandaların etkisiyle gerekse yukarıda ortaya koyduğumuz türlü sebeplerle firar sorunu Çanakkale de örneklerle karşımıza çıkmıştır. Bu maksat ile Çanakkale cephesindeki firarilere ait çarpıcı örneklerden ilki; 9 Cemaziyelevvel 1333 (25 Mart 1915) tarihinde Recep oğlu Recep’e verilen cezadır: Üçüncü Kolordu (Çanakkale Müstahkem mevki Kumandanlığına) bağlı Yirmi Altıncı Alay’ın Dokuzuncu Bölüğüne mensup Çanakkaleli Recep oğlu Recep isimli kişinin bağlı olduğu kıtasından ne sebeple firar ettiği belirlenemeyen, ancak yakın zamanda da görevli olduğu memleketindeki kıtaya geri döndüğü mahkemece kesinleşen bu şahsın firarından dolayı ilgili Divan-ı Harb tarafından idam cezası verilmiş¹⁵⁵; sonrasında bu idam cezasının on bir ay süreyle “hıdemat-ı şakka” denilen ve kısaca ağır işlerde çalıştırılma olarak tanımlanan cezaya dönüştürüldüğünü görmekteyiz.¹⁵⁶

Söz konusu cephede rastladığımız bir diğer firar örneği de Çanakkale’deki birliklerinden firar eden Yuva karyesi ahalisinden Sadık oğlu Ali’nin yaralı olarak

¹⁵⁴ Servet Avşar, (2003), Çanakkale Savaşlarında İstihbarat ve Propaganda, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Sayı:1, Çanakkale: ss. 80-90

¹⁵⁵ İdam cezasının verilmesi; BOA, BEO.4346/325887.

¹⁵⁶ İdam cezasının hıdemat-ı şakkaya dönüştürülmesi; BOA, BEO. 4347 /326012.

arkadaşları Mehmet ve Ali'nin ise ölü olarak Nallıhan jandarmaları tarafından 21 Zilhicce 1333 (30 Ekim 1915) tarihinde ele geçirildiğinin kayıt altına alınması örneğidir¹⁵⁷. Aslında bu dönemdeki en büyük sorunlardan biri de ülke içindeki güvenlikten ve firarların takip ve yakalanmasından sorumlu jandarma teşkilatı ile ilintili olarak kuvvet yetersizliğinden doğan kolluk kuvvet boşluğudur. Özellikle seferberliğin ilan edilmesinin ardından devletin savaşa yönelik tedbir maksatlı faaliyetlerinden biri olan mevcut jandarma birliklerini sabit ve seyyar şeklinde ayırarak, sabit jandarma kesiminden miktarın önemli bir kısmını seyyar jandarma olarak cephelere nakletmeyi uygun görmüştür. Seferberlik süresince geçerli olacağı ifade edilen ve aslında cephedeki insan gücünü arttırmayı hedefleyen bu uygulama ülke içindeki asayişin sağlanmasında büyük sorunlar meydana getirmiş; özellikle de firar ve firarın bir uzantısı olan eşkıyalık faaliyetlerinin önlenmesinde büyük yetersizliklere sebebiyet vermiştir. Bu vaziyet öyle bir hal almıştır ki Çanakkale cephesinde asker firarilerini toplamak üzere, bazı kişilerin yazılı olduğu belgeleri elinde bulunduran hiçbir şahsın cephede bulunmadığı ifade edilmiştir.¹⁵⁸

Bazı firar olaylarının özel sebepleri olduğu gözlenmiştir. Nitekim aile gerekçeli yapılan bu firarlar “özel gerekçeli firarlar” kategorisinde değerlendirilebilmektedir. Konunun ilk örneğine de, Çanakkale Ezine Amele Taburu Üçüncü Bölüğünde asker olan ve Ermeni olabileceği tahmin edilen Yuvan oğlu Kosti isimli şahsın harb sebebiyle ailesinin zorunlu olarak göç ettirildiğini bir mektupla haber almıştır. Mektupta, kendi çocuğunun da hasta olduğunun bildirilmesi üzerine duyduğu üzüntü ve keder haliyle beraber içinde bulunduğu bunalım hali ile firar ettiğinin tespit edilmesi üzerine daha önce Bahr-i Sefid Divan-ı Harbinden hakkında çıkan idam cezasının ceza indirimi yapılarak “hıdemat-ı şakkaya” dönüştürülmesine karar verilmiştir.¹⁵⁹

Başka bir olayda da ailesinin kendisinden haber alamaması üzerine bilgi talebinde bulunduğu Çanakkale Taburu'nun Ezine Bölüğü Başçavuşu Üsküplü Mustafa oğlu Mehmet Şevki isimli şahsın firari olduğu tahkikat sonucunda ortaya çıkarılmıştır¹⁶⁰.

¹⁵⁷ BOA, DH. EUM. 5şb. 18 /30.

¹⁵⁸ BOA, DH. ŞFR. 530 /68.

¹⁵⁹ BOA, İ. DUİT. 107 /16 lef -1, lef-3.

¹⁶⁰ Türk Kızılay Arşivi (TKA), 389/56.

Benzer bir hadise de yine Kale-i Sultaniye'nin Medhal mıntikasından olan ve firarından dolayı idam cezasına çarptırılan Abdurrahman oğlu Hüseyin'in firarıdır. 23 Zilhicce 1334 (1 Kasım 1915) tarihli firarın sebebinin, ailesinin geçimini sağlama düşüncesinden ileri geldiği anlaşılmış, kendisine verilen idam cezasının yine on bir ay süreli "hıdemat-ı şakkaya" dönüştürülmesi kararına bağlanmıştır.¹⁶¹ Genel perspektifte yapılabilecek yorum şudur ki, firarilerin önemli bir kısmı ailesi sebebiyle bu suçu işlemiştir. Bireyin arkasında bıraktığı ailesinin kötü durumunu haber alması veya bir yakınının kaybettiğini öğrenmesi halinde, söz konusu vatan dahi olsa hatta firarın cezai yaptırımının idam olmasının da suçu gerçekleştirmede bir caydırıcılık sağlayamadığı, bireyin her türlü cezayı göze alarak firar ettiğini söylemek mümkündür.

Savaş süresince firar ve firari sorunu devletin başına büyük bir dert olarak yayılırken, jandarma kuvvetlerinin yetersizliği sebebiyle de önüne geçilememesi ile alakalı olarak, ilgililerin 23 Zilhicce 1334 (1 Kasım 1915) tarihli kararname ile Çanakkale'deki firarilerin takip ve tutuklanmaları için bir Jandarma Bölük Kumandanının bölgeye gönderilmesine, ayrıca bulunabilen dört çavuş ve yirmi neferin Edirne'deki jandarma kuvvetleriyle becayişlerine (yer değişimi yapmalarına) ve ayrıca da gerekli takibatında kuvvetli hale getirilebilmesi adına gereken askeri kuvvetin sevk edilmesi kararlarını alınarak kuvvet eksikliği giderilmeye çalışıldığı görülmektedir.¹⁶²

Gayrimüslim firar hadiselerine de çokça rastlanmıştır. Söz konusu vakaların örneklerinden birkaçı şu şekildedir: Şüpheli şahıs sıfatında olduğu, meydana gelen bir olay incelemesi sonucunda anlaşılan, yakınlarda da mensup olduğu askeri kıtadan ne sebeple firar ettiği tespit edilememiş Emeni asıllı olabileceği düşünülen Muzik oğlu Şarak isimli şahsın idam cezasıyla cezalandırılmasına Divan-ı Harbce gıyaben karar verilmiştir. Ancak kişinin yakalanıp yakalanmadığı veya bu cezasının daha sonra hafifletildiğine veya affedildiğine dair herhangi bir bilgi elimizde mevcut değildir.¹⁶³

Amele Taburlarında firara teşvikler de yapılmıştır: Şöyle ki Çanakkale Amele Taburu'nun birinci bölüğün üçüncü takım on beşinci mıntıkası efradından Bandırmalı Papaz Pasih oğlu Mihritad isimli şahsın görevli olduğu mıntıkadaki bazı askerleri düşman tarafına firara teşvik etmeye çalıştığının anlaşılması, akabinde arkadaşı olan

¹⁶¹ BOA, İ. DÜİT. 107 /37.

¹⁶² BOA, DH. ŞFR, 572 /31

¹⁶³ BOA, BEO. 4390 /329242

Bogos oğlu Minas'ın arkadaşlarını ihbar etmesi ve firar suçuna yönelik yaptığı ihbar mahkemece göz önüne alınarak kendisine altı sene müddetle kalebentlik cezası¹⁶⁴ verilmiş, ihbar ettiği söz konusu kişi olan Mihritad ise vatana ihanet suçlamasıyla Divan-ı Harb'den idam cezası almıştır.¹⁶⁵ Bu idam cezasının ise daha sonra “hıdemat-ı şakka” dediğimiz ağır işte çalıştırılma şekline dönüştürülmüş olması muhtemeldir.

Çanakkale Yirmi Dördüncü firkadan olan Duman Karyeli İbrahim oğlu Kara Hasanın da firarının sona erdiği kendisinin ölü olarak ele geçirildiği kayıtlara geçmiştir.¹⁶⁶ Seddülbahr Ağır Topcu Tabur efradında da firar hadisesine rastlanmış olup; Lapsekili Behlül oğlu Şükrü ile aynı birlikten Gönenli Hüseyin oğlu Yusuf'un firar ettikleri tespit edilerek haklarında verilen idam cezası yine on bir ay süreli “hıdemat-ı şakka” şeklinde değiştirilmiştir.¹⁶⁷

Elli yedinci alay Divan-ı harbinden çıkan idam cezalı bir diğer firar suçu da; Sofita kazasının Beyti Nurettin karyeli Ali oğlu Mahmut ile Edirneli Hüseyin oğlu İbrahim isimli şahıslarla ilgilidir. Firar suçuyla ilgili cezai hükmü bilemedikleri gerekçesiyle ve bir süre sonra da kendileriyle ilgili haber vermelerinden dolayı bu idam cezaları da “hıdemat-ı şakka” şeklinde değiştirilmiştir.¹⁶⁸

Bir başka firar hadisesi Kale-i Sultaniye Jandarma İkinci Bölüğü Efradından Bayramiç'in Yeni Aliler karyesinden, Mecid oğlu Nebi'nin, firar efradından olduğu ancak şahsın mehil müddeti zarfında mensubu olduğu bölüğe dönmesi sebebi ile kendisinin suçu affedilmiştir.¹⁶⁹

Yaşanan bu hadiselerle beraber firar edenlerin isimleri aşağıdadır.

¹⁶⁴ Bulunulan memlekette uzak bölgelere gönderilme sebebiyle bir çeşit sürgün olarak da görülen, kaleden çıkamama cezasıdır. Bkz. Emel Demir, (2013), “Osmanlı Devleti'nde Hapishane Reformu: Çanakkale Hapishanesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale: s.20.

¹⁶⁵ BOA, İ. DUİT. 172 /4

¹⁶⁶ BOA, DH. EUM.6.Şb.17 /7

¹⁶⁷ BOA, İ. DUİT. 109 /91

¹⁶⁸ BOA, İ. DUİT. 108 /61

¹⁶⁹ BOA, İ. DUİT. 104 /25

Tablo 2.1: Tespit Edilen Firarilerin Toplu İsim Listesi

Üçüncü Kolordu Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanı Yirmi Altıncı Alayın Dokuzuncu Bölüğü Efradından; Recep oğlu Recep.
Kale-i Sultaniye Medhal Mıntıkasından Abdurrahman oğlu Hüseyin
Sadık oğlu Ali ve Aynı karyeli Arkadaşları Mehmet ve Ali
Ezine Amele Taburundan Yuvar oğlu Kosti
Ezine Amele Taburundan Muzik oğlu Şarak
Çanakkale Amele Taburu'nun Birinci Bölüğün Üçüncü Takım On Beşinci Mıntıkası Bandırmalı Papaz Parsih oğlu Mihritad
Çanakkale Yirmi Dördüncü Fırka Duman Karyeli İbrahim oğlu Kara Hasan
Seddül'bahir Ağır Topçu Taburundan Lapsekili Behlül oğlu Şükrü
Seddülbahir Ağır Topcu Taburundan Gönenli Hüseyin oğlu Yusuf
Elli Yedinci Alay Divan-ı Harbinden Sofita kazası Beyti Nureddin karyeli Ali oğlu Mehmet ile arkadaşı Edirneli Hüseyin oğlu İbrahim
Anafartalar Mıntıkası Ağır Topcu on beş santimetrelık batarya efradından Antalya'nın Şeyh Sinan Mahallesinden Dumanogullarından Halil oğlu İbrahim.
Kesikli nahiyesinden Hacı Mustafa oğlu Mehmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Demirin karyesinden Abbas oğullarından Ali oğlu Ahmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Koluklu karyesinden İdris oğlu İsmail (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Kızılcıceli karyesinden İsmail oğlu Ali (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Hurma karyesinden Mehmet oğlu Osman (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Mamurede Muradlar karyesinden Halil oğlu İbrahim (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Mamurede Muradlar karyesinden İbrahim oğlu Murad(Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Mamurede Muradlar karyesinde Ömer oğlu Hüseyin (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Kemallı karyesinden Ali oğlu Arab İbrahim (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Mahfasin Kozlu karyesinden Yusuf oğlu Hulusi (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Ak karyesinden Çerkes Hasan oğlu Ahmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Çınarpeyker karyesinden Murad oğlu Hasan(Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Ak karyesinden Aşık oğullarından Süleyman oğlu Mustafa (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Derbentbaşı Terkimesilerinden Çora oğlu Mustafa oğlu Mustafa (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Bergus karyesinden Süleyman oğlu Ahmet Çavuş (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Kestabul karyesinden Hacı Osman oğlu Emin (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Çıblan karyesinden Katakoğullarından Ahmet Mahzumi Osman((Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış)
Karadağ obasında Hacı Deli Mustafa oğullarından Mustafa oğlu Mustafa(Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Kızıl karyesinden Kalıkçı oğullarından Hasan oğlu Mustafa (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)

Tablo 2.1: (devam) Tespit Edilen Firarilerin Toplu İsim Listesi

Pınardere karyesinden İsmail oğlu Şakir (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Tepecik mahallesinde İsmail oğlu Mehmet Ali (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Misvan köy karyesinden Çancı Salih oğlu Mehmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Gökcebayır karyesinden Hacı oğullarından Ali oğlu Mehmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Karaburunlar karyesinden Velioğullarından Hasan oğlu Halil (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Ahmetler karyesinden Ali oğlu Abdurrahman (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Bahadır karyesinden Abdi oğlu Ramazan (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Karacaviran karyesinden Osman oğlu Cemil (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Mamure Nahiyesinde Karadağ karyesinde Süleyman oğlu Ahmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Mamure nahiyesinde Karadağ karyesinde Süleyman oğlu Hüseyin (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Mamure nahiyesinde Karadağ karyesinde Emin oğlu Ahmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Çarıksız Ünye karyesinden Durmuş oğlu Ahmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Biga kazasının Çan nahiyesinden Galisa karyesinden İsa oğlu Ahmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Şifreli karyesinden Mustafa oğlu Ahmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Biga Mamur nahiyesinin Tepe karyesinden İbrahim oğlu katil İsmail (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Mahmudiye karyesinden Dutcu oğullarından Hasan Bin Mehmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Değirmendere karyesinden Süleyman oğlu Aşir (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Göceklikebir karyesinden Ahmet oğlu Abdullah (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Çan nahiyesinde Hurma karyesinden Hüseyin oğlu Ahmet (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Karacaviran karyesinden Sinan oğullarından Mustafa oğlu Hasan (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Cemilkebir karyesinden Sadık oğlu Mustafa (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)
Yakuc kazasından Receb oğlu Şükrü (Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbinde firar sebebiyle cezalandırılmış.)

1914-1916 yılları arasında daha önce firar nedenlerini de birlikte belirttiğimiz isimler toplu olarak verilmiş olup bunun yanında Kale-i Sultaniye Divan-ı harblerinden

belirtilen tarih aralığında belgelerde tespit edilebilen kadarıyla firar suçu işlemesi sebebiyle ceza alan kişilerin isimleri de yer almaktadır.¹⁷⁰

Bunların dışında ulaşabildiğimiz firar listeleri aşağıdadır.

Tablo 2.2: Çanakkale Grup Kumandanlığı tarafından 20 Rabiulevel 1335 (14 Ocak 1917) Tarihli Firar İsim Listesi¹⁷¹

Lüleburgaz kazasının Hamidabad karyesinden Seyid oğlu Ahmet.
İzmir vilayetinin Karaburunundan Nikola oğlu Ahilef
Tefni kazasının Bahçe karyesinden Hacı Mahmutoğullarından Mahmut oğlu Mahmut
İskibin Yanoğlan karyesinden Mehmet oğlu Yakup
Bilecik Sancağında Gölpazar nahiyesinin Keller karyesinden İbrahim oğlu Ali
İzmir'in Eşrefpaşa mahallesinden Giritli Berber Ekin Hüseyin oğlu Mehmet
Halep Vilayetinin Ma'arre kazasının Bağ arası karyesi Timurayak oğullarından Mehmet oğlu Ali
Ödemiş kazasının Şehmeşler karyesinden Kozakoğullarından Ahmet oğlu Mehmet
Ödemiş kazasının Mendekume Göçeuylan karyesinden İdris oğlu Mehmet Mahzumi Mehmet
İzmir Vilayetinin Kuşadası kazasının Bağarası karyesinde Timurayakoğullarından Mehmet oğlu Ali
Ödemiş kazasının Üzümlü karyesinden Gözoğlu Mustafa oğlu Hasan
Uzun köprü kazasının Kazıköy karyesinden Salih oğlu Ahmet

Firar suçlarından dolayı yukarıda ismi geçen askerlere ilk aşamada idam cezası verilmiş olup, daha sonra bu idam cezası on iki ay süreyle ağır işlerde çalıştırılma cezasına dönüştürülmüştür.¹⁷²

Tablo 2.3: Çanakkale Grup Kumandanlığından 24 Rebiülahir 1335 (17 Şubat 1917) Tarihli Firar İsim Listesi¹⁷³

Tire'nin Büyük Kadife karyesinden Emin biraderi İbrahim oğlu Halil
Balıkesir Sancağının Gönen Kazasının Bilzi karyesinden İbrahim oğlu Bayram
Hasan oğlu İsmail Tire
Tire'nin Halkapeyker karyesinden Çobanali oğullarından Halil oğlu Mehmet (309)
Burdur Sancağının Divan Baba Mahallesinden Germe oğullarından Abbas oğlu Süleyman
Ödemiş kazasının Kayaköy karyesinden Mehmet oğlu Mustafa
Aydın Ahz-ı asker şubesinin Çıfsurun mahallesinden Mehmet Ali oğlu Mustafa Ali
Bergama'nın günderuk karyesinden Çerkes oğullarından Süleyman oğlu İsmail
Urla kazasının Akçukuru karyesinden Veli oğlu Süleyman

¹⁷⁰ Yukarıdaki ismi yazılı olan ve firar olayını sebepleriyle anlattığımız kişiler dışında kalan isimlere önce “idam”, daha sonra da on iki ay müddet ile “hıdmat-şakka” cezası verilmiştir. Firar suçu işleyen kişi miktarı bu tablo ile sınırlı değildir. Tabloyu oluşturduğumuz belgeler; İ.DUİT, 108 /46; İ.DUİT.109 /90; İ. DUİT.109/ 77; İ. DUİT. 107 / 73; İ. DUİT 109/55, İ. DUİT 108 /8; İ. DUİT 107/98; İ. DUİT 109 /44; İ. DUİT 109 /31; İ. DUİT 109/7. Belgelerin tarihleri, 1333-1335 (1914-1916) yılları arasındır.

¹⁷¹ BOA, İ.DUİT 108/39.

¹⁷² BOA, İ.DUİT 108/39. lef 2.

¹⁷³ BOA, İ.DUİT. 108/74

Firar suçlarından dolayı yukarıda isimleri belirtilen dokuz askere ilk aşamada verilen idam cezaları daha sonra on iki ay süreli ağır işlerde çalıştırılma cezası verilmiştir¹⁷⁴.

Tablo 2.4: Çanakkale Grup Kumandanlığından 8 Receb 1335 (30 Nisan 1917) Tarihli Firar İsim Listesi¹⁷⁵

Hizmet Bölüğü efradından Hampa Resum oğlu Nezaret Dersaadet.
Çardak Muharrervekatından(?) Biga'nın Gümalan karyesinden Mehmet oğlu Hasan.
Ödemiş kazasının Yusufdere karyesinden Karavelioğullarından Mehmet Mahzumi Ali.
Durakalı Aragül oğlu Karabet.
İznik Karapeyker karyesinden Kumarcıoğullarından Ahmet oğlu Ali
Menemen kazasının Doğma karyesi Hacı Akif oğullarından Halil oğlu Mahmut
Kuşadasının Hazır Begalı karyesinden Mustafa oğlu Ali.
Cin kazasının Dibek karyesinden Mehmet oğlu İsmail.
Gelibolu Sancağının Cumaova karyesinden Abdulkadir oğlu Salim.
Telsiz telgraf taburu efradından Kırmasti kazasının Zevcebeğ mahallesinden Muhacir Hüseyin oğlu İsmail.

Firar suçlarından dolayı idamlarına karar verilmiş yukarıda isimleri belirtilen on askerin bu idam cezaları on iki ay süreli ağır işte çalıştırılma cezasına dönüştürülmüştür.¹⁷⁶

Tablo 2.5: Çanakkale Grup Kumandanlığından 24 Receb 1335 (16 Mayıs 1917) Tarihli Firar İsim Listesi¹⁷⁷

Çam Tepe Nurettinzade bataryası çavuşlarından Dinar kazasının Dumbas karyesinden Ali oğlu Mehmet.
Akbaş nakliyat hastanesi efradından Onbaşı Konya'nın Bozkır kazasının Alibey karyesinden Mehmet oğlu Hasan Hüseyin
Tavas kazasının Orta mahallesinden Tahgacıoğullarından Mehmet oğlu Mustafa (99)
Anafartalar mıntıkası Ağır Topcu on beş santimetrelik batarya efradından Antalya'nın Şeyh Sinan Mahallesinden Dumanogullarından Halil oğlu İbrahim (306)
Birinci öküz deposu efradından Rum Kale kazasının Laz karyesinden Osman oğlu Ahmet
24. Fırka Deveci Kolundan Halep Sancağının Babalı kazasının Harita karyesinden Mehmet oğlu Ahmet
24. Fırka Öküz deposu efradından Halep Sancağının Cid karyesinden Mehmet oğlu Hacı Süleyman.

¹⁷⁴ BOA, İ.DUİT. 108/74 lef 2.

¹⁷⁵ BOA, İ.DUİT. 109/46

¹⁷⁶ BOA, İ.DUİT. 109/46 lef 2.

¹⁷⁷ BOA, İ.DUİT. 109/90

Firar suçlarından dolayı idamlarına karar verilen yukarıda isimleri belirtilen yedi askerin idam cezaları on iki ay süreyle ağır işte çalıştırılma cezasına dönüştürülmüştür.¹⁷⁸

Savaşın sonuna doğru yani 1917 tarihli kayıtlara göre, Kale-i Sultaniye’de 168 asker silahsız ve canlı olarak on üç nefer de sığınarak tutuklanmış ve askerlik şubelerine teslim edilmişlerdir.¹⁷⁹

Firar eden askerlerin, firar sonrasındaki yaşama biçimleri devletten de kaçma durumlarından kaynaklı olarak eşkıyalık ve çetecilik şeklinde olmuştur. Ancak bu eşkıyalık-çetecilik hayatı sürme durumu onların daha fazla suçlara karışmasına sebebiyet vermiş; bu bağlamda ise ülke genelinde firari olarak eşkıyalık yapıp o kadar çok cana kıyılmıştır ki bunu göz ardı edemeyen merkezi otorite, vilayet idarecilerinden asayişle ilgili raporlar istemek durumunda kalmıştır.¹⁸⁰

Firariler sebebiyle meydana gelen eşkıyalık çetecilik olayları, iâşe anlamında geçimini sağlayan halkı da son derece büyük sıkıntılara sokarken aynı zamanda askere sevk edilmesi gereken malzemenin de yok olması anlamına gelerek devleti farklı iki yönden zor duruma düşürmüştür.

Çanakkale’de çetecilere karışan firari asker örneğine Ezine Jandarma Taburunda rastlamış olmakla birlikte, bu efrada mensup iken firar edip Sadık Çetesine katılan Yalvaçlı Hamza oğlu Mehmet ile yine aynı çeteye firar edip gelen Çanakkale Osmanlı Komisyonundan Ispartalı Mehmet ve Hasan oğlu Abdullah Çavuş’un bir süre sonra çetecilikten cayarak jandarmaya teslim oldukları bilinmektedir.¹⁸¹ Yine bir başka örnekte ise Çanakkale’de şekavet ile adını duyurmuş asker firarisi Ahmet efendi oğlu Nazmi’nin de ölü olarak ele geçirildiği tespit edilmiştir.¹⁸²

Eşkıyalık olayları ülke genelindeki tüm vilayetlerde olduğu gibi Çanakkale’de de artmış bu durumun doğal bir sonucu olarak bölgedeki hırsızlık ve yaralama olaylarında da büyük oranda artış yaşanmış evlerin silahlı kimseler tarafından basılması ve insanların darp edilmek suretiyle eşyalarının çalınması gibi pek çok olayla karşı

¹⁷⁸ BOA, İ.DUİT. 109/90. lef 2.

¹⁷⁹ BOA, DH. EUM.6Şb 26 /41 lef-3.

¹⁸⁰ BOA, DH. ŞFR. 88 /3.

¹⁸¹ BOA, DH. EUM. AYŞ. 56 /36.

¹⁸² BOA, DH. ŞFR. 598 /8.

karşıya kalınmıştır.¹⁸³ Hatta gerçekleştirdikleri bir baskında istedikleri parayı alamayan silahlı eşkıyalar evdeki kadını öldürmüş, sonra da kaçmışlardır.¹⁸⁴

Bir başka hadise de özellikle de bu tür vakaların arttığı dönemde Biga, Ezine, Bayramiç ve Ayvacık kazalarında ihlal edilen asayişin sağlanması için kuvvetin sevk edildiği, yapılan silahlı çatışmalar neticesinde de İhsan Cavuş isimli eşkıyanın ve yirmi kadar arkadaşının öldürüldüğü ayrıca da Ezine'nin Süleyman Köyünde Koca Şevket isimli şakinin canlı olarak ele geçirildiği, Ayvacık'da da Süleyman isimli eşkıyanın teslim olduğu, Biga'da Kara Hasan ve yandaşlarının oluşturduğu toplamda elli kişilik çetenin ellerinden silahları alınarak dağıtıldığı; bölgelerdeki bu çetelere katılıp eşkıyalık eden yaklaşık dört yüze yakın asker kaçağının da teslim olduğu, sağlanan asayişin sürekliliği için liva dahilinde otuz kişilik süvari müfrezesinin bırakıldığı belirtilmiştir.¹⁸⁵

Bir diğer örnek ise, Ayvacık jandarma efradında görev yapmakta iken firar edip türlü eşkıyalık hareketinde bulunup yol kesen Hasan oğlu Mehmet Emin isimli şahıs ile arkadaşı Şerif oğlu Ali'nin canlı olarak jandarma müfrezesi tarafından tutuklandığı hadisedir.¹⁸⁶

İlginç olan konu ise firar eden askerlerin bazılarının giderken yanlarında askeri eşyaları da götürmeleridir. Örneğin, jandarmadaki görevini terk eden Yüzbaşı Kemal, Mülazım-ı Sani Hasan Tahsin, üç Baş Çavuş ve bir Çavuş, yanlarına beş tüfek, beş yüz fişek, depo kapısı kırılarak on beş kaput ve iki yüz kuruşluk pul aldıktan sonra Lapseki'ye doğru firar etmişlerdir. Bu kişilerin yanlarında göturdükleri askeri eşyayı karşılamak maksadıyla mal varlıklarına el konulmuş askeri kayıtlarının da silinmesine Divan-ı Harb'ce karar verilmiştir.¹⁸⁷ Yine bu kişilerin askeri malzemeleri yanlarında götürmelerinden, onların birtakım eşkıyalık- çetecilik faaliyetine katılabileceği sonucuna varılabilir.

¹⁸³ BOA, DH. EUM. AYŞ.52 /9.

¹⁸⁴ BOA, DH. EUM. AYŞ.52 /9 lef-3, lef-4.

¹⁸⁵ BOA, DH. EUM. AYŞ.31 /42.

¹⁸⁶ BOA, DH. EUM. AYŞ. 30 /15.

¹⁸⁷ BOA, BEO 4635/347570; BOA, DH. EUM. AYŞ.41 /50.

2.4. FİRARA KARŞI ÖNLEMLER VE YAPTIRIMLAR

Devletin firara yönelik yaptırımını iki aşamalı incelenmesi gereken bir konudur: Bunlardan ilki firarı önlemeye yönelik yaptırımlar, ikincisi ise bu suçu gerçekleştirene karşı uygulanan cezai yaptırımlardır. Bu hususla değerlendirildiğinde ilk sınıflandırma kapsamında yapılan ilk yaptırımın, cephedeki askere yönelik olduğu dikkat çeker. Bundan yola çıkıldığında ise devreye teşekkülünü Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusuyla beraber gerçekleştiren din görevlisi sıfatında orduda görevli tabur imamları karşımıza çıkar. Tabur imamlarının bu dönemdeki vasfı askere firarın kötü bir karşı gelme olduğunu ve dinen de uygun bir davranış olmadığını çeşitli vaaz ve telkinlerle anlatılmaya çalışılmasıydı.¹⁸⁸ Buradaki amaç ise dini duygulara hitap ederek firar probleminin önüne geçebilmektir.

Diğer bir firar önleme yöntemi askerlerin elindeki paraları almak yönünde olmuştur. Buradaki amaç ise askeri parasız bırakarak firarı düşünmesini engellemektir. Ancak ulaşılmak istenen bu amaçtan çok uzak olmakla birlikte zaman zaman asker parasızlıktan dolayı firar da etmiş olabiliyordu. Bir diğer mesele ise ailenin tek çocuğunun askere alınması halinde o ailenin geçimi her ne kadar devlet tarafından sağlanacaksa da zaman zaman maaşların ödenmesindeki aksaklıklar firara sebebiyet verebiliyor, hatta maaşların ödenmesindeki aksaklıkların firarı daha da arttırdığı öne sürülerek buna sebep olan devlet görevlisinin firarı kolaylaştırdığı gerekçesiyle suçlanarak konu ile ilgili olarak da Divan-ı Harb'e sevkini sağlanacağı sert bir şekilde ifade edilmektedir.¹⁸⁹ Ancak devletin ailelere sağlamaya çalıştığı maaş tahsisinin de bu sorunu çözmeye tam olarak yeterli olmadığı olayların yaşanmaya devam etmesinden anlaşılmaktadır.

Savaşta cephane ve iâşe imkansızlıkları, askerin yokluk içindeki durumu göz önüne alındığında ne derece firara karşı alınabilecekler önlemler arasında yer almalı bilinmez ama; devletin firarı önlemeye yönelik uygulamalarından biri firarın

¹⁸⁸ Tabur imamlarının kuruluş ve amaçları için bkz. Mehmet Beşikci, (2016), "Askeri Modernleşme, Askeri Disiplin ve Din: Düzenli Kitle Orduları Çağında Osmanlı Ordusu'nda Tabur İmamları", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt. XI., Sayı.1, Sakarya: s.26.

¹⁸⁹ BOA, DH. UMVM, 124 /42.

yakalanmasını sağlayan vatandaşına mükafatlandırma adı altında para ödülünü vereceğini duyurmasıydı.¹⁹⁰

Devletin konu ile ilgili olarak uyguladığı önemli kararlardan biri de firar eden askerin ailesiyle her türlü iletişimini keserek, askerin işlediği firar suçunun ardından çeşitli ihtiyaçlarının ailesi tarafından sağlanmasına engel olmak maksadıyla aileleri bulunduğu yerleşim bölgelerinden ayırmıştır. Böyle bir uygulamayla ailesinin yerinin değiştirilebileceğini düşünen askerin bu korkuyla firara kalkışmaması hedeflenmiş olabilmektedir. Olayın diğer bir boyutu şudur ki, daha önce asker ailelerini koruyup gözetken, onlara bakmayı kendine görev edinen devletin kendisine karşı işlenen ya da işlenebilecek bir suça karşı aldığı bu tavır, şartların değişmesi halinde devletin sert tepkisini ortaya koymaktadır.¹⁹¹

Devlet sonraki dönemlerde yine şaşırtıcı bir karar alarak, belirli şartlara uyum sağlamaları halinde firarileri, ülke genelinde boşluğu sıkça hissedilen Jandarma teşkilatında görevlendirme yoluna gitmiştir. Bu görevlendirme için gerekli şartlar ise bir genelge ile firarinin muhakkak firar hareketini savaş zamanındaki seferberlik kapsamı içinde yapmış olması, hiçbir şekilde çetecilik- eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmamış olması, ayrıca gerek yerel idarecinin gerek teslim olduğu jandarma biriminin bu kişiyi askeri birimde kullanabileceklerine dair pozitif düşünceye sahip olup olmadığının belirlenmesi ve en önemli kıstaslardan biri de yakalanan firarinin fiziki olarak Jandarma şartlarına uygunluğunun belirlenmesi şeklinde yayınlanmıştır.¹⁹² Bu genelgedeki uygulamanın Çanakkale’de de gerçekleştirildiği görüyoruz ancak şöyle bir farklılık göze çarpmaktadır; Çanakkale’de kıtasından firar edip silahlı şekilde dolaşan çetelerin Çanakkale Jandarma taburunda istihdam edilmek üzere sığınacakları yani diğer bir anlamıyla teslim olacakları ifade edilmiştir.¹⁹³ Buradaki farklılık genelgedeki ”Firarinin hiçbir çetecilik- eşkıyalık faaliyetine katılmamış olmak” şartıyla jandarma teşkilatında görevlendirme yapılması maddesiyle çelişmektedir. Bu çelişme belki de insan gücüne duyulan büyük ihtiyaçtan meydana gelmiş olabileceği gibi genel çerçevede düşünüldüğünde ise firarilerden jandarma olarak yararlanma fikrinin altında yatan

¹⁹⁰ BOA, DH. EUM. MTK, 80 /54.

¹⁹¹ Beşikci, **a.g.e.**, s.312.

¹⁹² BOA, DH. UMVM. 124 /182.

¹⁹³ BOA, DH. ŞFR. 590 /155

amacın ülke genelinde ciddi boyutlara ulaşan asayiş problemine bir bakıma çözüm sağlanmaya çalışıldığı ileri sürülebilir.

Devletin firar eden vatandaşına cezai yaptırımını ise yukarıda ele alınan pek çok arşiv belgesinde de görüleceği üzere idam ve ağır işte çalıştırılma cezası olmuştur, nitekim verilen idam cezalarının uygulandığına dair belge ve raporlar son derece az olmakla birlikte¹⁹⁴ ilk aşamada bir anlamda kendisine ihanet edip firar eden vatandaşına idam cezasını uygun gören devlet, sonraki aşamalarda birden fazla olmak üzere af çıkarma yoluna gitmiştir.¹⁹⁵ Bu aklar zamanla daha geniş kitleleri de etkisi altına almış ve söz konusu devlet, çıkardığı kanun ile firar edip affa tabii olarak geri dönmüş firarilerin dışında onlara yardım ve yataklıkta bulunan sivil halkın kişilerin de affedileceğini bildirmiştir.¹⁹⁶

2.5. FİRAR DIŞI ADLİ VAKALAR

2.5.1. Askeri Sınıfın Toplumdaki Genel Ahlak Düzenine, Kişilerin Can Güvenliğine ve Mal Varlıklarına Karşı İşledikleri Adli Vakaları

Aşağıda ayrıntılarıyla ele alınacak her olay aslında sıradan günlük hayatta karşılaşılabilen olgular bütünüdür. Örneğin, meyhaneye gidilerek taşkınlıkların yaşanması, toplum huzurunun bozulması, kadına şiddet vb. bütün olaylar rutin hayat sisteminde karşılaşmak istemediğimiz ancak rastladığımız meselelerden fazlası değildir. Ancak bunların vaka kapsamında bu çalışmada yer alınmasının sebebi ya olayların oluş biçimindeki birtakım farklılıklardan ya da tüm o sıradan olayların faillerinin özel statüsünden kaynaklıdır.¹⁹⁷ Nitekim, olayları sıradanlıktan kurtaran faktör asker rütbeli şahıslar tarafından işlenmiş suçlar olmasından ileri gelmektedir.

Askerlik vazifesini yerine getirirken veya askerlik mesleğini icra etmekte iken askeri suçlar kategorisi dışındaki olaylara karışıp statüsüne bakmaksızın toplumdaki diğer insanlara zarar vererek toplum huzurunu bozanlar her dönem var olmuştur konu ile ilgili en erken tarihli çarpıcı örnek ise Kale-i Sultaniye Osmaniye zırhlısına mensup,

¹⁹⁴ Zürcher, a.g.e., s.186.

¹⁹⁵ BOA, DH. UMV.123 /16.

¹⁹⁶ BOA, MV. 212 /128.

¹⁹⁷ Alexandre Tourmarkine ve Noemi Levy (der.), **Osmanlı'da Asayiş Suç Ve Ceza 18-20. Yüzyıllar**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara: s.151.

Çarkıcı Yüzbaşı olarak görev yapan Rıza Efendi tarafından işlenmiş olan suçtur. Rıza Efendi'nin birtakım uygunsuz hareketlerinin olduğu bu hareketlerden birinin Tarlabası'nın Arıcı sokağı denilen semtinde yaşandığı, bu semtteki Manivi isimli bir kadının hanesine girerek buradaki Sakine isimli kadını gayri meşru ilişki yaşamak üzere ikna etmeye çalıştığı, ancak kadının bu teklife razı göstermemesi üzerine öldürmek ile tehdit ederek gittiği, üstelik Rıza Efendi'nin umumhane ve benzeri yerlerde vakit geçirmekte olduğunun da yerel komiserlikten alınan belge ile öğrenilmesinin ardından hakkında gerekli araştırmanın yapılmasına dair kararın alınarak¹⁹⁸ yine aynı kişinin toplum huzurunu kaçırmaya yönelik diğer bir davranışının da sivil halde gittiği Beyoğlu Balık Pazarı'nda gerçekleştiği, buradaki Nokta memurlarına küfür ve hakaret ettiği, devlet dairelerinde dik başlılık ederek, meyhane ve benzeri yerlerde cam kırarak, tehditlerde bulunarak silah atarak türlü türlü rezaletler çıkarttığı, sahip olduğu askeri statüye yakışmayacak hareketlerde bulunduğu belirtilmektedir.¹⁹⁹

Benzer bir hadisenin de Galata'da Kale-i Sultaniye Topçu Alayına mensup Rıfat isimli şahsın gerçekleştirdiği, Rıfat'ın da sarhoş bir halde Karaoğlan sokağındaki Davut'un kahvehanesine gelerek taşkınlık yaptığı, sonrasında ise olay yerine gelen tahkik memurları tarafından tutuklanarak bir defaya mahsus olmak üzere uyarıldığı ve ardından mensubu olduğu efrada teslim edildiği anlaşılmaktadır.²⁰⁰

Yaşanan hadiseler içine aslında en yıkıcı olan kadına yönelik yapılan şiddet içerikli suçlar olmuştur. Yine bunlardan biri de 1915- 1916 tarihlerinde vuku bulduğu tespit edilen bir olaydır. Hadise ana hatlarıyla şu şekildedir: Çanakkale'nin Biga kazasının Çan nahiyesine bağlı Bahadırılı mevkiinde asker olan Şuayip'in eşi Emine'ye yine bir başka asker olan Cingöz oğullarından Mehmet oğlu Kıbtı Ali'nin zor kullanarak ırza tecavüz ettiği mahkeme sonucunda belirlenmiş ve bu kişinin ceza kanunnamesinin doksan sekizinci maddesi gereğince tutuklanmasına, bu gıyabi tutuklamanın vicahiye çevrilmesi suretiyle, beş sene küreğe konulmasına ve davanın sivil mahkemede görülmesine dair Divan-ı Harb Örfi tarafından karar verilmiştir.²⁰¹

¹⁹⁸ BOA, ZB. 74/64; ZB. 74/49; BOA, ZB. 313/67

¹⁹⁹ BOA, ZB. 313/71.

²⁰⁰ BOA, ZB. 368/19 lef-3,

²⁰¹ BOA, İ. DUİT 171/41

Genel ahlak düzenini sarsan bir davranışın da Jandarma Bölük Kumandanı olarak görevlendirilmiş Halit Efendi tarafından yapıldığı, adı geçen Halit Efendi'nin Çanakkale'ye geldiğinden beri ahalinin de hoşlanmadığı bir kadının hanesine giderek kadın ile gayri meşru, adap dışı ilişkide bulunduğu ve gündüzleri kadının evinin arkasındaki bir yerde vakit geçirmekte oldukları duyulduğundan Halit Efendi hakkında tahkikat yapılmasına karar verilmiştir.²⁰²

Savaş dönemindeki adli vaka kapsamında değerlendirilmesi gereken olaylara baktığımızda ise 1915 yılına ait ulaşabildiğimiz vakalardan diğeri Gelibolulu Kaptan Mahallesi ahalisinden Sarı Çavuşoğlu Kaptan Hüseyin'in darp ile ölümüne sebep oldukları ilgili mahkemece kesinleşmiş olan Gelibolu Merkez Kumandan-ı Sabıkı İzzet Efendi ile aynı suçtan mahkum olan İnzibat-ı Askeri Memurluğu'nda müstahkem otuz ikinci nişancı taburunun ikinci bölüğünün üçüncü takımından olan Agop oğlu Dursun'un iki buçuk sene müddetince küreğe konulmasına; İzzet Bey'in ise işlediği suçta hafifletici sebepler bulunmasıyla kürek cezasının kalebentliğe çevrilmesi kararı ilgili mahkemece onaylanmadığından her ikisinin de suçları sebebiyle mahkumiyetlerinin devamı öngörülerek adı geçen İzzet Bey'in askerlik mesleğinden çıkarılmasına, adı geçen diğer suçlu Agop oğlu Dursun'unda "hıdemat-ı şakka" cezasına ve askeri tutuklamasının devamına muhakemat şubesinde karar verilmiş²⁰³ ancak bir süre sonra da kalan cezalarının affedilmesi hükmüyle cezalarına son verilmiştir.²⁰⁴

1915 yılının son ayında Bahr-i Sefid Boğazı Mevki Müstahkem (Çanakkale Müstahkem Mevki) Komutanlığı Ağır Topcu Alay efradında meydana gelen bir olaya göre; Keşgirli Bekir oğlu İsmail'i askerlerin taşıdığı bir bıçak olan kasatura ile yaralayarak öldürdüğünü açık şekilde anlatan ve yaraladığı kişiyle aynı efraddan arkadaş olduğu anlaşılan Ali Osman'ın bu olay üzerine ilgili Divan-ı Harbince cezalandırılmasına karar verilmiş olup, olayın nedeni tam olarak belirlenememiştir.²⁰⁵ Ayrıca bu olay bir cana kast etme niteliği taşıdığından suçlunun, hem askeri mahkemece hem de sivil mahkemede yargılanmaya tabi tutulacağı, şu an sadece ilgili askeri mahkemece adı geçen Ali Osman'ın, ceza kanunnamesinin yüz yetmiş dördüncü ve yüz

²⁰² BOA, DH. ŞFR 69/229 lef-1.

²⁰³ BOA, BEO. 4305 /322808.

²⁰⁴ BOA, BEO.4328 /324559.

²⁰⁵ BOA, BEO 4384 /328781.

sekseninci maddesi gereğince yedi buçuk sene müddetle küreğe konulmasına, askeri ceza kanunnamesinin yirmi dördüncü maddesi gereğince de “terkin-i kaydına” yani askeri kaydının silinmesine karar verilmiştir.²⁰⁶

Diğer bir suç da yine fi’l-i şeni maddesiyle mahkum edilmiş Çanakkale Grubu İmalathane Müdürü Sabıkı Kıdemli Yüz Başı Mustafa Efendiye askeri ceza kanununun yüz doksan altıncı maddesi gereğince meslekten atılmasına karar verilmiş sonuç olarak ise karar kabul edilerek uygulanmıştır olayın kayıtlara geçiş tarihi Ağustos 1916’dır.²⁰⁷

Biga’nın Aksaz karyesindeki bir olay da, Hafız İlyas adındaki bir kişi ile karısını evdeki altını çalmak maksadıyla öldüren kişinin de yine o köyden asker kaçağı durumunda olan Arif isimli bir şahıs olduğu, bu kişinin altı saat silahlı çatışma neticesinde ele geçirilip adliyeye sevk edildiği kayıtlara geçmiştir.²⁰⁸ Bu tür hırsızlık, adam öldürme vakalarının savaş dönemlerinde normal zamandaki hale göre daha fazla işlenmiş olduğu, bahsedilen tüm hadiseler ışığında yapılabilecek makul bir açıklamadır.

Çanakkale Amele Taburunda rastlanan bir vaka ise, asker olan ve hava değişimi sebebiyle de İstanbul’da bulunan Ermeni olduğunu düşündüğümüz Tudori oğlu Tanaş isimli şahsın, Büyük Ada’da daha önce tanışıklığı olup olmadığı belirlenemeyen Yani isminde bir kişinin gece vakti evine girerek hırsızlık yaptığı gerekçesiyle ceza kanununun iki yüz yirminci maddenin hükmüne göre üç sene kürek cezasına çarptırılmasına²⁰⁹, asker olmasından dolayı da askeri ceza kanunun da kırk altıncı maddesi hükmünce de bir sene süre ile prangabentlik²¹⁰ cezasına konulmasına Divan-ı Harb vasıtasıyla karar verilmiştir.²¹¹

Bir başka olay yine hırsızlık gibi adli vaka kapsamında değerlendirilen bir olay ile görevi kötüye kullanma askeri suçunun bir arada işlendiği ve sanık konumunda olan, Ağır Topcu Grubuna mensup Tabur Kumandanı Yüzbaşı İsmail Mahir Efendi’nin Çanakkale Mevki-i Müstahkemi Divan-ı Harbince, Askeri Ceza Kanunu’nun yüz altmış

²⁰⁶ BOA, İ.HB. 176 /36

²⁰⁷ BOA, İ.DUİT.175 /9.

²⁰⁸ BOA, DH. EUM. AYŞ. 31 /87

²⁰⁹ BOA, İ. DUİT. 173 /79

²¹⁰ Ağır suça karışan kimselere ayaklarına demirden yapılan ağır malzemenin bağlanmasıyla uygulanan infaz şeklidir ilk olarak 1838 Askeri Ceza Kanununda yer alan bir ceza türü olarak kayıtlarda rastlandığı ifade edilmiştir. Bkz. Mustafa Avcı, (2002), “Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebentlik, Kürek ve Prangabentlik”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C.1, S.1, Ankara <http://dergipark.gov.tr/esosder/issue/6115/82065>, 2017.

²¹¹ Aynı belge.

dördüncü maddesi gereğince görevden uzaklaştırılması, ancak sonrasında ise suçundan pişman olmasının da göz önünde bulundurulması sebebiyle rütbesinin kendisine iadesine karar verilmiştir²¹². Böyle bir kararın çıkması cephelerdeki savaşlar sebebiyle uğranılan büyük kayıplara bağlı olarak, askeri personele duyulan ihtiyaçtan ileri geldiği söylenebilir.

Bir hırsızlık hadisesine de Bahr-i Sefid Mevki-i Müstahkemi (Çanakkale Mevki Müstahkemi) Depo Bölüğünde rastlanmış olup, İnzibat Zabiti Yüzbaşı Mustafa Efendi'nin de gözetiminde Müstahdem Bartınlı Hüseyin oğlu İsmail'in gece vakti erzak ambarının kapısının kilidini kırarak yağ vesaireyi çaldığına dair suçu sabit olan ve ceza kanununun iki yüz yirminci maddesine göre tutuklanmasından itibaren dört sene müddet ile kürek cezasının verilmesine ve geri alınamamış üç kıyye yağ ile beş kıyye şekerin kendisinden karşılanmasına Kale-i Sultaniye Divan-ı Harbince karar verilmiş ve bu karar onaylanmıştır²¹³. Başka bir gasp ve hırsızlık suçuna karıştıkları ve suçu işlediklerine dair kesinleşmiş hükümleri bulunan Bekir bin Salim ile Süleyman bin İbrahim isimli şahısların da ilgili Bahr-i Sefid Boğazı Divan-ı Harblerince cezalandırılmalarına karar verilmiş²¹⁴, ancak bunların aldıkları ceza içerikleri ile ilgili bilgi bulunamamıştır.

²¹² BOA, İ. DUİT. 178 /42. lef-4.

²¹³ BOA, İ.H.B. 181 /6 lef-2 lef-3.

²¹⁴ BOA, BEO. 4400 /329928; BOA, BEO 4408 /330533.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1915 MART, NİSAN, MAYIS AYLARINA AİT CERAİM CETVELLERİ

3.1. CERAİM CETVELLERİ HAKKINDA

Ceraim kelime olarak, cürüm suç anlamına gelen cerime kelimesinin çoğuludur ve suçlar, kabahatler anlamına gelmektedir.²¹⁵ Her devlet farklı türde suç istatistikleri oluşturmuştur. Osmanlı Devleti'nde suç ve suçlunun kayıt altına alınma sistemini incelediğimizde ise, iki farklı cetvel karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan birincisi, cinayetleri temel alan, cinayetin işlediği yer ve suçu işleyen bireylerin isimlerinin ve işlenen suç ve suçluya dair sayısal bilgileri içeren Vukuat-ı Cinaie Cetvelleri'dir. İkincisi ise her vilayet için ayrı ayrı tutulan çeşitli suç türleri ihtiva eden, suç ve suçluya dair sayısal verileri ortaya koyan beraberinde suçluya dair niteliksel bilgi(cinsiyet, sabıka, medeni hal, meslek vb) içeren, istatiksel bilgi edinebildiğimiz "Ceraim-i Umumiye Cetvelleri"dir.²¹⁶ Çalışmada yer verdiğimiz cetvel türü Ceraim-i Umumiye Cetveli'dir. 3 aylık bir süreci ele aldığımız Kale-i Sultaniye Ceraim Cetvellerinde suçlar, kriminolojik olarak ayrıma tabi tutularak sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Ceraim Cetvelleri her vilayet için ayrı ayrı suç istatistik bilgilerinin yer aldığı resmi evrak niteliğine sahiptir. Bu cetvellerden suç türleri, faillerin statülerine kadar pek çok bilgiye ulaşmak mümkündür.

3.2. 1915 MART AYI KALE-İ SULTANİYE CERAİM CETVELİ

Mart 1915 ayı ülkenin savaşıyla burun buruna olduğu büyük can ve mal kayıplarının yaşandığı, ülkenin genel yapısında büyük zorluklarla karşı karşıya kalındığı bir ay olarak tarihteki yerini almıştır. Bu tarihte Kale-i Sultaniye' de on iki suç türüne rastlanmıştır. Suç türleri ayrı ayrı ifade edilmiş olup kişilerin mesleği yaşı medeni hal gibi konularda da cetvelden bilgi sahibi olabilmekteyiz. Sayısal olarak ifade ettiğimiz on iki suç türü bir sancakta bir ay gibi bir süre içinde meydana gelen suç sayısı bakımından düşünüldüğünde az miktarda bir yapı göze çarpıyor olabilir bu durumun belki belli başlı sebepleri olabileceği gibi, en temeldeki sebebi bazı türdeki suçların cetvele yansıtılmayarak yani kayıt altına alınmaksızın suçu işleyen ve suçtan zarar gören kişiler arasında konunun çözüme kavuşturulması mümkün olmuş olabilir veyahut suçu işleyen ve suçtan mağdur olanın arasına yerel halktan ileri yaş grubuna mensup

²¹⁵ Devellioğlu, a.g.e., s.134.

²¹⁶ Fatih Öztıp, (2015), "Suç Cetvellerine Göre Osmanlı Devletinde "Adam Öldürme" Suçu: Aydın Vilayeti Örneği (1908-1916)", *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı.3, Elazığ: s.75.

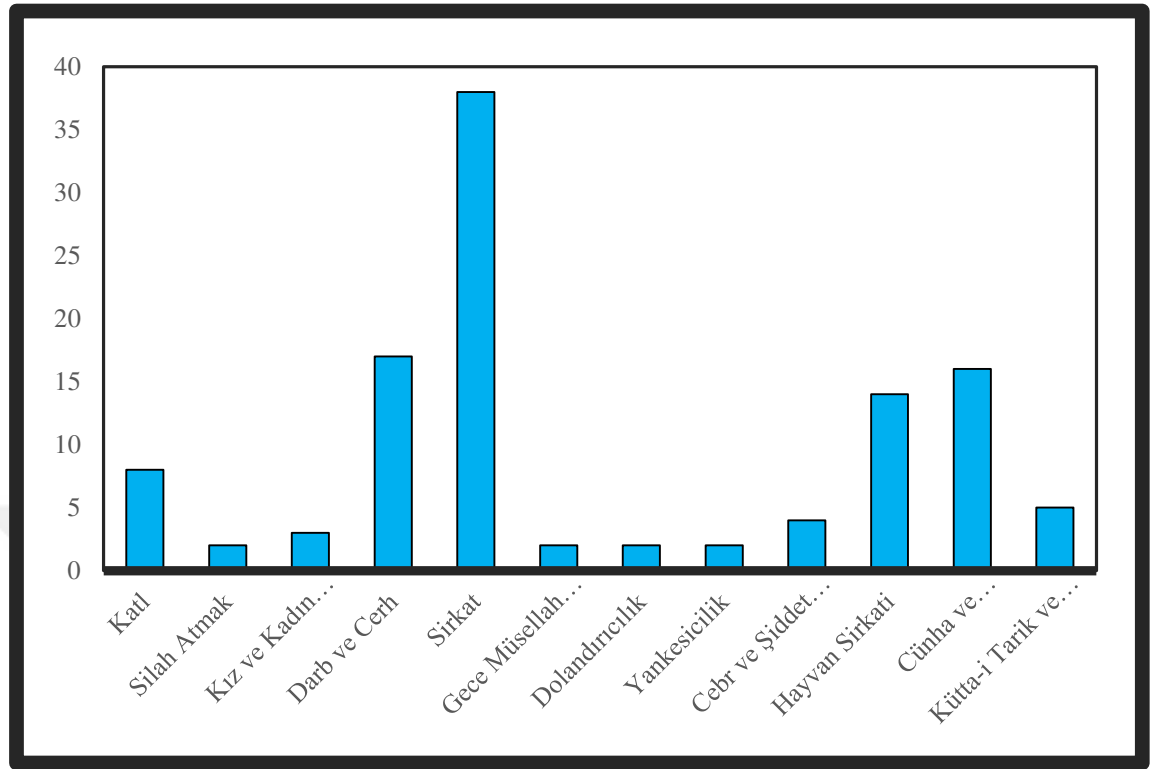
tecrübe sahibi bir kişi veya cami imamı gibi halk ile ilişkileri son derece iyi güvenilir sıfatıyla civarda üne sahip kişi veya kişiler araya girip hadiseyi ilgili kurumlara yansıtmadan çözmüş olması da muhtemeldir. Buna sebebiyet vermiş olan neden ise dönemi ve tarihleri düşündüğümüzde, okuma yazma oranının da düşük seyrediyor olmasını ve bu sebeple bir dilekçe yazabilmenin dahi maddi açıdan bir külfet olduğunu ifade etmek gerekir. Ayrıca savaş dönemi ve seferberlik gibi toplumun tümüne sirayet eden ağır bir sürecin içinde olunmasını da düşünersek meselelerin çözüme kavuşturulması hususunda resmi kurumlara başvurulmayışı daha anlaşılabilir olabilir.

Ele alınan ceraim cetvelinde, katl, darb ve cerh, silah atmak, kız ve kadın kaçırmak, dolandırıcılık, yankesicilik, sirkat, cebr ve şiddet istimalleriyle hırsızlık, gece müsellaah duvardan aşarak cebr ve şiddet göstererek hırsızlık, hayvan sirkati, cünha kabahat ve muhtelifiye-i saire, kütta-i tarik şekavet gibi suçlar tespit edilmiştir. Bunların dışında cetvelde yer alan piyango küşadı ve kumar, mahpus kaçırmak, nüfuz ve memuriyeti suiistimal, sarhoşluk, rüşvet, emniyeti suiistimal, teşhir-i silah, mahsulat sirkati, sükûn mahallerde duvar aşarak veya kapı kırarak hırsızlık, fı'l-i şeni, ıskat-ı cenin, izale-birk suçlarına rastlanmamıştır.

Tablo 3.1: Mart 1915 Suç Türleri²¹⁷

Suç Türü	Sayısı
Katl	8
Silah Atmak	2
Kız ve Kadın Kaçırmak	3
Darb ve Cerh	17
Sirkat	38
Gece Müsellaah Şekilde Cebr ve Şiddet İstimalleriyle Hırsızlık	2
Dolandırıcılık	2
Yankesicilik	2
Cebr ve Şiddet İstimaliyle Hırsızlık	4
Hayvan Sirkati	14
Cünha ve Kabahat-i Muhtelifiye Vesaire	16
Kütta-i Tarik ve Şekavet	5
Toplam	113

²¹⁷ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

Grafik 3.1: (Mart 1915) Suç Dağılımı

Grafikte görülen suçların oranı şöyledir; katl %7.2, silah atmak %1.8, kız ve kadın kaçırmak %1.80, darb ve cerh %15.3, sirkat %34.2, gece müsellahtan duvardan aşarak tehdit göstererek hırsızlık %1.8, dolandırıcılık %1.8, yankesicilik %1.8, cebr ve şiddet istimalleriyle hırsızlık %3.6, hayvan sirkati %12.6, cünha ve kabahat-i muhtelifiye %14.4, kütta-i tarik ve şekavet %4.5'dir.

Bu dağılıma göre en fazla suç oranı sirkat suçundadır, daha sonrasında ise sırasıyla, darb ve cerh, cünha ve kabahati muhtelifiye, hayvan sirkati, katl, şekavet, cebr ve şiddet, dolandırıcılık, yankesicilik ve silah atmak gelmektedir. Dikkat edilmesi gereken nokta bazı suçlar aynı suçun türlerini ihtiva eder yani hırsızlık dediğimiz suç kendi bünyesinde sirkat, cebr ve şiddet yoluyla hırsızlık, hayvan hırsızlığı ve hatta kütta-i tarik ve şekavet suçlarından oluşur tüm bunlar cetvelde tek tek ele alındığından değerlendirilmesi de ayrı başlıklar halinde yapılmıştır

Sivil Suçların Sınıflandırılması Aşaması

Ele alabildiğimiz üç aylık dönemde sancakta meydana gelen suç türlerinin tamamı kriminoloji açısından ele alınarak değerlendirilmiştir.²¹⁸

1.Kişiye Karşı İşlenen Suçlar

a) Katl

b)Darb ve Cerh

2. Mal Varlığına Karşı İşlenen Suçlar

a) Hayvan ve Mahsulat Sirkati

b) Gece Müsellah Şekilde Duvardan Aşarak ve Cebr ve Şiddet Göstererek Hırsızlık

c) Sirkat

d) Cebr ve Şiddet İstimalleriyle Hırsızlık

e)Sûkun Mahallerde Duvar Delerek veya Kapı Kırarak Hırsızlık

f)Dolandırıcılık

g) Yankesicilik

3.Örgütlü Suçlar

a)Küttâ-i Tarik ve Şekavet

4.Genel Ahlaka ve Aile Düzenine Karşı İşlenen Suçlar

a) Fi'l-i Şenni

b) İzâle-i Birk

c) Kız ve Kadın Kaçırarak

d) İskat-ı Cenin

e)Rüşvet

f)Emniyeti Suiistimal

g) Nüfuz ve Memuriyeti Suiistimal

²¹⁸ Dönmezer, **a.g.e.**, s.54.

5.Kamu Güvenliğine Karşı Suçlar

a)Silah Atmak

b)Sarhoşluk

c) Mahpus kaçırmak

d) Teşhir-i Silah

6.Tasnife Tabii Tutulmayan Suçlar

a) Cünha ve Kabahat-i Muhtelifiye Suçları

İlk olarak, 1915 Mart ayında sancakta meydana gelen 11 suç türünün kriminolojik tasnife göre oranları şöyledir; Kişiyeye Karşı işlenen suçlar (25 suç) %22.12, mal varlığına karşı işlenen suçlar (61 suç) %54.87, örgütlü suçlar (5 suç) %4.42, genel ahlaka ve ahlak düzenine aykırı suçlar(3 suç) %2.65, kamu güvenliğini tehdit eden suçlar (2 suç) %1.77, ve tasnife tabi tutulmayan suçlar (16 suç) %14.16. Bu tasnif şekline göre bu tarihlerde bölgede mal varlığına karşı işlenen suç (60 suç) %54.05 ile ilk sırayı alırken, kişiyeye karşı işlenen suçlar da (25 suç) 22.94 oranıyla ilk sıraları alırlar. Bu dağılıma göre de suçlar en çok bireylerin mal varlığına karşı ve kişinin can güvenliğine karşı işlendiği görülmektedir.

1. Kişiyeye Karşı İşlenen Suçlar

Katl, Darb Yaralama; Bu sınıflandırmada ele aldığımız suçlar bireyin en temel hakkı olan yaşama hakkına ve bireyin fiziksel yani vücut bütünlüğüne zarar verilmesi şeklinde ayrılır. Bireyin hayatına karşı işlenen suçlar kendisini öldürme şeklinde gerçekleştirilerek günümüz ayırım şeklinde göre kasten şekilde yapılan (amden), kastın aşılması(şibhü'l-amd) ve taksirle adam öldürme (hataen katl)şeklinde sınıflara ayrılmıştır. Yine vücut bütünlüğüne zarar verme suçu da yine kasten yaralama, taksirle yaralama ve kastın aşılması durumundaki yaralama şekliyle sınıflandırılabilir.²¹⁹ 1915 Mart ayında katl suçu, 8 kişi²²⁰ tarafından işlenmiş olup, bu suçların kast ile mi, yoksa kastın aşılması veya taksirle adam öldürme şeklinde mi olduğu belli değildir. Suçluların tamamı tutuklanmış olup faili meçhul durumu söz konusu değildir. Yalnızca

²¹⁹ Mustafa Avcı, (2004), **Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar**, İstanbul: ss.28-79.

²²⁰ DH. EUM. ADL.43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

8 kişiden 3 kişinin hırsızlık maksadıyla katl suçu işlediği cetvelde belirtilmiştir.²²¹ Suça karışanlardan 6'sı ilk kez suç işlerken, 2 kişinin geçmişten gelen sabıkası mevcuttur²²². Suçun faili olan 8 kişinin tamamı erkek olup 5 kişi bekar 3 kişi evlidir.²²³ 8 kişinin tamamı okuma yazma bilmemektedir. Mesleki yaşamlarını ele aldığımızda 3 kişi memur, 4 kişi çiftçi, 1 kişi ameledir. Yaş aralıklarına bakıldığında 4 kişi 20-40 yaş aralığında, 4 kişi 40 yaş üzerindedir. Yerleşim birimlerine baktığımızda 6 kişi nahiye ve karyede, 2 kişi kır ve ormanlık alandadır²²⁴.

Darb ve Yaralama: Mart 1915 tarihinde darb yaralama suçu, 17 kişi tarafından işlenmiştir. 17 kişinin tamamı tutuklanmış olup, faili meçhul durumu söz konusu değildir. 12 kişi erkek olup, 5 kadın vardır; 10 kişi evli 7 kişi ise bekadır. 12 kişi ilk kez suç işlerken, 5 kişi geçmişten sabıkalıdır. 8 kişi çiftçilikle, 2 kişi amele, 7 kişi işsizdir. 17 kişinin tamamı okuma- yazma bilmemektedir. 2 kişi 14-20 yaş aralığında, 11 kişi 20-40 yaş aralığında, 4 kişi 40'dan yukarı yaş gurubundadır. Yerleşim birimlerine göre ayırdığımızda ise, 8 kişi şehir ve kasabada, 8 kişi nahiye ve karyede 1 kişi de kır ve ormanlık alandadır.²²⁵

2. Mal Varlığına Karşı İşlenen Suçlar

Bu tarihlerde kriminolojik tasnife göre mal varlığına karşı işlenen suçlar hayvan ve mahsulat sirkati, gece silahlı olarak zor ve tehdit göstererek hırsızlık, sirkat, zor ve şiddet kullanarak hırsızlık, sükûn mahalde duvar aşarak veya kapı kırarak meydana gelen hırsızlık, dolandırıcılık, yankesicilik suçları bu gruba dahil edilebilir. Mart 1915te sükûn mahalde duvar aşarak veya kapı kırarak meydana gelen hırsızlık olayına rastlanmazken, diğer saydığımız hayvan sirkati, dolandırıcılık, yankesicilik, cebr ve şiddet göstererek hırsızlık suçlarına rastlanmıştır. Bunların ayrıntılı şekilde incelemesi aşağıdadır.

Hayvan Sirkati: 14 kişi tarafından hayvan sirkati suçu işlenmiştir. 14 kişiden 2 kişi tutuklanamamış 12 kişi tutuklanabilmiştir. Tamamı erkektir, 1 kişi evli olup, 11 kişi bekadır. 10 kişi ziraatle, 1 kişi amele, 1 kişi işsizdir. Okuma yazma bilen yoktur. 8 kişi geçmişten sabıkalıdır, 4 kişi ise ilk defa suç işlemiştir. 3 kişi 14-20 yaş aralığında, 6

²²¹ DH. EUM. ADL. 43 /28. ;DH. EUM. ADL.42 /38.

²²² DH. EUM. ADL. 43 /28. ;DH. EUM. ADL.42 /38.

²²³ DH. EUM. ADL. 43/28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

²²⁴ DH. EUM. ADL. 43/28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

²²⁵ DH. EUM. ADL. 43 /28 ;DH. EUM. ADL.42 /38.

kişi 20-40 yaş aralığında, 3 kişi 40' dan yukarı yaş grubundadır. Tamamı nahiye ve karyededir.²²⁶

Gece Silahlı Şekilde Zor Kullanarak Duvar Aşarak Cebr ve Tehdit Göstererek Yapılan Hırsızlık: Bu tarihte bu suçu 2 kişi işlemiştir. Suçu işleyenler erkek ve bekardır. Mesleki olarak amelelikle uğraşmakta olup, ilk kez suça karışmışlardır. Geçmişe dair sabıkalari yoktur. Eğitim durumlarına baktığımızda ise okuma yazma bilmemektedirler. Yaş aralıklarını incelediğimizde 1'i 20-40 yaş aralığında, 1 diğeri de 40'dan yukarı kategorisindedir. Bu suçu işleyenler kır ve ormanlık alan yerleşiminde bulunmuşlardır.²²⁷

Hırsızlık: Dönemin savaş olgusunu da göz önünde bulundurduğumuzda hırsızlık olaylarına fazlaca rastlanılmıştır. Kişiler ihtiyaçlarını karşılayamadıklarında hırsızlığa yönelerek birtakım şeyler elde etme yoluna gidebildiği gibi bu, bazı bireyler de geçmişten gelen bir psikolojik rahatsızlığın sonucunda ortaya çıkan çalma ve hırsızlık yapma fiillerine olan alışkanlığın bir yansıması olarak da düşünülebilir. Hırsızlık suçu bu tarihte 38 kişi tarafından işlenmiştir. 31 kişi sabıkalı olup, 7 kişi ilk kez suça karışmıştır. Cinsiyet olarak bakıldığında ise 35 kişi erkek, 3 kişi kadındır. Bunlardan 21 kişi bekar, 17'si evlidir. Yaş aralıklarına baktığımızda 18 kişi 14-20 yaş aralığında 15 kişi, 20-40 yaş aralığında 5 kişi 40'dan yukarı yaş kategorisindedir. Tamamı okuma yazma bilmemektedir. 16 kişi çiftçilikle, 16 kişi amelelikle, 3 kişi tüccar, 3 kişi işsizdir. Yerleşim birimlerine göre sınıflandırdığımızda ise 27 kişi nahiye ve karyede, 4 kişi şehir ve kasabada, 7 kişi kır ve ormanlık alandadır.²²⁸

Cebr ve Şiddet İstimalleriyle Hırsızlık: 4 kişi bu suçu işlemiştir. Tamamı erkek ve bekardır. 3 kişi ilk defa suç işlerken, 1 kişinin geçmişten gelen sabıkası bulunmaktadır. 2 kişi 14-20 yaş aralığında, 1 kişi 20-40 yaş aralığında, 1 kişi 40'dan yukarı yaş grubundandır. 1 kişi ziraatle ilgilenirken, 3 kişi işsizdir. Okuma yazma bilen yoktur. 2 kişi şehir kasabada, 2 kişi nahiye ve karyededir.²²⁹

Dolandırıcılık: Dolandırıcılık suçu 2 kişi tarafından işlenmiş ve tutuklanabilmişlerdir. Suçu işleyen 2 kişi de erkek olup, evlidir. Okuma yazmaları

²²⁶ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

²²⁷ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

²²⁸ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38

²²⁹ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

yoktur.1 kişi ziraatle uğraşırken, 1 kişi işsizdir.1 kişi 14-20 yaş aralığında, 1 kişi de 20-40 yaş aralığındadır. 2 kişi de ilk kez suça karışmış olup, yerleşim birimi olarak nahiye ve karyededir.²³⁰

Yankesicilik: 2 kişi tarafından işlenen yankesicilik suçunun failleri tutuklanabilmiştir. 2 kişi erkek ve bekar olup, amelelik işi ile meşguldür. Geçmişe dair sabıkalari bulunmamaktadır. Eğitim durumlarına baktığımızda okuma yazma bilmemektedir ve 20-40 yaş aralığındadırlar. 2 kişinin de yerleşim yeri nahiye ve karyedir.²³¹

Örgütlü Suçlar

Örgütlü suçlar kategorisine dahil olan tek suç Küttâ-i Tarik ve Şekavet suçudur. Bu suç haydutluk, yol kesmek, eşkıyalık²³² faaliyetinde bulunmak anlamına gelir.

Küttâ-i Tarik ve Şekavet: Bu suçun genel tanımı tek veya gruplar halinde yol kesip silahlı veya silahsız olarak zorla veya aleni şekilde yolcuların hayatına kast ederek, mevcut mal varlıklarını ellerinden almak da, diğer taraftan da onları korkutma amacı güderek zarar vermeye çalışmaktır. Yani bu durum bir anlamda eşkıyalık faaliyetidir. Yol kesme dediğimiz küttâ-i tarik ve şekavet faaliyeti hırsızlık suçu ile yakından ilintilidir. İkisinin ortak tarafı fail ya da faillerin başkalarına ait eşya veya eşyaları silahlı veya silahsız olarak ele geçirmeye çalışmasıdır. Bunun hırsızlık suçundan daha ağır olduğunu söylemek yanlış olmaz, çünkü suçu işleyenler hem yol keserek veyahut baskın yaparak insanların mallarına bir anlamda tecavüz ederek onların mallarını ele geçirmeye çalışırken, hem de bu bağlamda insanlara korku salma faktörünü gerçekleştirmekte, aynı zamanda da failer kamu düzenine de zarar verip toplumsal asayiş de baltalamış olmaktadır. Bu suç 5 kişi tarafından işlenmiş olup, bu kişiler tutuklanabilmiştir. Kişilerin cinsiyet ve medeni hal durumlarına baktığımızda ise erkek ve bekardırlar. Mesleki, eğitim ve yaş durumlarına baktığımızda ise kişilerin işsiz olduğunu, okuma yazma bilmediklerini ve 20-40, yaş grubu aralığında olduğunu söylemek mümkündür, 5 kişinin tamamı nahiye veya karyede ikamet etmektedir²³³.

²³⁰ DH. EUM. ADL. 43 /28, s. 1 ; DH. EUM. ADL.42 /38.

²³¹ DH. EUM. ADL. 43 /28, s. 1. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

²³² Devellioğlu, **a.g.e.**, s. 530, 986.

²³³ DH. EUM. ADL. 43 /28, s.1. ;DH. EUM. ADL.42 /38.

4.Genel Ahlak Düzenine Aykırı İşlenen Suçlar

Bu gruba fil'-i şeni yüz kızartıcı suç, izale-i birk yani evlenme vaadiyle kızlık bozmak, kız ve kadın kaçırmak, ıskat-ı cenin yani çocuk aldırma rüşvet, nüfuz ve memuriyeti suiistimal yani haksız yere statünün kullanılarak bir şeyi meydana getirme ve emniyeti suiistimal yani güveni kötüye kullanma suçları dahil edilir. Mart 1915 tarihinde bu suçlardan sadece kız ve kadın kaçırma suçu tespit edilebilmiştir.

Kız ve Kadın Kaçırma: Bu suç 3 kişi tarafından işlenmiştir. 3 kişinin tamamı derdest edilmiştir. Suçu işleyenlerin geçmişe dayalı sabıkaları olmayıp medeni halleri bekardır. Ziraatle meşgul olup, okuma yazma bilmemektedirler. Yaş aralıklarına baktığımızda 2 kişi 20-40 yaş aralığında, 1 kişi 40'dan yukarı yaş gurubuna mensuptur. Yerleşim birimi olarak 3 kişi de nahiye ve karyededir.²³⁴

5. Kamu güvenliğini tehdit eden suçlar:

Bu gruba dahi olan suçlar sarhoşluk, mahpus kaçırmak, silah göstermek suçlarıdır. Mart 1915'te Kale-i Sultaniye'de kamu güvenliğini tehdit eden suç türlerinden sadece silah atmak suçuna rastlanmıştır.

Silah Atmak: Mart 1915'te bu suç 2 kişi tarafından işlenmiştir. Bu kişiler derdest edilebilmiş olup faili meçhul olma durumu söz konusu değildir. Suçu işleyen kişiler erkek ve bekar olup, ziraatle meşguldür. Suçu işleyen kişiler okuma yazma bilmemekle birlikte ilk defa suça karışmıştır. Yaş aralığına baktığımızda 1 kişi 14-20, 1 kişi 20-40 yaş grubuna mensup olup, 1 kişi şehir ve kasabada, 1 kişi de nahiye ve karyede yerleşiktir.²³⁵

6.Tasnife Tabi Tutulmayan Suçlar

Cünha ve Kabahat Suçları: Cünha suçları, küçük suç ve fiiler için kullanılan bir tabirdir.²³⁶ Devlet memuruna hakaret, evrakta sahtecilik, mahpus kaçırmak, ıskat-ı cenin, sarhoşluk, devlet memurunun görevini engelleme, yol kesme, kalpazanlık borç meseleleri vb. gibi pek çok fiil bu guruba dahil edilebilir. Bazı cetvellerde yukarıda zikrettiğimiz suçlar ayrı ayrı başlıklar halinde verilirken bazı cetvellerde cünha ve kabahat suçları şeklinde tek bir başlık altında ve tek bir rakamla ifade edilir.

²³⁴ DH. EUM. ADL. 43 /28. ;DH. EUM. ADL.42 /38.

²³⁵ DH. EUM. ADL. 43 /28. ;DH. EUM. ADL.42 /38.

²³⁶ Devellioğlu, **a.g.e.**, s.148.

Mart 1915 Ceraim Cetveline göre bu tarihte 16 kişi cünha ve kabahat suçu işlemiştir. Cinsiyet anlamında ele aldığımızda tamamının erkek olduğu göze çarpmaktadır. 1 kişi geçmişten sabıkalıdır, ayrıca okuma yazma bilen bulunmamaktadır. Mesleki hayatlarına baktığımızda 13 kişi ziraatle işle meşgul olup, 1 kişi zanaat işiyle uğraşmakta, 2 kişi ise işsizdir. Yaş aralıklarını ele aldığımızda ise 6 kişi 20-40 yaş aralığında, 10 kişi 40'dan yukarı yaş grubuna mensuptur. Yerleşim birimlerine göre bu gruba dahil olan suçluları ayırdığımızda ise 12 kişi nahiye ve karyede, 3 kişi şehir ve kasabada, 1 kişi de kır ve ormanlık alandadır.²³⁷

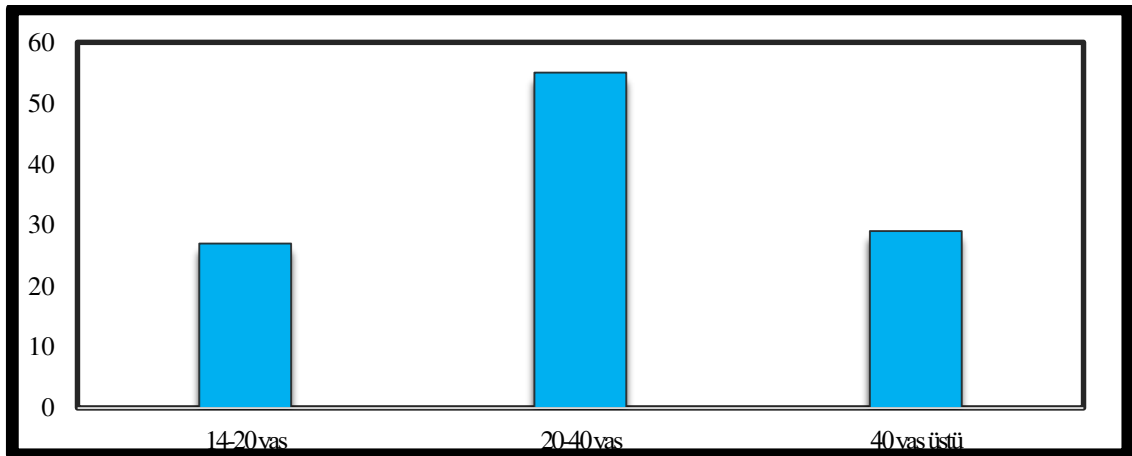
Suç ve Suçluların Özellikleri

Bu dönemdeki suçluları cinsiyet bazında bir sınıflandırmaya tabi tutabilmek mümkün olmadı ancak cinsiyet meselesinde yapılabilecek değerlendirme çok az sayıda kadının bu dönemde suça karışmış olmasıdır. Bu sebeple de cinsiyete dayalı sınıflandırma yapılamamıştır. Ancak meslek ve yaş duruma göre bir dağılım grafiği çalışması oluşturmak mümkün olmuştur.

Suçluların Yaş Durumu

Cetvelde suçlular yaş durumlarına göre de kayıt altına alınmıştır. Sınıflandırma ise 14 yaştan aşağı, 14- 20 yaş, 20-40 yaş, ve 40 yaş üstü şeklindedir. Mart 1915 'teki suçluların yaş durumu aşağıda grafikte belirtildiği gibidir²³⁸:

Grafik 3.2: (Mart 1915) Suçluların Yaş Dağılımı

²³⁷DH. EUM. ADL. 43 /28. ;DH. EUM. ADL.42 /38.

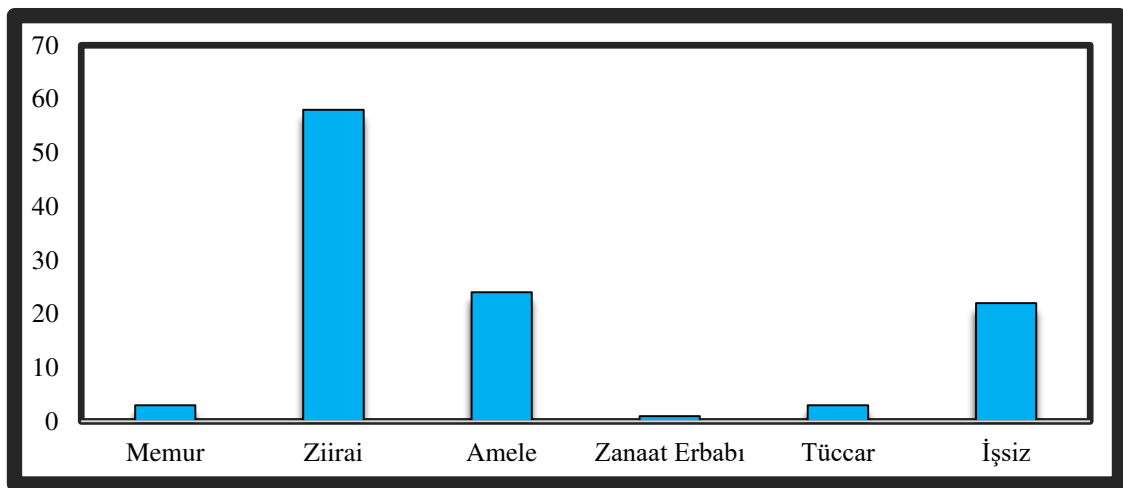
²³⁸ DH. EUM. ADL. 43 /28. ;DH. EUM. ADL.42 /38.

Grafığe göre 14-20 yaş grubu 27 kişi, 20-40 yaş grubu 55 kişi, 40 yaş üzeri 29 kişi tespit edilmiştir. Buna göre de en çok suçlunun dahil olduğu yaş grubu 20-40 yaş aralığıdır. Burada ilginç görünen ileri yaş olarak kabul ettiğimiz 40 yaş üstü grubun suç istatistiğinin yüksek oluşudur. Buna karşılık toplum tarafından genç olarak nitelendirilen 14-20 yaş grubu, 40 yaş üstü gruba göre daha az suça karışmıştır. 14 yaştan aşağı yani çocukların suça karışmamış olması sevindirici bir durumdur. Bu seferberlikle birlikte nüfusun savaşa gitmesi ile ilgili olup, 40 yaş üstünün de suça daha fazla karışmış olmasını biraz olsun açıklayabilir, ancak savaşa gitmesi gereken 20-40 yaş grubunun da suça fazla karışması düşündürücü bir mesele olarak karşımıza çıkar.

Suçluların Mesleki Durumu

Kişilerin mesleki seçimleri suç işleme oranlarını doğrudan etkilemektedir dersek büyük bir yanılgıya düşmüş oluruz. Yani buradaki mesele memur olanın suça yatkın olmayışı veya işçi olanın suça daha meyilli olması gibi basit ve aslında bilimsel gerçekliği de olmayan düz mantıkla algılanan bir sistem meselesi değildir. Asıl konu düzenli bir gelire sahip olup olmama durumudur. Düzenli bir gelire sahip olduğunda ve buna bağlı olarak çeşitli gereksinimleri karşılanabileceğinde bir nebze de olsa suç olgusuna bağlı olarak zarar verme eğilimine bireyler yönelmeyebilir.

Grafik 3.3: (Mart 1915) Suçluların Meslek Dağılımı.

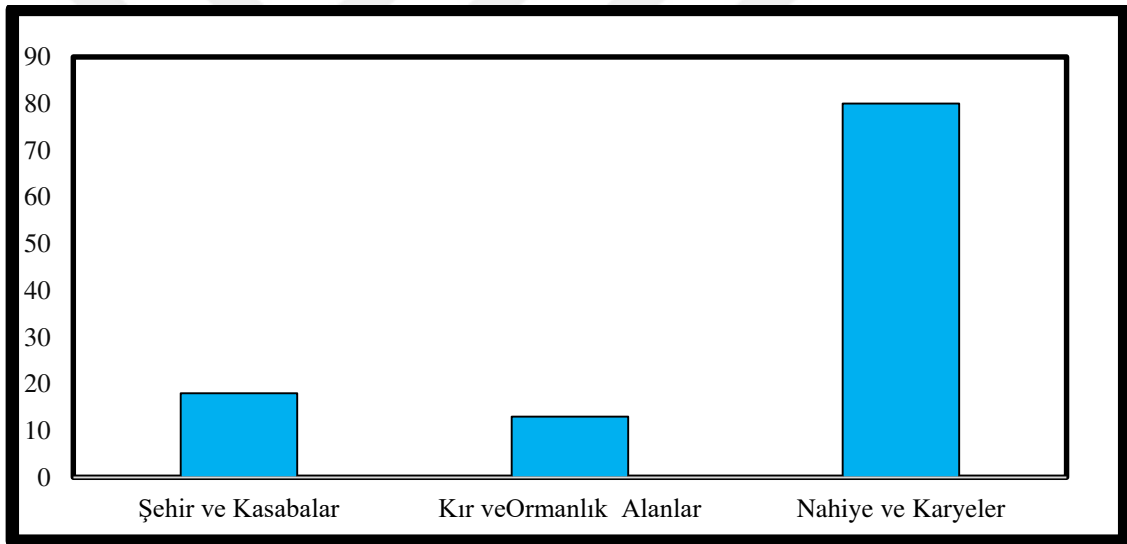
Grafığe göre memurluk yapan kişi sayısı 3, ziraatle işle uğraşan kişi sayısı 58, amelelik yapan 24, zanaat erbabı mensubu 1, tüccarlık yapan 3, işsiz olan kişi sayısı da 22'dir. Mesleki ayrımlarda 111 kişi belirli bir mesleki gruba dahildir. 2 kişi ise faili

meçhul olduğundan mesleki grafiklendirmeye dahil edilmemiştir.²³⁹ Yukarıdaki dağılıma göre en fazla suç ziraatle uğraşanlar tarafından işlenmiştir sonraki sıralama amele, işsiz, tüccar, memur ve zanaat erbabıdır. Memurlardan suç rakamının düşük olması yine daha önce ifade ettiğimiz düzenli gelire sahip olma meselesi ile ilişkilendirilir. Bunun yanında kişilerin sahip olduğu statüler de suç oranlarını etkilemektedir. Bu tarihlerde çiftçi, amele ve işsizlerin suç değerlerinin yüksek olması, savaş döneminde ihtiyaçların asgari düzeyde dahi sağlanamamasıyla bağlantılı olabilir.

Suçluların Yerleşim Birimlerine Göre Durumu

Mart 1915 yılına ait suçluların yerleşim birimlerine oranları aşağıdaki grafikteki gibidir:

Grafik 3.4: (Mart 1915) Suçluların Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı

Suçlular yerleşim birimine göre gruplandırıldığında; şehir ve kasabalarda 18 kişi, kır ve ormanlık alanda 13 kişi, nahiye ve karyede 80 kişi suç işlemiştir. Suçların büyük kısmı nahiye ve karyede, sonrasında şehir ve kasabalarda ve kır ve ormanlık alanlarda meydana gelmiştir. Bu durum yerleşim yerlerindeki insanların birbiri ile olan ilişkileri ve devlet tarafından gerekli güvenliğin sağlanması açısından son derece önemlidir. Özellikle nahiye ve karyelerdeki suç oranının fazla olması, kişilerin birbirlerini tanıyıp bilmesinden de kaynaklı olarak suçu tasarlayarak bilerek ve birtakım planlar dahilinde işlemesi muhtemeldir. Şehir ve kasabadaki suçların oranı bu durumla

²³⁹ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

açıklanabilmekle beraber tabi ki bu durumu günümüz koşulları ile aynı değerlendirmeye tabi tutmak doğru değildir. Diğer bir değerlendirebilecek konu ise aslında grafiğe bakıldığında şehir ve kasabalardaki oran azımsanamayacak miktara sahiptir; bu da hem savaş dönemi şartlarıyla ilişkilendirilebileceği gibi yoksul, işsiz vasfındaki insanlara sosyal yardım uygulamalarının günümüzdeki kadar hızlı ve yeteri miktarda yapılamamasıyla da bağlantılı olabilmektedir.

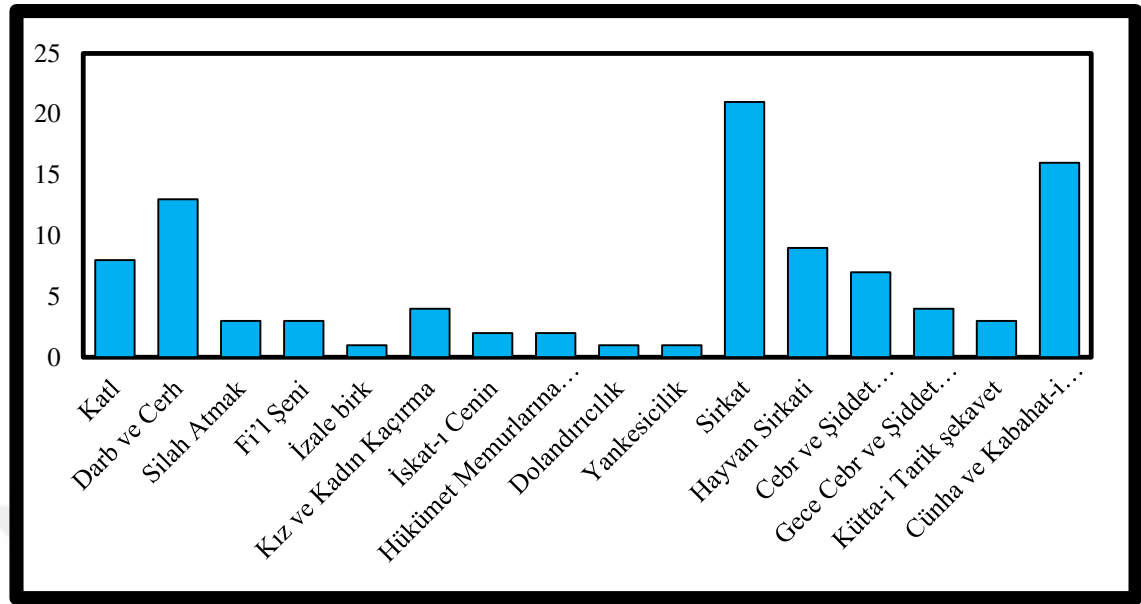
3.3. 1915 NİSAN AYI CERAİM CETVELİ

Nisan 1915, savaşın bütün hışmıyla devam ettiği, millet açısından da büyük bir imtihan döneminin içinde olduğu tarihtir. Bu dönemdeki toplumda ortaya çıkan suç ve suçlu dağılımını ele aldığımızda, Ceraim Cetvelinden çıkardığımız sayısal sonuçları el verdiğince değerlendirmeye çalıştık. Nisan 1915’de Kale-i Sultaniye’de toplamda 15 suç türüne rastladık. Ele aldığımız cetvel daha önce incelediğimiz 1915 Mart ayı ceraim cetveli niteliğinde olup bize suçluların cinsiyeti, sabıkalari, eğitim durumları, meslekleri, yaş grupları ve yerleşim birimleri hakkında geniş bilgiler edinmemizi sağlamıştır. Nisan 1915’de cetvele göre tespit edilen suç türleri şöyledir:

Tablo 3.2: Nisan 1915 Suç Türleri²⁴⁰

Suç Türü	Sayısı
Katl	8
Darb ve Cerh	13
Silah Atmak	3
Fi’l-i Şeni	3
İzale-i birk	1
Kız ve Kadın Kaçırma	4
İskat-ı Cenin	2
Hükümet Memurlarını Tahkir	2
Dolandırcılık	1
Yankesicilik	1
Sirkat	21
Hayvan Sirkati	9
Cebr ve Şiddet İstimalleriyle Hırsızlık	7
Gece Cebr ve Şiddet İstimalleriyle Hırsızlık	4
Kütta-i Tarik ve Şekavet	3
Cünha ve Kabahat-i Muhtelifiye-i Vesaire	16
Toplam	98

²⁴⁰ DH. EUM. ADL. 43 /28. ;DH. EUM. ADL.42 /38.

Grafik 3.5: (Nisan 1915) Suç Dağılımı

Grafikte görülen suçların oranı şöyledir; katl %8.16, darb ve cerh %13.27, silah atmak %3.06, fi'l-i şeni 3.06, izale birk %1.02, kız ve kadın kaçırmak %4.08, ıskat-ı cenin %2.04, hükümet memurlarına tahkir %2.04, dolandırıcılık %1.02, yankesicilik %1.02, sirkat %21.43, hayvan sirkati %9.18, cebr ve şiddet istimalleriyle hırsızlık %7.14, gece cebr ve şiddet istimalleriyle hırsızlık %4.08, kütta-i tarik ve şekavet %3.06, cünha ve kabahat-i muhtelifiye %16.33 dür. Bu dağılıma bakıldığında sirkat, cünha ve kabahat-ı muhtelifiye ve darb ve cerh suçları ön plana çıkmaktadır. Cünha ve kabahat suçlarının bir kısım hırsızlık suçlarını da kapsadığını düşündüğümüzde hırsızlık suçunun azımsanamayacak derece çok olduğu göze çarpmaktadır. Sirkat ve cünha ve kabahati muhtelifiye, darb ve cerh suçlarının ardından sıralama, hayvan sirkati %9.18, katl %8.16, cebr ve şiddet istimalleriyle hırsızlık %7.14, gece cebr ve şiddet istimalleriyle hırsızlık %4.08, kız ve kadın kaçırma %4.08, kütta-i tarik ve şekavet %3.06 silah atmak %3.06, fi'l şeni %3.06 ıskat-ı cenin %2.04, hükümet memurlarına tahkir %2.04, dolandırıcılık %1.02 yankesicilik %1.02 seklinde devam etmektedir.

Nisan 1915'de meydana gelen suçların kriminolojik tasnife göre oranı ise şu şekildedir: kişiye karşı işlenen suçlar (21 suç) %21.43, mal varlığına karşı işlenen suçlar (43 suç) %43.88, örgütlü suçlar (3 suç) %3.06, genel ahlaka ve aile düzenine karşı işlenen suçlar (10 suç) %10.20, kamu güvenliğine karşı suçlar (5 suç) %5.10, tasnife

tabi tutulmayan suçlar (16 suç) %16.33 şeklindedir. Bu tasnife göre de ilk sırayı %43.88 lik oranla mal varlığına karşı işlenen suçlar (43 suç) alırken, ikinci sırayı %21.43 lük oranla kişiye karşı işlenen suçlar (21 suç) almaktadır; buna ilaveten üçüncü sırayı ise tasnife tabi tutulmayan suçlar (16 suç) 16.33 oranıyla, dördüncü sırayı genel ahlak ve aile düzenine karşı işlenen suçlar (10 suç) %10.21 oranıyla, beşinci sırayı kamu güvenliğine işlenen suçlar (5 suç) %5.10 oranıyla ve son sırada ise örgütlü suçlar (3 suç) %3.06 oranıyla yer almaktadır.

1.Kişiye Karşı İşlenen Suçlar

Katl, Darb ve Yaralama: Cetvele göre katl suçunu işleyen kişi sayısı 8'dir. Ancak bu katl hadisesinin kasti mi, kastın aşılması şeklinde mi, sirkat maksadıyla mı veyahut taksirle adam öldürme şeklinde mi olduğu cetvelde belirtilmemiştir. Suçu meydana getiren 8 kişinin tamamı tutuklanabilmiş olup, faili meçhul olma durumu yoktur. 8 kişinin tamamı ilk kez suç işlemiş olup, geçmişe dair sabıkası bulunmamaktadır. 8 kişinin tamamı erkek, 6 kişi evli 2 kişi bekdir. Eğitim durumlarına baktığımızda ise 8 kişinin hepsi okuma yazma bilmemektedir. Mesleki açıdan ele aldığımızda 4 kişi işsiz, 4 kişi amelelikle uğraşmaktadır. Yaş aralıklarını ele aldığımızda 8 kişi de 20-40 yaş aralığındadır. Yerleşim birimlerine göre değerlendirdiğimizde 5 kişi nahiye ve karyede, 3 kişi şehir ve kasabadır.²⁴¹

Darb ve Yaralama: 13 kişi darb ve yaralama suçuna karışmış olup bu kişilerin tamamı tutuklanabilmiş faili meçhul durumu da söz konusu olmamıştır. Suça dahil olan 13 kişi ilk kez suça karışmış olup, herhangi bir sabıkalı olma durumu söz konusu değildir. Cinsiyet durumuna baktığımızda 8 kişi erkek, 5 kişi kadın bulunmakta, 9 kişi evli 4 kişi bekdir. Mesleki açıdan ele aldığımızda ise, 5 tüccar, 3 zanaat erbabı, 4 kişi işsiz 1 kişi ameledir. Eğitim durumlarına baktığımızda 1 kişi okuma yazma bilirken, 12 kişi okuma yazma bilmemektedir. Yaş grubu bakımından ele aldığımızda ise 4 kişi 14-20 yaş aralığında, 8 kişi 20-40 yaş aralığında 1 kişi 40'dan yukarı yaş grubundadır. Yerleşim birimleri açısından gruplandırmaya baktığımızda 4 kişi şehir ve kasaba, 9 kişi nahiye ve karyededir.²⁴²

²⁴¹ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

²⁴² DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

2. Mal Varlığına Karşı İşlenen Suçlar

Suç türleri arasından en fazla işlenmiş olan ve her dönem karşımıza çıkan hırsızlık suçu olmuştur. Hatta katil suçunda yani birinin yaşamına son verme hadisesinde dahi sebep olarak hırsızlık gösterilmiştir. Hırsızlık suçu kendi içinde, hayvan hırsızlığı, zor ve tehdit göstererek hırsızlık, gece silahlı zor ve şiddet göstererek hırsızlık şeklinde türlere ayrılır bu hırsızlık türleri daha sonra ayrı başlıklar halinde sayısal verilerle ifade edilecektir.

Hayvan sirkati: Hayvan sirkatini işleyen kişi sayısı, 9'dur. Bu kişiler tutuklanmış olup ilk kez suça karışmışlardır. Tamamı erkek olup 1 kişi evli, 8 kişi bekaardır, 6 kişi ziraatle uğraşırken 1 kişi amele, 2 kişi de işsizdir. Okuma yazma bilen olmayıp, 6 kişi 14-20 yaş aralığında, 3 kişi 20-40 yaş grubuna dahildir. Yerleşim birimlerine göre değerlendirildiğinde 8 kişi nahiye ve karyede, 1 kişi kır ve ormanlık alandadır.²⁴³

Gece Silahlı olarak Zor ve Şiddet Kullanarak Hırsızlık: 4 kişi suça karışmış ve derdest edilebilmiştir. Tamamı erkek olup, 3 kişi evli 1 kişi bekaardır. 1 kişi zanaat erbabı, 1 kişi ziraatle uğraşmakta, 2 kişi ise ameledir. Okuma yazma bilen olmayıp, 3 kişi 20-40 yaş aralığında, 1 kişi 40 yaş üstündedir. 1 kişi şehir ve kasabada, 3 kişi ise nahiye veya karyededir.²⁴⁴

Hırsızlık: Nisan 1915'te cetvelde sirkat olarak ifade edilen suç 21 kişi tarafından işlenmiştir. Suçu işleyenlerden 15 erkek, 6 kişi kadındır. Bu kişilerden, 17 kişi evli olup, 4 kişi kadarı bekaardır. Eğitim durumlarını ele aldığımızda 20 kişi okuma yazma bilmezken, 1 kişinin okuma yazma bildiği cetvelden tespit edilmiştir. Yaş grubu olarak 8 kişi 14-20 yaş aralığında, 13 kişi 20- 40 yaş aralığındadır. Mesleki açıdan değerlendirdiğimizde ise 9 kişi ziraatle uğraşmakta, 2 kişi esnaf, 2 kişi tüccar, 1 kişi amele, 7 kişi işsizdir. Yerleşim birimlere göre de 10 kişi şehir ve kasabada, 11 kişi nahiye veya karyededir.

Cebr ve Şiddet İstimalleriye Hırsızlık : 7 kişi suça karışmış olup, 3 kişi firar etmiş, 4 kişi ilk kez suça karışmış, dolayısıyla sabıkaları bulunmamaktadır. Bu kişilerden 3 kişi memur, 1 kişi zanaat ve ticaret erbabı, 1 kişi tüccar, 2 kişi işsizdir. Suçu

²⁴³ DH. EUM. ADL. 43 /28. : DH. EUM. ADL.42 /38.

²⁴⁴ DH. EUM. ADL. 43 /28. .;DH. EUM. ADL.42 /38.

işleyen 7 kişinin de okuma yazması yoktur. Kişilerin tamamı erkek ve bekar 6 kişi 20-40 yaş grubunda, 1 kişi 40 yaş üzerindedir. 5 kişi şehir ve kasabada, 2 kişi de nahiye veya karyededir.

Dolandırıcılık: Dolandırıcılık suçu 1 kişi tarafından işlenmiş ve bu kişi tutuklanmıştır. Suçu işleyen kişi erkek olup bekar 6 kişi 20-40 yaş grubunda, 1 kişi 40 yaş üzerindedir. 5 kişi şehir ve kasabada, 2 kişi de nahiye veya karyededir ve sabıkasızdır.

Yankesicilik: Bu suçu işleyen 1 kişi bulunmaktadır tutuklanmıştır. Suçlu erkek ve evlidir. Çiftçilikle meşgul olan kişi okuma yazma bilmemektedir. İlk defa suça karışan bu kişi 20-40 yaş aralığındadır. Yerleşim birimi olarak nahiye veya karyededir.

3.Örgütlü Suçlar

Kütta-i Tarik ve Şekavet: 3 kişi tarafından bu suç işlenmiştir. Suçlular tutuklanabilmiş olup bu kişilerin geçmişten sabıkası bulunmamaktadır. Bu kişiler okuma yazma bilmeyip, işsizdir. Yaş aralığı ise 20-40 yaş aralığında olup nahiye veya karyedirlir.

4.Genel Ahlaka ve Aile Düzenine Karşı Suçlar

Fî'l-i Şeni: 3 kişi bu suçu işlemiştir suçu işleyenlerin tamamı tutuklanmıştır. 3 kişinin de geçmişe dair sabıkları bulunmayıp, ilk defa suça karışmışlardır. Cinsiyet olarak erkek olmalarıyla beraber, medeni hal bakımından bekar 2 kişi ziraatle meşgul olup, 1 kişi işsizdir. Okuma yazma bilen yoktur. 3 kişinin tamamı 20-40 yaş grubundadır. 1 kişi şehir ve kasabada olup, 2 kişi nahiye ve karyededir²⁴⁵.

İzale-i Birk: 1 kişi bu suçu işlemiş ve derdest edilmiştir. Bu kişi ziraatle işle meşgul olup, okuma yazma bilmemektedir. Yaş aralığı bakımından ele alındığında 20-40 yaş aralığındadır. Yerleşim birimi olarak da nahiye ve karyededir.²⁴⁶

Iskat-ı Cenin: Suçu işleyen kişi sayısı 2'dir. İkisi de 14- 20 yaş aralığındadır. Bu kişiler evli ve işsizdir. Okuma yazma bilmemekte olup, nahiye veya karyededir²⁴⁷.

²⁴⁵ DH. EUM. ADL. 43 /28.; DH. EUM. ADL.42 /38.

²⁴⁶ DH. EUM. ADL. 43 /28.; DH. EUM. ADL.42 /38.

²⁴⁷ DH. EUM. ADL. 43 /28.; DH. EUM. ADL.42 /38.

Kız ve Kadın Kaçırma: 4 kişi bu suçu işlemiş ve tamamı tutuklanabilmiştir. Tamamı kadındır Bu kişiler ilk defa suça karışmış olup, aralarında geçmişten sabıkalı olanlar yoktur. Mesleki olarak ise, 1 kişi zanaat, 1 kişi ziraatle uğraşmakta, 2 kişi işsizdir. Bu kişiler aynı zamanda bekarlardır. Eğitim açısından incelediğimizde ise 1 kişinin okuma yazma bildiğini, 3 kişinin okuma yazma bilmediğini çalıştığımız cetvelden öğrenmiş bulunmaktayız. Yerleşim birimleri olarak ele aldığımızda ise 1 kişi şehir kasabada, 3 kişi nahiye ve karyededir.²⁴⁸

5.Kamu güvenliğine Karşı Suçlar

Silah Atmak: Bu suç 3 kişi tarafından işlenmiştir ve kişilerden 1'i geçmişten sabıkalıdır. Mesleki açıdan değerlendirdiğimizde 1 kişi memur, 1 kişi zanaat, 1 kişi ziraatle meşguldür. Eğitim durumlarına baktığımızda 1 kişi okuma yazma bilmekte, 2 kişi bilmemektedir. Yaş gurubu bakımından sınıflandırdığımızda ise, 3 kişinin tamamı 20-40 yaş grubuna dahil olarak tespit edilmiştir. Suçu işleyen bu 3 kişi erkek ve bekarlardır. Yerleşim birimi bakımından 1 kişi şehir ve kasabada, 2 kişi nahiye ve karyededir²⁴⁹.

Hükümet Memurlarını Tahkir: En kısa tanımıyla memura hakaret olarak ifade edilen bu suç 2 kişi tarafından işlenmiş olup, suçu işleyenlerin cinsiyetleri erkek medeni halleri bekar, tutuklanabilmişlerdir. Kişilerden 1'i ilk defa suç işlerken, 1 kişi geçmişten sabıkalıdır. Eğitim durumları bakımından ele aldığımızda 1 kişi okuma yazma bilirken, 1 kişi okuma yazma bilmemektedir. Mesleki olarak ise suçu işleyen 2 kişi de işsiz olarak tespit edilmiştir. Yaş gruplarına göre sınıflandırdığımızda ise 2 kişi de 14-20 yaş grubuna dahil edilmektedir. Bu kişiler şehir ve kasabadadırlar.²⁵⁰

6.Tasnife Tabi Tutulmayan Suçlar

Cünha ve Kabahati Muhtelifiye: Cünha ve kabahati muhtelifiye suçları Nisan 1915'te 16 kişi tarafından işlenmiştir. 14 kişi ilk defa suça karışırken, 2 kişinin geçmişten sabıkası mevcuttur. Medeni hal bakımından 10 kişi bekar, 6 kişi evlidir. Mesleki durumlarını ele aldığımızda ise 2 kişi memur, 6 kişi çiftçi, 1 kişi zanaat ile meşgul, 7 kişi işsizdir. 16 kişinin de okuma yazma bilmemektedir. Yaş bakımından ise

²⁴⁸ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

²⁴⁹ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL 42 /38.

²⁵⁰ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

5 kişi 14-20 yaş aralığında, 7 kişi 20-40 yaş aralığında, 4 kişi ise 40 yaş üzeridir. Meskun oldukları mahall olarak değerlendirdiğimizde ise, 4 kişi şehir kasabada, 9 kişi nahiye veya karyede, 3 kişi kır ve ormanlık alandadır.²⁵¹

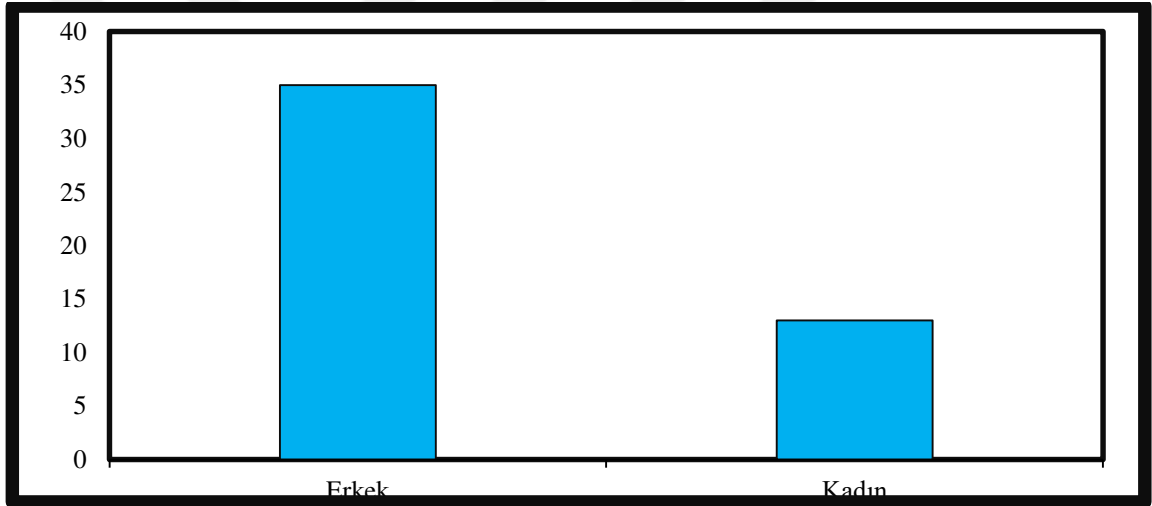
Suç ve Suçluların Özellikleri

Suçlular yaş gruplarına göre, yerleşim birimlerine, mesleklerine ve eğitim durumlarına göre tasnif edilip değerlendirilmiştir.

Suçluların Cinsiyete Göre Dağılımı

Cetvelden ele ettiğimiz veriler ışığında Nisan 1915 tarihinde suçluların cinsiyet ayrımı aşağıdaki grafikte gösterildiği şekildedir:

Grafik 3.6: (Nisan 1915) Suçluların Cinsiyet Dağılımı

Suçluların cinsiyet ayrımına baktığımda 85 kişinin erkek, 13 kişinin kadın olduğu göze çarpmaktadır.²⁵² Suçlu dağılımında dōnemsel şartları da hesaba katarsak erkek miktarının olması son derece normal bir hadise olup kadına dair verilerin olumsuz bir mesele olan suç ve suçlu kavramlarında az yer alması sevindiricidir. Genel olarak kadınların sirkat, ıskat-ı cenin gibi suçlarda yer aldığı daha önceki açıklamalarımızda yer almıştır.

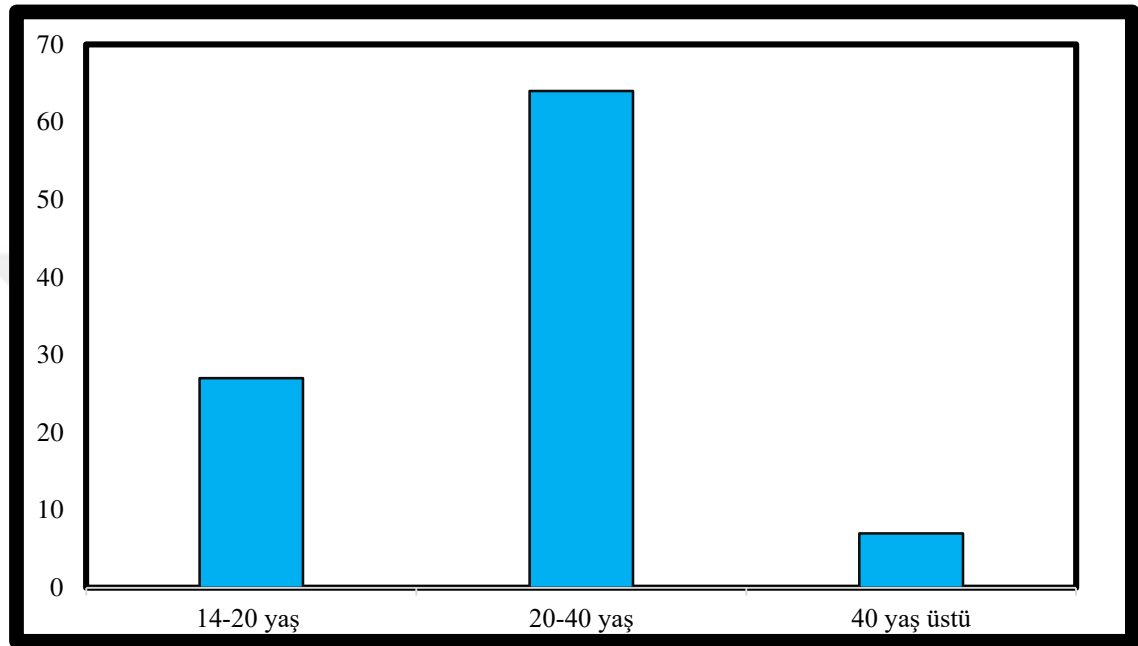
²⁵¹ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL:42 /38.

²⁵² DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL:42 /38.

Suçlular Ya  Durumu

Suçlular ele aldığımız cetvelde 14 ya tan aşağı,14’den 20’ye kadar, 20’den 40’a kadar 40’dan yukarı şeklinde gruplandırılarak ifade edilmiştir. Bu sınıflandırmadan yola çıkılarak Nisan 1915teki suçluların ya  dağılımı aşağıda belirtildiğı gibidir;

Grafik 3.7: (Nisan 1915) Suçluların Ya  Dağılımı

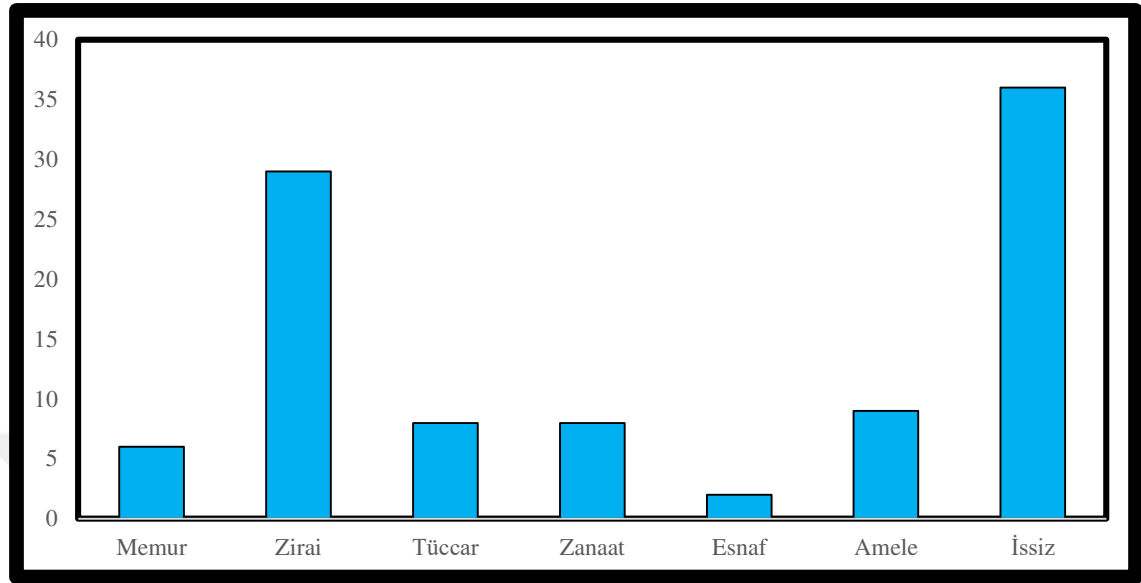

 lk olarak ifade edilmesi gereken şey  ocuk olarak kabul edilen 14 ya tan aşağı bir suçlunun olmadığıdır, buna ilaveten grafikten de anlaşılacağı üzere, 14 -20 ya  aralığında 27 kişi, 20- 40 yaş aralığında 64 kişi, 40 ya  üstünde 7 kişi bulunmaktadır.²⁵³ Suçluların daha çok 14-20 ve 20- 30 ya  grubunda yani genç ve orta ya  diye ifade edilen kesimde toplandığı bellidir. Aslında suç i lemekle alakalı olarak, yani bir suç fiilini gerçekleştirebilmek hususunda kişilerin ya ı ve fiziki kabiliyetleri son derece önemli ve bağıntılı unsurlar olarak göze çarpar; yani kişilerin ya ı arttıkça fiziki kabiliyetlerinin de yavaşlamasına istinaden suç işleme fiilinde daha az rol aldığı önemli bir husustur aslında grafikte göze çarpan önemli bir mesele de budur.

²⁵³ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM: ADL.42 /38.

Suçluların Meslek Durumu

Grafik 3.8: (Nisan 1915) Suçluların Mesleki Dağılımı

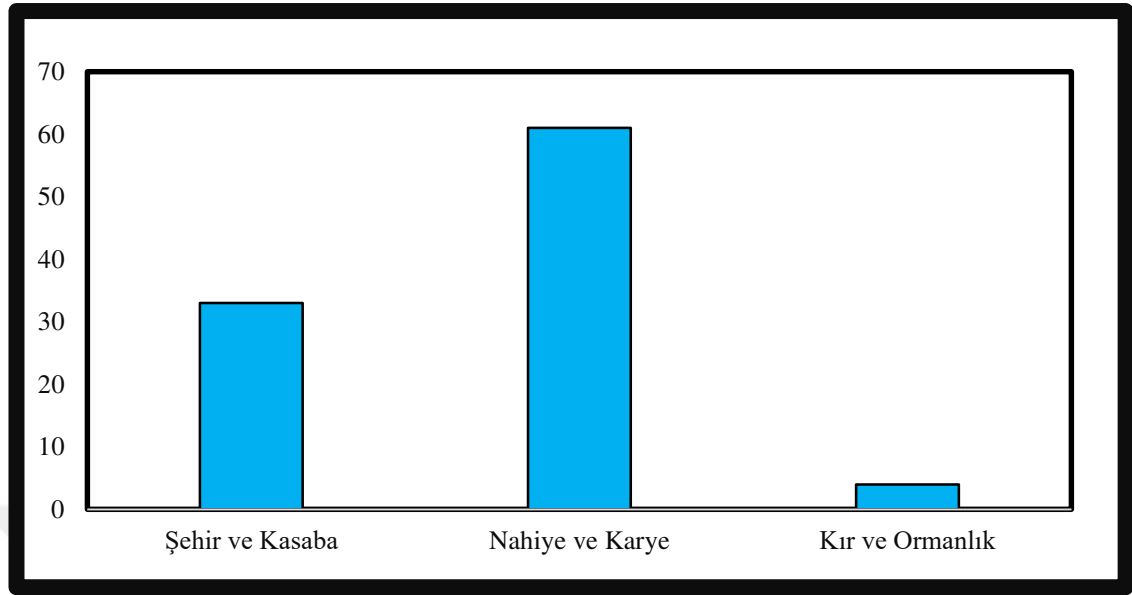
Yukarıdaki grafiğe göre mesleki dağılımlar incelendiğinde 6 kişi memur, 29 kişi çiftçi, 8 kişi tüccar, 8 kişi zanaat, 2 kişi esnaf, 9 kişi amele ve 36 kişinin işsiz olduğu görülmektedir.²⁵⁴ Bu grafik bize yine işsiz sınıfın, suça daha çok karıştığını kanıtlar niteliktedir.

Suçluların Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı

Cetvelde suçlular yerleşim birimlerine göre şehir ve kasabada nahiye ve karyede, kır ve ormanlık alan şeklinde sınıflandırılmışlardır bunların dağılımı ise aşağıdaki grafikte gösterildiği gibidir;

²⁵⁴ DH. EUM. ADL. 43 /28. ; DH. EUM. ADL.42 /38.

Grafik 3.9: (Nisan 1915) Suçluların Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

Grafiğe göre en fazla suçlu nahiye ve karyededir onu şehir ve kasaba takip ederken en son sıralamayı kır ve ormanlık alan almaktadır. Nahiye ve karye yerleşim biriminde 61 kişi, şehir ve kasabada 33 kişi, kır ve ormanlık alanda 4 kişi mevcuttur.²⁵⁵ Nüfus'un büyük kısmını oluşturan kesimin köylerde yaşadığını da hesaba katarsak nahiye ve karyenin burada ön plana çıkmasına da şaşırırmamak gerekir. Buna ilaveten şehir ve kasabadaki rakamın da azımsanamayacak miktarda olduğu söylenebilir.

3.4. 1915 MAYIS AYI CERAİM CETVELİ

Kale-i Sultaniye'ye ait 1915 Mayıs ayı verilerini incelediğimiz cetvelde birbirinden ayrı olmak üzere 22 suç türüne rastlanmıştır. Her suç türü suçlu sayısını faili meçhul veya derdest edilme durumuna göre kendi içinde ayrılmakla birlikte cinsiyetlere göre, yaş grubuna göre hatta kişilerin medeni hallerine göre veya çocuklu çocuksuz olma durumlara göre de pek çok kısımlarda sayısal veriler ifade edilmiştir. Belgede pek çok suç türü dikkati çekmektedir: On dokuz suç türü, rakam bazında az görebilmekle beraber daha öncede ifade ettiğimiz gibi bazı meseleler devletin resmi kurumlarına yansıtılmadan çözüme kavuşturulmuş olabilir. Ele aldığımız cetveldeki suçlar sırasıyla rüşvet dolandırıcılık, yankesicilik, gece silahlı olarak duvardan aşarak cebr ve tehdit göstererek hırsızlık, mahpus kaçırmak, nüfuz ve memuriyeti suiistimal, hayvan ve

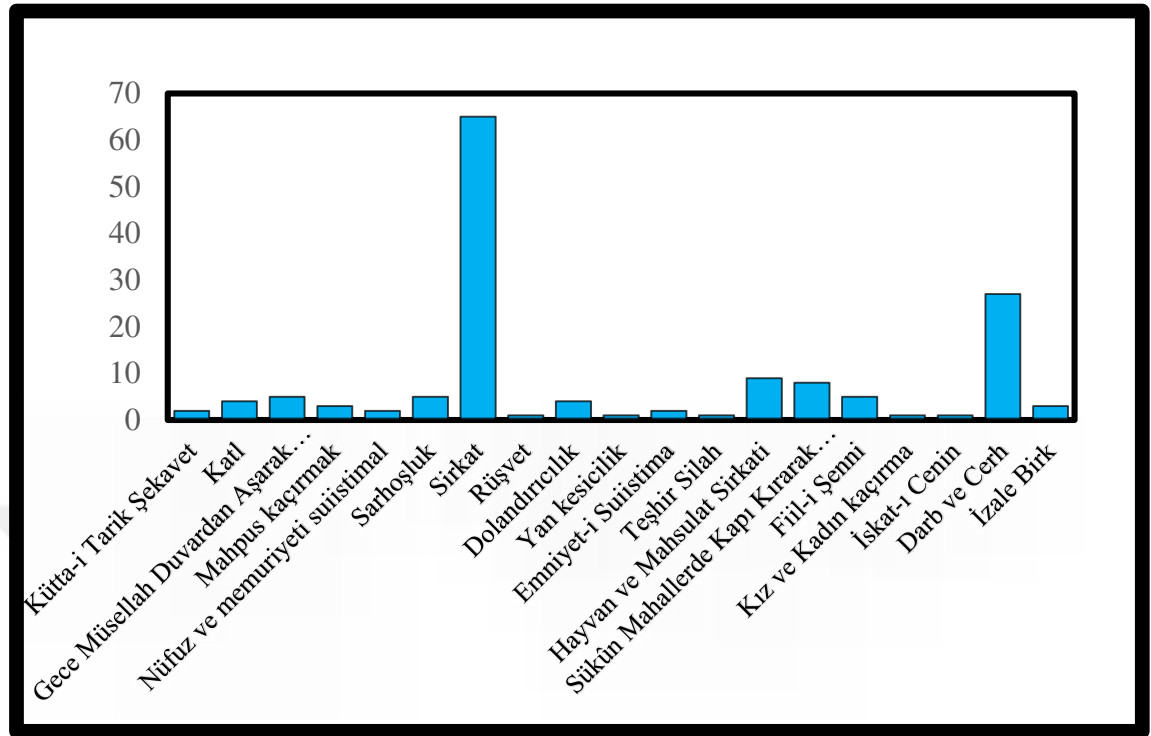
²⁵⁵ DH. EUM. ADL. 43 /28.

mahsulat sirkati, fiil'i şeni, darb ve cerh, kız ve kadın kaçırmak, ıskat-ı cenin, izale-i birk gibi daha sonra ayrıntılı olarak ifade edeceğimiz suç türleri olarak göze çarpmaktadır. Yine devletin içteki ve dıştaki emniyeti tehdit edecek propaganda türünde herhangi bir suç bu tarihlerde işlenmemiş olmakla beraber, piyango küşadı kumar ve silah atmak suçuyla alakalı bir veriye de rastlanmamış olup, ilaveten kundakçılık gibi kamu zararına faaliyette bulunan bir kimseye de cetvelde rastlanmamıştır. Bunların dışında kalan ve tespitini yaptığımız on dokuz suç türünün failler bulunmaktadır, yine cetvelle ilgili bir başka ifade edilmesi gereken husus suç türlerinin kazalar bazında ele alınmamış olmasıdır.

Tablo 3.3. Mayıs 1915 Suç Türleri²⁵⁶

Suç türü	Sayısı
Katl	4
Gece Müsellah Duvardan Aşarak ve Cebr ve Tehdit Göstererek Hırsızlık	5
Mahpus Kaçırmak	3
Nüfuz ve Memuriyeti Suiistimal	2
Sarhoşluk	5
Sirkat	65
Rüşvet	1
Dolandırıcılık	4
Yankesicilik	1
Emniyet-i Suiistimal	4
Teşhir Silah	1
Hayvan ve Mahsulat sirkati	9
Meskun Mahallerde Duvar Aşarak veya Kapı Kırarak Hırsızlık	8
Fi'l-i Şeni	5
Kız ve Kadın Kaçırma	1
İskat-ı Cenin	1
Darb ve Cerh	27
İzale-i Birk	3
Kütta-i Tarik Şekavet	2
Toplam	151

²⁵⁶ DH. EUM. ADI. 33 /5.

Grafik 3.10: (Mayıs 1915) Suç Dağılımı

Grafikte görülen suçların oranları şöyledir; kütta-i tarik ve şekavet %0.01, katl, 0.03, gece müsellah duvar aşarak ve cebr ve tehdit göstererek hırsızlık %3.4, mahpus kaçırma %2.0, nüfuz ve memuriyeti suiistimal %1.34, sarhoşluk %3.36, sirkat %43.6, rüşvet %0.67 dolandırıcılık %2.68, yan kesicilik %0.67 emniyet-i suiistimal %2.65, teşhir silah %0.67, hayvan ve mahsulat sirkati %6.04, sükun mahallerde duvar delerek veya kapı kırarak hırsızlık %5.37, fi'l-i şeni %3.36, kız ve kadın kaçırma %0.67, ıskat-ı cenin %0.67, darb ve cerh %18.12, izale birk %2.01dir.

Bu dağılıma bakıldığında bu tarihlerde sirkat, darb ve cerh türlerindeki rakamlar yüksektir bu açıdan bakıldığında sonraki sıralamayı sırasıyla hayvan ve mahsulat sirkati, meskûn mahallerde duvar delerek kapı kırarak hırsızlık, sarhoşluk, dolandırıcılık, nüfuz memuriyeti suiistimal emniyet-i suiistimal gibi suçlar alır. Bazı cetvellerde hırsızlık suçu kendi bünyesine sirkat hayvan hırsızlığı mahsulat hırsızlığı şekavet cebr ve tehdit yoluyla hırsızlık suçlarını toplu halde dahil ederken bizim transkripsiyonunu yapıp değerlendirdiğimiz cetvelde tüm suçların ayrı ayrı başlıklar halinde belirtildiğini görmekteyiz.

Bu tarihlerde sancakta meydana gelen on dokuz suç türünün kriminolojik tasnife göre oransal miktarları şu şekildedir; Kişiyeye karşı işlenen suçlar (31 suç) %20.81, mal varlığına karşı işlenen suçlar (92 suç) %60.93 örgütlü suçlar (2 suç) %1.34, genel ahlaka ve aile düzenine karşı işlenen suçlar (17 suç) %0.11, kamu güvenliğini tehdit eden suçlar (9 suç) %11.26 dir. Bu oranlarda görüldüğü üzere şüphesiz ilk sırayı kişiyeye karşı işlenen suçlar ve mal varlığına karşı işlenen suçlar almaktadır. Yaptığımız oransal dağılımda da görüldüğü üzere suç daha çok bireylere karşı ve bireylerin mal varlığına karşı işlendiği göze çarpmaktadır.

1.Kişiyeye Karşı İşlenen Suçlar

Katl, Darb yaralama İlk olarak ele alacağımız katl suçu bu tarihlerde sancakta bir ay süresini de baz olarak alırsak 4 kişi tarafından işlenmesi az bir rakamı ihtiva eder ve bu sevindirici bir durumdur. İncelediğimiz cetvelde göze çarpan bir husus da faillerin kasten taksirle ve kastın aşılması şeklinde herhangi bir sınıflandırmaya tabii tutulmamış olmasıdır. Bu tarihlerde bu suçu işleyenlerin failleri belli olup tamamı tutuklanabilmiştir. Bu suçu işleyen 4 kişiden 1'i erkek ve bekar, 1 kişi erkek evli çocuklu, 2 kişi de erkek evli ve çocuksuzdur. Toplamdaki 4 kişi de ilk defa suça karışmış, sabıkalı olma durumu söz konusu değildir. Fail yani suçu işleyenlerin meslekleri ise, 4 kişi ziraatle uğraşmaktadır.²⁵⁷ Bu kişilerin eğitim durumlarına baktığımızda durum her ne kadar dönem şartlarına göre normal olarak yansısı da aslında son derece kötü bir okuma yazma rakamına ulaşmaktayız; bu suça karışmış olan kişilerden ne yazık ki 4 kişinin tamamı okuma yazma bilmediği tespit edilmiştir, aslında eğitimsizliği tam manasıyla suça meyilli olmaya bağlayamamakla birlikte eğitim öğretim faktörünün suça karışma ihtimalini doğrudan olmasa dahi, dolaylı yoldan etkileyebileceğini söylemek mümkündür. Yaş gruplarına göre bu failleri ele aldığımızda, 2 kişi 20-30 yaş aralığında, 1 kişi, 30-40 yaş aralığında, 1 kişi 40-50 yaş aralığındadır. Kişilerin yerleşim birimleri açısından dağılımına baktığımızda 2 kişi şehirde, 2 kişi de köydedir.²⁵⁸

Darp ve Yaralama; Bu suç sancakta sirkatten sonra ikinci sırayı almıştır. Bu suça 27 kişi karışmış olup tamamı tutuklanabilmiştir.²⁵⁹ Bu suça karışan 26 kişi ilk defa

²⁵⁷ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁵⁸ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁵⁹ DH. EUM. ADI. 33 /5.

suç işlerken 1 kişi daha önceden sabıkalıdır.²⁶⁰ Genel bir ifade ile şunu belirtmekte yarar vardır ki, darb ve yaralama suçuna karışan bir kimsenin tekrardan bu türden veya başka bir türdeki suça karışma ihtimali daha önceden sabıkalı olma durumu göz önüne alınarak ilk defa suça karışan bireye göre daha yüksektir, bu saptama belli başlı bilimsel ifadelerle tam manasıyla konumuz itibarıyla şuan desteklenemese de genel manada suça karışanların tekrar suç işlemeye meyilli olması da bir gerçektir, bu durum suça karışan birey veya bireyin psikolojik veya psikiyatrik durumuyla da yakından ilişkilidir. Faillerin cinsiyet ve medeni durumlarına baktığımızda 9 kişinin erkek ve bekar, 14 kişinin erkek, evli ve çocuk sahibi olduğunu 4 kişinin ise cinsiyetinin kadın²⁶¹ olup evli ve çocuklu olduğu cetvelde ifade edilmiştir. Mesleki statü durumlarına baktığımızda; memur olan 2 kişinin²⁶² suça karıştığını görmekteyiz; bununla beraber, 17 kişi ziraat, 3 kişi zanaat, 4 kişi ev hizmetçisi ve 1 kişiyi de amele olarak tespit etmiş bulunmaktayız.²⁶³ Okuma yazma durumlarına baktığımızda 25 kişinin okuma yazma bilmediğini, 2 kişinin de okuma yazma bildiğini görmekteyiz. Okuma yazma durumunun düşük olması göze çarpmakla birlikte dönemsel şartlara göre normaldir. İlginç olan bir diğer nokta bu suça karışan 3 kişinin yaşının 14'den aşağı olmasıdır. Böyle bir suça karışmak her yaştaki birey için kötü iken çocuk yaştakilerin o dönemde dahi böyle bir suçla karşı karşıya kalmış olmaları son derece üzücüdür. Suça karışan 3 kişi 14'den aşağı, 2 kişi 14-20 arası yaş gurubu, 12 kişi 20- 30 arası yaş gurubu, 9 kişi 30-40 arasındaki yaş gurubu 1 kişi de 40- 50 yaş gurubuna mensuptur. Bu veriler ışığında ele aldığımız suçun daha çok orta yaş, yani bedensel sağlığı diğer yaş guruplarına göre daha yerinde sayılabilecek yaş gurubunda toplandığını söylemek mümkündür. Suçlular yerleşim birimlerine göre şehir ve kasabada 3 kişi, nahiye karyede 20 kişi, ormanlık alanda 4 kişi yer almaktadırlar.²⁶⁴ Darb ve yaralama suçunun daha çok çiftçiler arasında görülmesi olağan bir durumdur, bunun en büyük sebebi ise tarla mera meseleleri, vatandaşların sahibi olduğu hayvanların birbirlerinin ekinlerine zarar vermesi, çocukların kavgaları, tüm bunlara bağlı olarak yaşanan hasımlıklar ve tüm bunlara ilaveten yaşanan miras kavgaları da bu suç türünün çiftçiler arasında daha fazla işlenmesine sebebiyet vermiştir.

²⁶⁰ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁶¹ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁶² DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁶³ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁶⁴ DH. EUM. ADI. 33 /5.

2. Mal Varlığına Karşı İşlenen Suçlar

Bu tarihlerde Kale-i Sultaniye’ de mal varlığına karşı işlenen hırsızlık suçlarının eğitimsizlik manevi ve ahlaki kurallardan yoksunluk gibi birçok sebebi mevcuttur. Ancak bu durumun en çarpıcı sebebi devletin seferberlik ve savaş dönemlerinde olmasına bağlı olarak kendisine tabii olan halkının iâşe ihtiyacını tam olarak karşılayamaması, buna ek olarak halkın alım gücünün de düşüklüğü neticesinde, kendisinin ve çocuklarının yaşamına idame ettirmek zorunda kalan kişi ya da kişiler hırsızlık suçunu işlemek zorunda kalmış olabilirler. Şüphesiz ki, işlenen hiçbir suçun dayanağının makul sebeplere uydurulamayacağı ayrı bir gerçek iken dönemsel zor şartları göze alırsak ortaya attığımız tespit çokta yanlış bir yorum olmaz. Hırsızlık suçunun cezai yaptırımlarına da ileriki meselelerde değineceğiz. Bu tarihlerde sancakta meydana gelen hırsızlık türleri şunlardır: Hayvan ve mahsulat sirkati, cebr ve şiddet istimalleriyle hırsızlık, sirkat, gece müsellağ yani silahlı olarak duvadan aşarak cebr ve tehdit göstererek hırsızlık, meskûn mahallerde duvar delerek veya kırarak hırsızlık ele aldığımız dönemde sancakta işlenmiş olan hırsızlık türleridir.

Hırsızlık: Bu tarihlerde hırsızlık suçunu işleyen kişi sayısı 65’dir. Bu suçü işleyen kişilerden 19’u erkek bekar, 19’u erkek, evli çocuklu, 16’sı erkek evli, çocuksuz 5’i erkek dul ve çocuksuz, 6’sı kadın evli, çocukludur.²⁶⁵ Suçu işleyenlerin daha önce herhangi bir sabıkası olmayıp ilk defa işledikleri suç sirkat suçudur. Mesleki statü durumlarına baktığımızda ise 8’i memur, 36 ziraatle meşgul, 13’ü amele, 6 ev hizmetçisi, 2’si işsizdir²⁶⁶. Bu bilançonun en çarpıcı noktası 8 memurun böyle bir suçâ karışmış olmasıdır. Eğitim durumları ele alındığında ise 52 kişi okuma yazma bilmezken 13 kişi okuma yazma bilmektedir. Yaş gruplarına göre failleri ele aldığımızda ise, 12 kişi 14-20 yaş aralığında, 20 kişi 20-30 yaş aralığında, 20 kişi 30-40 yaş aralığında, 13 kişi 40-50 yaş aralığındadır.²⁶⁷ Suçu işleyenlerin köy ve yerleşik düzenleri olduğu cetveldен tespit edilmiştir. Hayvan ve mahsulat hırsızlığı yapan kişi sayısı da 9’dur. 9 kişinin²⁶⁸ tamamının geçmişten gelen bir sabıkalı olma durumu söz konusu değildir. Suçu işleyen bireylerin 5’i tek yani bekar erkek, 4’ü erkek evli ve çocukludur. Yaş durumlarına baktığımızda 1 kişi 14’ten aşağı, 3 kişi 14-20 yaş

²⁶⁵ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁶⁶ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁶⁷ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁶⁸ DH. EUM. ADI. 33 /5.

aralığında, 2 kişi 20-30 yaş aralığında, 2 kişi 30-40 aralığında 1 kişi 50-60 aralığındadır.²⁶⁹ Suçu işleyen 9 kişiden okuma yazma bilen kimse yoktur. Mesleki durumları ise şöyledir 6 kişi ziraatle meşguldür 3 kişi de işsizdir²⁷⁰, zaten hayvan ve mahsulat sirkati suçunun daha çok köylerde ve çiftçilikle uğraşan insanların işlemesi son derece olağan bir durum olmakla beraber suçu işleyenlerin tamamı köylerde ikamet etmektedir.

Gece Silahlı Olarak Duvardan Aşarak Zor Kullanıp, Tehdit Göstererek Hırsızlık: Bu suçu 5 kişi işlemiştir²⁷¹. Faillerin tamamı tutuklanabilmiş olup firar eden bulunmamaktadır. Suçu işleyenlerin geçmişten gelen sabıkalı olma durumları yoktur. Cinsiyetlerine, medeni hal ve çocuk sahibi olup olmadıklarına göre değerlendirdiğimizde 1 kişi erkek bekar, 3 kişi erkek evli çocuklu ve 1 kişi de kadın evli ve çocuk sahibidir. Burada ilginç olan hadise suça karışan evli çocuk sahibi bir kadının tespit edilmiş olmasıdır. Belki de kadın ekonomik zorluk çektiğinden böyle bir suça karışmış olabilir silahı bulma meselesi de belki eşinin silahını ya da tanımadığı bir kimsenin silahını çalarak suçu işlemiş olabilir. Yaş durumlarına bakıldığında 1 kişi 20-30 aralığında, 3 kişi, 30-40 yaş aralığında, 1 kişi de 40-50 yaş aralığındadır. Faillerin eğitim durumlarını ele aldığımızda kişilerinin tamamının okuma yazma bilmediğini görmekteyiz. Mesleki dağılımlara baktığımızda 2 kişi ziraatle uğraşmakta, 2 kişi amele, 1 kişi de ev hizmetçisidir. Şehir ve kasabada 4 kişi köylerde ise 1 kişi bulunmaktadır²⁷².

Meskûn Mahallerde Duvarı Delerek veya Kırarak Hırsızlık: Toplamda 8 kişi bu suçu işlemiş ve tamamı suçu ilk defa suça karışmıştır. Suçu işleyenlerin 5'i erkek, tek yani bekar, 3 kişi de erkek, evli ve çocuk sahibidir. Suçu işleyen 8 kişiden 4'ü, 20-30 arası yaş gurubu, 2'si 30-40 arası yaş gurubu, 2 kişi de, 40-50 arası yaş gurubuna mensuptur. Eğitim durumlarını ele aldığımızda ne yazık ki okuma yazma bilen kişi yoktur. 8 kişinin tamamı ziraatle meşgul olup köylerde yaşamaktadır²⁷³.

²⁶⁹ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁷⁰ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁷¹ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁷² DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁷³ DH. EUM. ADI. 33 /5.

3. Örgütlü Suçlar

Kütta-i Tarik ve Şekavet: Sancakta bu suçu işleyen kişi sayısı 2'dir diğer hırsızlık rakamına göre sayının azlığı göze çarpmaktadır. Suçu işleyenlerden 1'i erkek, evli ve çocuklu iken; 1'i erkek, evli ve çocuksuzdur. Faillerin tamamı okuma yazma bilmemekle beraber, yaşları 30-40 yaş aralığındadır. İlk defa suça karışmış olup 1'i ziraatle işle uğraşmaktadır 1'i ise amele taifesindendir. 2 suçlu da köylerde yaşamaktadır.²⁷⁴ Şurası bir gerçektir ki, eşkıyalık faaliyetleri savaş dönemlerinde de yaygın görülen karışıklıklardır, özellikle askerden kaçan veya gitmek istemeyen ve evinde seferberlik şartlarından iase bulamayan kimseler eşkıyalık faaliyetlerine karışarak hırsızlık yapmışlardır. Devlet bir yandan savaş ile uğraşırken bir yandan da bu kesimle mücadele etmeye çalışmıştır. Netice itibariyle bir ayda sirkat suçu 65 kişi, gece silahlı olarak zor ve tehdit göstererek hırsızlık 5 kişi, meskun mahallerde duvardan aşarak veya kapı kırarak hırsızlık 8 kişi, hayvan ve mahsulat sirkatini 9 kişi işlemiştir. Tüm bunların toplamına baktığımızda 87 kişinin farklı türlerdeki hırsızlık suçuna karışması azımsanmayacak bir rakamdır.²⁷⁵

4. Genel Ahlaka ve Aile Düzenine Karşı İşlenen Suçlar

Fî'l-i Şeni: Suçu bu tarihlerde toplamda 5 kişi işlemiştir. 5 kişinin de geçmişe dair sabıkaları bulunmamaktadır. 4'ü bekar erkek, 1'i kadın, evli ve çocukludur. 2 kişi çiftçilikle meşgul olup, 2 kişi amele ve 1 kişi ev hizmetçisidir. 1 kişi 14-20 yaş aralığında, 3 kişi 20-30 yaş aralığında, 1 kişi 30-40 yaş aralığındadır. Sadece 1 kişi okuma yazma bilmektedir. Suçu işleyenler köylerde yaşamaktadır.²⁷⁶

İzâle-i Birk: Bu suç evlenme bahanesiyle kızlık bozma anlamına gelir. 3 kişi bu suçu işlemiştir, geçmişe dair sabıka kaydı mevcut değildir, firar eden olmayıp tamamı tutuklanabilmiştir. 3 kişi de erkek ve bekardır. 2 kişi çiftçilikle uğraşmakta, 1 kişi ev hizmetçisidir. 3 kişinin yaşı da 20-30 yaş aralığındadır, ayrıca okuma yazma bilen yoktur. Bu kişiler de köyde yaşamaktadır.²⁷⁷

Kız ve Kadın Kaçırma: 1 kişi bu suçu işlemiş ve tutuklanabilmiştir. Bu suçu işleyen kişi bekar olup yaşı 14-20 yaş gurubu aralığındadır. Mesleği ise ameleliktir. İlk

²⁷⁴ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁷⁵ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁷⁶ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁷⁷ DH. EUM. ADI. 33 /5.

defa suça karışmış olup sabıkalı değildir. Suçu işleyen kişi okuma yazma bilmemektedir. Köyde yaşamaktadır.²⁷⁸

Iskat-ı Cenin: Iskat-ı cenin daha önce de ifade ettiğimiz gibi kürtaj yaptırma anlamına gelmektedir. Kişinin durumunu bilmediğimizden yani isteyerek mi veya istemeyerek mi bu gebeliğin gerçekleştiğini bilmediğimizden konu hakkında bir değerlendirme yapmak güçtür. Bilinen ve doğruluğu sapmayan tek gerçek masum bir cana kıyılmasının tarihin her döneminde hatta günümüzde de suç olarak görülmesinin doğruluğudur. Bu suçu işleyen 1 kişidir. Bu kişi evli çocuklu kadındır. Geçmişe dair sabıkası bulunmamaktadır. Yaş durumu 20-30 yaş aralığındadır, okuma yazması olmayıp ev hizmetçisi mesleğini yapmaktadır. Şehirde ikamet etmektedir.²⁷⁹

Rüşvet: 1915 Mayıs döneminde bu suç 1 kişi tarafından işlenmiştir. Bu kişi erkek evli ve çocukludur, ayrıca tutuklanabilmiştir. Bu suç işlediği ilk sabıkasıdır. Meslek olarak, sefine ve kapudan taifesindendir. Suçu işleyen kişi erkek evli ve çocukludur yaş aralığı 30-40 arasındadır, okuma yazma bilmektedir. Yerleşim birimi ile ilgili cetvelde bir bilgi yoktur.²⁸⁰

Dolandırıcılık: Bu tarihlerde dolandırıcılık suçu 4 kişi tarafından işlenmiş ve failleri yakalanmıştır. Suçu işleyenlerden 2 kişi erkek bekar, 1 kişi erkek evli ve çocuklu, 1 kişi erkek evli ve çocuksuzdur. Kişilerden 3'ü okuma yazma bilmezken, 1 kişi okuma yazma bilmektedir. Geçmişe dair sabıka kayıtları yoktur. Mesleki olarak da 1'i memur, 2'si tüccar, 1'i ziraatle uğraşmaktadır. Yaş durumu ise 2 kişi 14-20 yaş aralığında, 1 kişi 20-30 yaş aralığında, 1 kişi 40-50 yaş aralığındadır. Failler köylerde yaşamaktadır.²⁸¹

Yankesicilik: Suçu 1 kişi işlemiş olup derdest edilebilmiştir. İlk işlediği suç yankesicilik suçu olup geçmişe dair sabıkası yoktur. Suçu işleyen, erkek evli ve çocukludur. Okuma yazma bilmeyen bu kişi ziraatle meşgul olup, yaşı 40-50 yaş aralığındadır. Köyde yaşamaktadır.²⁸²

²⁷⁸ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁷⁹ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁸⁰ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁸¹ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁸² DH. EUM. ADI. 33 /5.

Nüfuz ve Memuriyeti suiistimal: Görevi kötüye kullanma anlamına gelir. Haksız yere birini sahip olduğu mevki aracılığıyla bir göreve getirme veya yine hak edilmediği halde birine memuriyet ve nüfuz kullanarak kazanç sağlama bu grupta suçların karşılığıdır. Ahlaki açıdan da yanlıştır. Bu dönemde bu suçu işleyen kişi sayısı 2 kişidir, 2'si de erkek evli ve çocukludur. Cetveldeki suçu işleyen 2 kişinin de okuma yazma bildiği ve memur olarak görev yaptıkları tespit edilmiştir. Yaşları, 1 kişi 20-30 yaş aralığında olup, 1 kişi 30-40 yaş aralığındadır. Şehirde yaşamaktadırlar.²⁸³

Emniyeti Suiistimal: Emniyeti suiistimal suçu güveni kötüye kullanmak anlamına gelir daha geniş bir ifade ile kendisine verilen maldan veya gördüğü hizmetten kendisine konulan sınırlarda yararlanması gerekirken, bu sınırın dışına çıkarak veya başkasının yararına iş görmeye çalışma durumu; yani basit manada bireye duyulan güveni sarsıcı hareketin tümü bu suç kategorisinde ele alabilir. Bu dönemde bu suç 4 kişi tarafından işlenmiştir. 2 kişi erkek bekar, 2 kişi erkek evli ve çocukludur. Geçmişten gelen sabıka kayıtları olmayıp ilk defa suça karışmışlardır. Mesleki sınıflandırma açısından ele aldığımızda ise 2 kişi tüccarken 2 kişi ziraatle meşguldür. Yaşları ise, 1 kişi 14-20 yaş aralığında, 3 kişi 20-30 yaş aralığındadır. Eğitim durumlarını ele aldığımızda 2 kişi okuma yazma bilirken, 2 kişi okuma yazma bilmemektedir. Şehirlerde ikamet etmektedirler.

5. Kamu Güvenliğine Karşı Suçlar

Sarhoşluk: Suçu işlemiş kişi sayısı 5'tir. Tamamı derdest edilebilmiş olup firari olma durumu söz konusu değildir. Cinsiyet ve medeni hal durumlarına bakıldığında 3 kişi erkek, bekar, 2 kişi erkek, evli ve çocukludur. Okuma yazma bilen bulunmamaktadır. 5 kişinin tamamı ziraatle meşguldür. Yaşlarına bakıldığında ise, 4 kişi 14-20 yaş aralığında, 1 kişi 50-60 yaş aralığındadır. Bu suçu işleyenler şehirde ikamet etmektedir.²⁸⁴

Mahpus Kaçırma: Suç işleyen kişi sayısı 3'dür. 3 kişi erkek evli ve çocukludur. 3 kişi memur olup, okuma yazma bilmektedir. Geçmişe dair sabıka

²⁸³ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁸⁴ DH. EUM. ADI. 33 /5.

kayıtları yoktur. Yaş aralıklarına baktığımızda 2 kişi 30-40 yaş aralığında, 1 kişi 40-50 yaş aralığındadır. Şehirlerde yaşamaktadırlar.²⁸⁵

Teşhir-i Silah: Bu suç silah göstermek, silah çekmek anlamına gelir. Temel mantığı ise silah çekerek bir kişi tehdit edildiğinde işlenmiş olunur. Ele aldığımız tarihte bu suçu işleyen 1 kişi bulunmaktadır Bu kişi, erkek, bekar ve çocuksuz olup, 20-30 yaş aralığında ve okuma yazma bilmemektedir; suçu işleyen kişi ziraatle işle meşgul ve köyde yaşamaktadır.²⁸⁶

Suç ve suçluların özellikleri

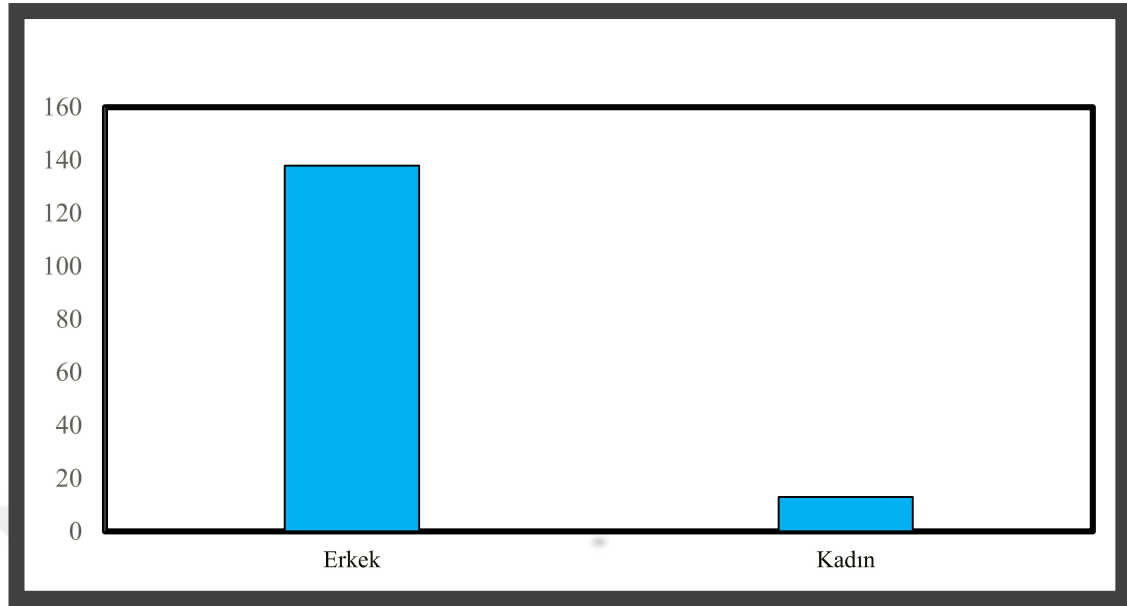
Suçlular cinsiyet, yaş, meslek, medeni hal durumlarına göre tasnife tutulup değerlendirilmesi yapılmıştır.

Suçluların Cinsiyet Olarak Durumu

Tarihsel boyutta ele aldığımızda en eski dönemden bugüne toplumsal bir ataerkillik yapı şüphesiz her dönem karşımıza çıkar. Bu durum bizde toplumun en küçük birimi olan aile yapısından başlayarak aile düzeninin sisteminde dönemsel farklılıklara uğrasa da özünde değişmeden devam eden bir olgudur. Pozitif olmayan ve bireye topluma hatta bağlı olduğu devlete zarar verme amacı taşıyan suç meselesinde dahi en ön sırada erkeklerin başı çekmesi kaçınılmaz bir durum gibi görünse de, aynı zamanda kadın denilen kırılgan, naif ve aslında hiçbir canlıya bahşedilmemiş annelik vasfını bünyesinde barındıran yapının suç işlemek fiilinde az oranda bulunması sevindiricidir. Tabii ki, böyle bir negatif olgu içinde kadının hiçbir şekilde yer almaması toplumsal açıdan da daha mutluluk verici olabilir: Ancak bu ne yazık ki ütöpik bir hayalden öteye gidememekle beraber sonuç olarak erkek ve kadın her dönem değişik oranlarda suç denilen fiilin içinde yer almış ve yer almaya da devam edecektir

²⁸⁵ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁸⁶ DH. EUM. ADI. 33 /5.

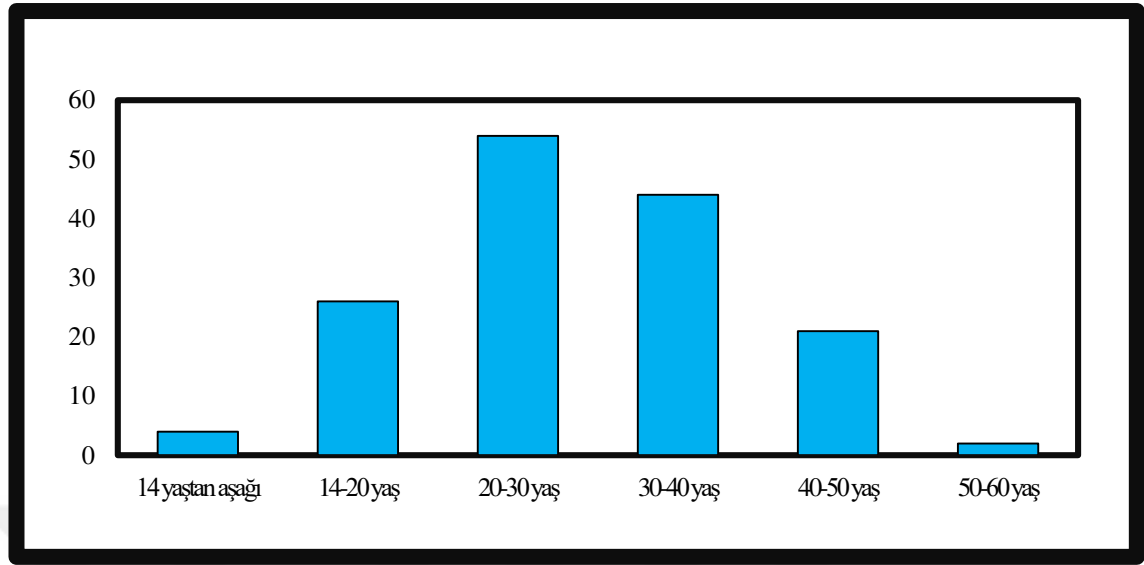
Grafik 3.11: (Mayıs 1915) Suçluların Cinsiyet Dağılımı

Tablodan da anlaşılacağı üzere ele aldığımız dönemde en fazla suç işleyen cinsiyet gurubu erkeklerdir. Kadınlar çok düşük bir oranı da olduğu görülmektedir. Erkek olarak 138 kişi suça karışmış olup kadın olarak ise bu sayı 13'ü gösterir²⁸⁷. Kadınların daha çok hırsızlık, fi'l-i-şeni, ıskat-ı cenin, darb ve cerh suçlarını işledikleri tespit edilmiştir.

Suçluların Yaş Durumu

İncelediğimiz cetvelde yaş guruplarına göre de bir sınıflandırma yapılmıştır. Buna göre yaşa göre gruplandırma: 14 yaştan aşağı, 14-20 yaş aralığı, 20-30 yaş aralığı, 30-40 yaş aralığı, 40-50 yaş aralığı, 50-60 yaş aralığı şeklindedir. Burada 14 yaş grubu ergenlik yaşı olarak kabul edilmiş olup 50-60 yaş gurubu olgunluk yaşı olarak kabul edilmiştir. Bu gruplandırma o dönemdeki askere kabul edilme yaşı ve yine o dönemdeki ortalama yaşama süresi ile alakalı olabilir.

²⁸⁷ DH. EUM. ADI. 33 /5.

Grafik 3.12: (Mayıs 1915) Suçluların Yaş Dağılımı

Suçlular yaş aralığına göre sınıflandırıldığında, 14 yaştan aşağı 4 kişi, 14-20 yaş aralığında 26 kişi, 20-30 yaş aralığında 54 kişi, 30-40 yaş aralığında 44 kişi, 40-50 yaş aralığı 21 kişi, 50-60 yaş aralığında 2 kişi bulunmaktadır.²⁸⁸ Grafikte görüldüğü üzere suçluların yaş aralığı genç ve orta yaş aralığında toplanmıştır. Bu bize gösterir ki yaş ile suça katılım arasında belirli somut bir ilişki söz konusudur. Bütün suçlar belli yaşlarda başlayıp 40-50 yaş aralığından sonra bir azalma görülmektedir. Suça katılım oranında fiziksel olarak uzuvları kullanabilme yeteneğini de göz önüne alırsak ilerleyen yaşlarda suç işleme oranında azalma eğilimi görülmektedir. Genç kesimdekiler daha çok hırsızlık kız kaçırma yaralama suçlarını işlerken; ileriki yaşlara mensup olanlar daha çok adam öldürme, dolandırıcılık, şikayet suçlarına karışmaktadırlar. Suça dahil olanlar yaşları ileriye gittikçe ağır ve çok riskli suçları işlemekten kaçınmışlardır. Özellikle 14-60 yaş aralığındaki insanların fiziki güç kapasitesi işlenen suçun niteliği de etkilemektedir.²⁸⁹

Suçluların Mesleklere göre durumu

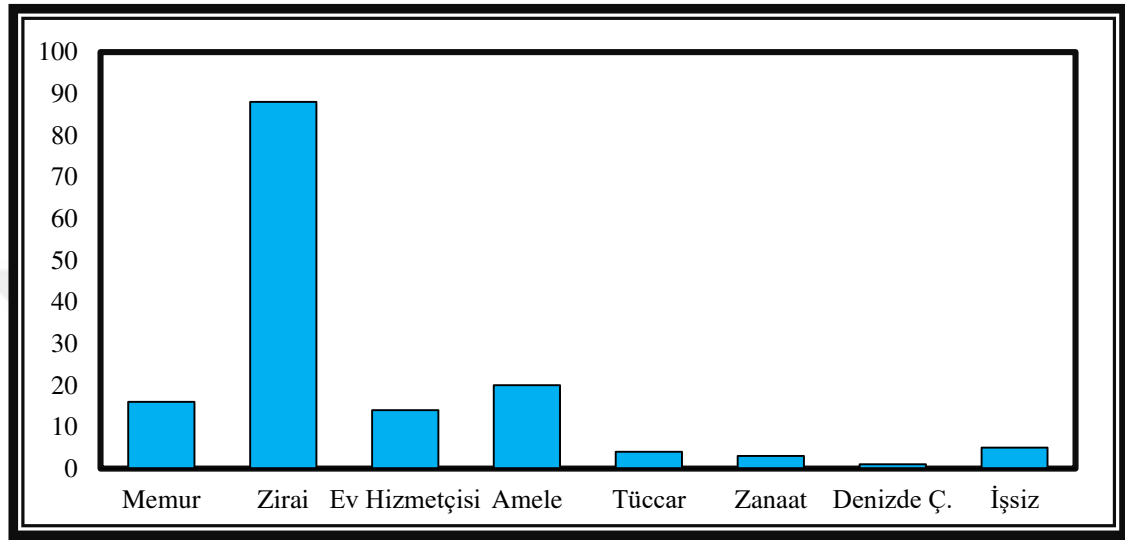
Ele aldığımız dönemde Kale-i Sultaniye’de ceraim cetveline göre yaptığımız tespate nazaran nüfus köylerde toplanmıştır. Az miktarda da olsa şehirde yaşayanların olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle ziraatle, amelelikle uğraşan kesimin

²⁸⁸ DH. EUM. ADI. 33 /5.

²⁸⁹ DH. EUM. ADI. 33 /5.

köylerde olduğunu ifade etmek gerekir. Bununla beraber köylerde yaşayan kesimin şehirde yaşayanlara göre gelir düzeyinin daha düşük olduğunu ifade etmek gerekir. Kişilerin mensup oldukları sosyal hayatlarının suça meyilli olmalarıyla ve suç işlemleriyle doğrudan bir bağ bulunmaktadır.

Grafik 3.13: (Mayıs 1915) Suçluların Mesleki Dağılımı

Dönemin bir seferberlik ve savaş dönemi olmasını da göz önünde tutarsak en fazla suçun köylerde yaşayıp çiftçilikle uğraşanlar tarafından işlendiğini görmekteyiz. Burada ikinci sırayı amelelikle uğraşanlar alırken, daha sonraki sıralama sırasıyla memur, ev hizmetçisi, işsizler, tüccar ve zanaat ve denizde çalışanlar şeklindedir. Bu bağlamda çiftçilikle uğraşıp suça karışan kişi sayısı 88, amelelikle uğraşıp suça karışan kişi sayısı 20, memur olup suça karışan 16, ev hizmetçisi suça karışan 14, işsiz olup suça karışan 4, tüccar olup suça karışan 5, zanaat işiyle uğraşıp suça karışan 3, deniz taifesinden olup suça karışan 1 kişi bulunmaktadır.²⁹⁰ Suça dahil olanların eğitim statülerinin ve ekonomik durumlarının suça işleme konusuna etki ettiği gerçektir. Özellikle eğitilmiş olup bunula beraber gelen statülü bireylerin suça eğilimini önlemektedir, öyle ki ekonomik gücünüz belirli şeyleri almaya el veremediğinde kişi başkasının mal varlığına kastederek suç işleyebilir. Hatta aylardır içinde bulunduğunuz işsizlik durumundan kurtulanamadığında birtakım bunalımlara girip hırsızlık suçu işlemekle karşı karşıya kalabilir. İlaveten seferberlik ve savaş döneminin içinde olunmasının etkisiyle mensubu olunan devlet, kişinin yaşamını sağlayabilmek adına

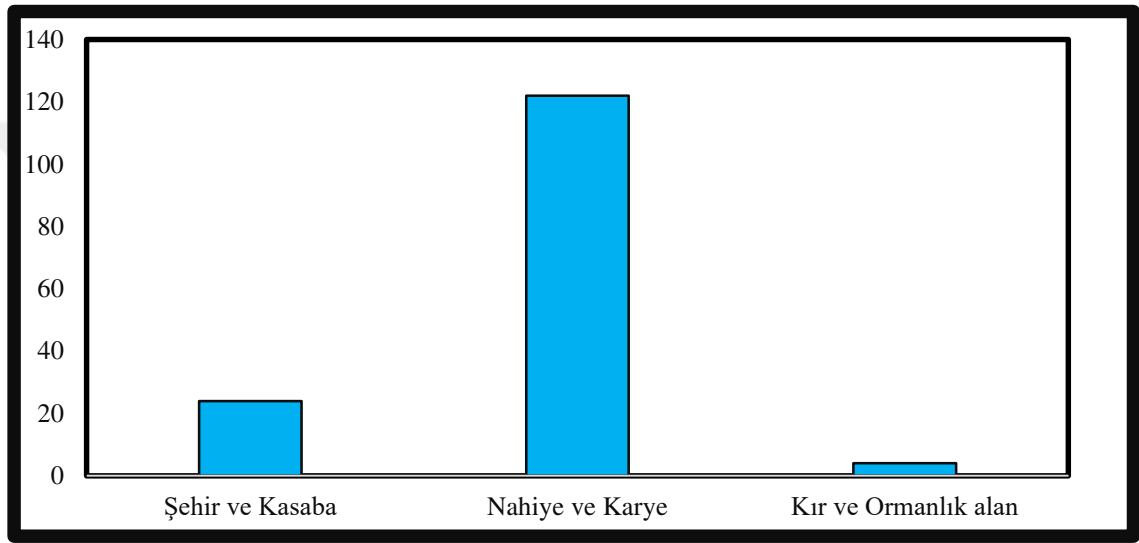
²⁹⁰ DH. EUM. ADI. 33 /5.

iaşeni hatta can ve mal güvenliğini sağlayamadıysa, yani yoksulluk çekiliyorsa tüm bunların psikolojik etkileriyle beraber suça yatkınlık artmış; bu bağlamda fiilen suça karışmış olunabilir. Tabi ki hiçbir sebep suç işlemeyi meşru kılamayacağı gibi bunlar sadece yüzeysel sebepler olarak ifade edebilir.

Suçluların Yerleşim Birimlerine Göre Dağılımı

Mayıs 1915 suçlularının yerleşim birimlerine göre dağılımı grafikteki gibidir.

Grafik 3.14: (Mayıs 1915) Suçluların Yerleşim Birimine Göre Dağılım

Grafığe göre şehir ve kasabada 24 kişi, nahiye veya karyede 122 kişi, kır ve ormanlık alanda 4 kişi mevcuttur. Toplamda 150 kişinin²⁹¹ yerleşim birimi açısından dağılımına baktığımızda en çok nahiye ve karyede olunması şaşırtıcı değildir. Rüşvet suçunu işleyen 1 kişinin yerleşim birimi cetvelden tespit edilmediğinden bu sınıflandırmaya dahil edilememiştir.

²⁹¹ DH. EUM. ADI. 33 /5.

Tablo 3.4: Mart Nisan Mayıs aylarının Toplu Halde Suçlu Dağılımları

Suç Türü	Mart	Nisan	Mayıs
Katl	8	8	4
Gece Müsellah Duvardan Aşarak ve Cebr ve Tehdit Göstererek Hırsızlık	2	4	5
Cebr ve Şiddet Göstererek Hırsızlık	4	7	-
Mahpus Kaçırma	-	-	3
Nüfuz ve Memuriyeti Suiistimal	-	-	2
Hükümet Memurlarını Tahkir	-	2	-
Silah Atmak	2	3	-
Sarhoşluk	-	-	5
Sirkat	38	21	65
Rüşvet	-	-	1
Dolandırıcılık	2	1	4
Yankesicilik	2	1	1
Emniyet-i Suiistimal	-	-	4
Teşhir Silah	-	-	1
Hayvan ve Mahsulat sirkati	14	9	9
Sükun Mahallerde Duvar Aşarak veya Kapı Kırarak Hırsızlık	-	-	8
Fiil-i Şenni	-	3	5
Kız ve Kadın Kaçırma	3	4	1
İskat-ı Cenin	-	-	1
Darb ve Cerh	17	13	27
İzale-i Birk	-	1	3
Kütta-i Tarik Şekavet	5	3	2
Cünha ve Kabahat-i Muhtelifiye	16	16	-
Toplam	113	98	151

Yukarıdaki tablo ile savaş dönemi kapsamında ele aldığımız ve tasnifini yapmaya çalıştığımız üç aylık süreci özetlemiş bulunmaktayız. Tabloya göre; Mart ayında nüfuz ve memuriyeti suiistimal, hükümet memurlarına tahkir, sarhoşluk, rüşvet, emniyet-i suiistimal, teşhir silah, sükûn mahallerde duvar aşarak veya kapı kırarak hırsızlık, fi'l-i şeni, iskat-ı cenin, izale birk suçlarına rastlanmamıştır

Nisan ayında ise, mahpus kaçırma, nüfuz ve memuriyeti suiistimal, sarhoşluk rüşvet, emniyet-i suiistimal, teşhir silah, sükûn mahallerde duvar aşarak veya kapı kırarak hırsızlık suçlarına rastlanmamıştır.

Ele aldığımız son ay olan mayıs ayında ise cebr ve şiddet göstererek hırsızlık, hükümet memurlarına tahkir, silah atmak, cünha kabahat-i muhtelifiye suçlarına rastlanmamıştır.

Mart 1915’de toplamda 113 kişinin suça karıştığı, 111 kişinin tutuklandığı 2 kişinin ise tutuklanamadığı tespit edilebilmiştir. Miktar bakımında 1 aylık zaman dilimi açısından suça karışan kişinin az görülmesi bazı meselelerin resmi kurumlara yansıtılmadan çözüme kavuşturulabildiği konusunu akıllara getirmektedir.

Suç ve suçlular hakkında söylenebilecek en önemli mesele, herhangi bir suçun fiiliyata gerçekleştirilebilmesi kişinin sahip olduğu imkanlar veya imkansızlıklarının bir neticesi olabilir Tüm bunlara ilaveten bireylerin eğitim durumu yaş durumu ve mesleki kariyeri ve en önemlisi devletin vatandaşının emniyetini ne derece sağlayabildiği de suç ve suçlu oranlarıyla ilişkilendirilebilecek unsurlar arasında yerini alır.

Nisan 1915’te, 98 kişi suça karışmıştır ve tamamına yakını tutuklanabilmiştir. Kişi sayısının bu denli az olmasında yine daha önce belirttiğimiz gibi resmi kurumlara bildirilmeden meselelerin çözüme kavuşturulabileceği ihtimali olabildiği gibi, ülke olarak büyük bir savaş döneminin içinde bulunulmasının da ayrı ve önemli bir etkisi olduğu savunulabilir. Neticede seferberlik ve savaş sebebiyle cepheye gönderilen insan gücü suç cetvellerindeki sayısal azlığı bu anlamda doğru olarak açıklar.

Kale-i Sultaniye’ de cetvele göre 1915 Mayıs ayındaki suçlar, önceki iki aylık süreçlerde de olduğu gibi tasnife tutularak gruplandırılabilmiştir. Bu gruplama da suç türlerine, cinsiyet ayrımına yaş durumları meslekleri göz önünde tutularak sistemli şekilde yapılmıştır. Suçların her biri, kısa tanımları yapılarak açıklanmaya çalışılmıştır. 1915 Mayısında 19 suç türüne rastlanmış olup suça karışan 151 kişi tutuklanabilmiştir. Suça karışanların tamamı Müslümandır ve aralarında firar edene rastlanmamıştır. Az miktarda da olsa çocuk ve kadınların da suça karıştığını söylemek mümkündür. Ele aldığımız cetvele de yansımayan pek çok suç olabileceği aşıkardır, ancak bunların yine kayıtlara yansıtılmadan çözüme karıştırılabildiği tahmin edilebilir.

SONUÇ

Osmanlı devlet adamları, içte birtakım siyasi problemler ve dışta da Avrupa'ya uyum sağlama çabasıyla beraber gelen sorunlara rağmen devleti mümkün mertebe ayakta tutmuş ve devlet, Dünya savaşına kadar varlığını sürdürmüştür. Bir savaşın (I. Dünya Savaşı), günün birinde patlak vereceğine dair birtakım belirtilerin yaşanmasıyla devletin savaşta hangi tarafta olacağı, savaşa dahil olma süreci çeşitli ikilemlerle, belirsizliklerin yaşanmasına sebep olmuş; aslında bu belirsizlikler Osmanlı Devleti kendi isteğiyle mi Almanya yanında savaşa dahil oldu, yoksa bir mecburiyet ve Alman hayranlığı duyan bürokratların gayretleriyle mi bu ittifak gerçekleşti sorularını ardı ardına getirdi. Neticede ise Osman Devleti açısından tarafların da belirlenmesinin ardından ülke içinde halk savaşa ikna edilip seferber edilerek akabinde de bir dizi seferberlik hazırlığı kapsamında savaşta kazanan taraf olunmak istenmiştir

Savaş haricinde dahi devletin uygulamakta son derece büyük zorluklar yaşadığı zorunlu askerlik sisteminden seferberlik süresince de istediği ölçüde yarar sağlayamadığından, bu durum savaşta insan gücü faktörünü büyük oranda etkilemiştir. Bunun yanında sahip olunan bütün insan gücünü savaşa sevk etme politikası toplumdaki tarım başta olmak üzere pek çok ekonomik faaliyetin durmasına yol açarken tüm insan gücünü cepheye sevk etmenin doğruluğu veya yanlışlığı hususunda ayrıca düşünmek gerekmektedir.

Seferberlik yaptırımı kapsamında, devletin savaşta gücünden yararlanmak istediği belirli gruplar olmuştur; bunlardan ilki mahkumlardır. Bu uygulama ile hapisanelerdeki mahkumların cezaları affedilmek karşılığında silah altına alınması amaçlanmıştır. Devletin bunu duyurmasıyla hapisanelerden çok sayıda toplu başvuru yapılmıştır. Bu başvuruların ise gerçekten vatan millet aşkıyla manevi duygularla mı, yoksa söz konusu mahkumların cezalarından kurtulmak maksadıyla mı silah altında olmayı tercih edip etmedikleri merak konusudur. Kanaatimize göre doğaldır ki mahkumlar manevi duygulardan çok cezalarının affedilmesini beklediklerinden gönüllülük sistemine dahil olmuşlardır. Ayrıca da devlet mahkum sınıfını daha çok yasal olmayan işlerde faydaladığı Teşkilat-ı Mahsusa bünyesinde görevlendirmeyi tercih etmiştir.

Mahkumlar dışında savaşta faydalanmayı amaçladığı üç grup daha vardır bunlardan ilki gayrimüslimler, ikincisi aşiretler, üçüncüsü de muhacirlerdir. Gayrimüslimler, hem zorunlu askerliği istemediklerinden, hem de savaş döneminde devlet tarafından kendilerine güvenilmediğinden silah altında değil, daha çok onlardan yol, köprü yapımlarında kullanılan Amele Taburları kapsamında yararlanılmaya çalışılmıştır.

Muhacirlerden ise Balkan savaşlarındaki yenilginin ardından, oradaki toprakları bırakarak dönüş yaptıklarından, öç alma duygusuyla savaşmalarını bekleyen devlet, onlardan da gerekli katılımı sağlayamadığından gönüllülük esasına dayalı bir sistem oluşturmak istemiştir.

Diğer grup olan aşiretler belirli yerel bölgelerde etkin güç olduklarından bunların devletle işbirliği yapması, devletin onları tanıyıp belirli fedakarlıklar sağlaması anlamına gelirken devlet Gönüllü Aşiret Birlikleri adıyla bu gruptan da yararlanmıştır.

Tüm bu seferberlik faaliyetlerine rağmen bu savaş hazırlığı organizasyonu belli sorunları da beraberinde getirmiştir. Seferberlik ve savaş dönemlerinde cepheye insan gücü, iâşe sevki sağlamak devletin tek sorumluluğu değildir. Hem insan gücünün hem de cephelere gerekli iâşenin sürekliliğinin temini, buna ilaveten de cephedeki askerin ailesine bakma vazifesi her devletin kendi sorumluluğundadır. İşte bu sorumluluklardan bir veya birkaçının yerine getirilememesi, savaş dönemlerinde askeri suç kapsamında firar sorununu ortaya çıkarır. Genel olarak ise firara sebep olarak gösterilen, askere cephelerde uygulanan fiziksel ve psikolojik şiddetle ilişkilendirilmiştir.

Firar sorunu özelde ele alındığında cephelere göre farklılık arz etmiştir. Büyük başarı kazanılan Çanakkale Cephesi'nde firar sorununa diğer cephelere nazaran daha az görülmüştür.

Firar sorununun ele alınması gereken diğer yönü firarilerin yaşam tarzlarıdır. Bu anlamda, ülke genelinde hırsızlık ve adam öldürme olaylarının büyük oranda artmasına sebep olacak olan eşkıyalık-çetecilik faaliyetleri dikkat çeker. Kıtasından firar edip eli silah tutmaya alışkın olan bu kimseler yakalanmaktan veya teslim olmaksızın hayatlarını eşkıyalık-çetecilik faaliyetleriyle idame ettirmeye çalışmışlardır. Bu durum toplumda asayişsizlik ve güvensizlik sorununu ortaya çıkarmıştır.

Devletin firari askerine yaptırımını ağır olmuştur. Bu yaptırımlar, devletin firarı önleme konusundaki yaptırımını ile firar suçunu gerçekleştirene karşı uyguladığı çeşitli cezai yaptırımlar şeklinde ayrılabilir. Firarı önleme maksatlı tedbir, tabur imamlarının ve komutanların görevlendirilerek firara karşı telkinlerde bulunulması düşünülmüştür. Bu telkinlere de askeri parasız bırakmak, firarı haber verene para ödülü vaat etmek, firari ailesinin ikametgahını değiştirmek gibi uygulamalar örnek olarak gösterilebilir.

Devletin firar konusundaki cezai yaptırımları ele alındığında en tartışılması gerekeni idam cezasıdır. Savaşta yaralanıp, sakat kalma veya ölme durumuyla burun buruna gelen askerin, firarı sebebiyle idam cezası ile cezalandırılması ne derece firar suçunda caydırıcılık sağlayacağı düşündürücüdür. Sonraki uygulamalarda ise verilen idam cezaları ağır işte çalışma cezasına dönüştürülmüştür. Bu uygulamanın da ardından devlet firar eden, beraberinde firara yardım ve yataklık eden vatandaşını da affedeceğine dair birtakım uygulamaları yürürlüğe koymuştur. Bir süre sonra ise devletin yayımladığı genelgedeki uygun şartları taşıyan firarilerin, jandarma teşkilatlarında görevlendirilmesi söz konusu olmuştur. Bu da aslında insan gücü ihtiyacı ve ülke içi asayiş sorununun boyutunu ortaya koymaktadır.

Konu kapsamında ele alınan firar dışında kalan askeri suçlara bakıldığında, vücut bütünlüğünü bozarak askerlikten ve dolayısıyla seferberlikten muaf olmak, seferberlikte rüşvet alarak silah altındaki askeri serbest bırakma, askeri malzemeyi alıp kaçma gibi pek çok suç örnekleri de görülmüştür. Bunların cezaları ise ilgili Divan-ı Harb'ler tarafından verilmiştir. Ulaşılabildiği kadarıyla ceza içerikleri ile ilgili bilgi metin içerisinde verilmeye çalışılmıştır.

Konunun bir başka bölümünü teşkil eden adli vakalar alanında, askeri sınıfın sivillere yönelik gerçekleştirdikleri suç türlerinin ve cezalarının tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Ele alınan dönem içinde pek çok vaka meydana gelmiş, bu vakalar içinde tespit edilebilenler sırasıyla; kadınlarla gayri meşru ilişki yaşamaya teşebbüs ederek kadına şiddet gösterip ölümle tehdit etmek, umumhane ve meyhanelerde vakit geçirerek kamu huzurunu bozmak, başka bir asker eşine karşı tecavüz suçu işlemek, darb ile kıtasındaki bir başka askerin ölümüne sebebiyet vermek, kasatura ile adam yaralamak, askeri malzemeyi veya başka bir kimsenin malını çalmak gibi örnekleri kapsadığı

söylenbilir. Vakalar içinde dikkat çekici olanın ise kadına yönelik yapılan şiddete dair çok çeşitli olayların geçmiş dönemlerde de yer alması olmuştur.

Aynı dönemin sivil suç durumunun yer aldığı Ceraim Cetvelleri, konuya dahil edilerek dönemin hem askeri hem de sivil suçları ele alınmıştır. Bu maksatla genel bir bakış açısıyla savaş dönemi suç ve suçlu dağılımı ortaya konmuştur. İstatiksel verilerin yer aldığı Ceraim Cetvelleri'ndeki sayısal bilgi azlığı bize vakaların resmi kurumlara intikal etmeden çözüme kavuşturulabildiği değerlendirmesini yaptırmıştır. Başka bir görüşle de savaş döneminde olunmasından dolayı cephelere insan sevki gerçekleştirildiğinden, bu durumun sayısal verilere az yansımış olabileceğini düşündürmektedir. Diğer taraftan yine savaş döneminin içinde olunmasından dolayı kayıtların tutulması hususunda belli başlı aksaklıkların yaşanmış olabileceği şeklinde de yorumlanabilir.

Genel olarak bakıldığında Ceraim Cetvelleri'nde, Mart ayında toplam 12 suç türü ve buna bağlı olarak 113 suç kaydına; Nisan ayında 16 suç türü ile 98 suç kaydına; mevcut Ceraim Cetvelleri'nin son ayı olan Mayıs ayında ise, 19 suç türü ile 151 suç kaydı tespit edilmiştir. Bununla beraber erkeklerin kadınlara oranla daha çok suça karıştığı söylenebilir; kadınların ise daha çok ıskat-ı cenin, hırsızlık ve yaralama suçlarına karıştıkları tespit edilmiştir.

Üç aylık süre kapsamında ele alınan Ceraim Cetvelleri'ni cinsiyet açısından değerlendirdiğimizde suça karışan toplam 362 kişiden 29'unun kadın, 333'ünün ise erkek olduğu tespit edilmiştir. Daha önce de belirttiğimiz gibi kadınlar çoğunlukla hırsızlık, az sayıda da darb, yaralama ve ıskat-ı cenin suçlarına karışmışlardır. Kadının, hırsızlık suçuna karışması, eşinin veya evi geçindiren kişinin savaşa gitmesi nedeniyle kendi geçimini sağlayamaması şeklindeki bir mağduriyetle açıklanabilir.

Yaş kapsamındaki incelemelerde grafiklerde de gösterildiği üzere 14'den aşağı yaş grubu ile 50 yaş gurubunun suça daha az karıştığı tespit edilmiştir. Suça karışan 362 kişiyi ele aldığımızda 14'den aşağı yaş grubunda suç istatistiğine Mart ve Nisan aylarında rastlanmamıştır. Mayıs ayında ise 14'den aşağı yaş grubundaki suçlu sayısı 4'tür. Mart, Nisan ve Mayıs aylarında 14-20 yaş aralığındaki suçlu sayısı 80'dir. Cetvelde yaş gruplandırmaları Mart ve Nisan aylarında benzer şekilde yapılmış, Mayıs ayındaki gruplandırma ise 20-30 yaş, 30-40 yaş, 40-50 yaş, 50-60 yaş şeklindedir.

Dolayısıyla Mart ve Nisan aylarında 20-40 yaş arası 119 kişi, 40'dan yukarısı 36 kişidir. Buna karşılık Mayıs ayı gruplandırmasına göre, 20-30 yaş arası 54, 30-40 yaş arası 44, 40-50 yaş arası 21, 50-60 yaş arası ise 2 kişi olarak tespit edilmiştir. Yaşın suça yatkınlıkla doğrudan ilişkilendirilmesi mümkündür; neticede suça karışmayı göze alan birey ya da bireylerin belirli bir fiziksel yetkinliğe sahip olması da gerekmektedir. Suçların yerleşim birimleri ile ilişkilendirildiğinde nahiye veya karyelerde diğer yerleşim birimlerine oranla suçun daha çok işlendiği tespit edilmiş; bununla beraber çiftçi ve işsiz sınıfının daha çok suça karıştığı da ifade edilebilir.

Tespit edilen 362 kişi mesleki bir sınıflandırma ile ele alındığında 2 suç faili meçhul kalmak üzere, 25 kişi memur olarak suça karışmıştır. Memurlardan 5 kişi darb ve yaralama, 8 kişi hırsızlık, 3 kişi cebr ve şiddet göstererek hırsızlık, 2 kişi cünha ve kabahat, 1 kişi silah atma, 1 kişi dolandırıcılık, 2 kişi nüfuz ve memuriyeti suiistimal suçuna, 3 kişi ise mahpus kaçırma suçlarına karışmışlardır.

Mesleki sınıflandırmaya göre çiftçi grubundan 175 kişinin suça karıştığını söyleyebiliriz: Bunlardan 22 kişi hayvan sirkati, 3 kişi gece silahla hırsızlık, 61 kişi hırsızlık, 3 kişi dolandırıcılık, 2 kişi yankesicilik, 4 kişi fi'l-i şeni, 4 kişi kız ve kadın kaçırma, 3 kişi silah atmak, 19 kişi cünha ve kabahat-i muhtelifiye, 3 kişi izale-i birk, 5 kişi sarhoşluk, 2 kişi emniyeti suiistimal, 1 kişi teşhir-i silah, 1 kişi kütta-i tarik ve şekavet, 8 kişi katl, 25 kişi darb ve yaralama, 1 kişi cebr ve şiddet yoluyla hırsızlık, 8 kişi meskun mahalde hırsızlık suçlarına karışmıştır. Mart ayında ise çiftçilerden emniyeti suiistimal, teşhir-i silah ve sarhoşluk suçuna karışan olmamıştır.

3 aylık süreçte amele olarak 53 kişi suça karışmıştır. Mayıs ayında bunlardan, 5'i katl, 4'ü darb ve yaralama, 2'si hayvan sirkati, 6'sı gece silah ve zor kullanarak hırsızlık, 30'u hırsızlık, 2'si yankesicilik, 1'i kütta-i tarik ve şekavet, 2'si fi'l-i şeni, 1'i de kız ve kadın kaçırma suçlarına karışmıştır. Mart ve Nisan aylarında amele olup kütta-i tarik ve şekavet, fi'l-i şeni, kız ve kadın kaçırma suçlarına iştirak eden olmamıştır.

İlgili dönemde 63 kişi işsiz olup suça karışmıştır. Mart ve Mayıs aylarında işsiz olup katl, fi'l-i şeni, ıskat-ı cenin, kız ve kadın kaçırma, yankesicilik, hükümet memurlarına tahkir suçlarına karışan olmamıştır. Mayıs ayında ise işsiz olup ve hırsızlık, hayvan ve mahsulat sirkati dışında herhangi bir suça karışan olmamıştır. Suça karışan işsiz kişilerden, katl suçu işleyen 4 kişi, darb ve yaralama suçu işleyen 11 kişi,

hayvan ve mahsulat sirkatine karışan 6 kişi, hırsızlık yapan 12 kişi, cebr ve şiddet kullanarak hırsızlık 5 kişi, dolandırıcılığa karışan 1 kişi, kütta-i tarik ve şekavet işleyen 8 kişi, cünha ve kabahat-i muhtelifiyeye katılan 9 kişi, fi'l-i şeni suçuna karışan 1 kişi, ıskat-ı cenin yapan 2 kişi, kız ve kadın kaçıran 2 kişi, hükümet memurlarını tahkir suçun işleyen 2 kişi tespit edilmiştir.

İncelenen 3 aylık dönemde suça karışan 15 kişi tüccar sınıfına dahildir. Bunlardan Mart ve Nisan aylarında tespit edilen 5'i hırsızlık suçuna iştirak etmiştir. Nisan ayında sadece darb ve yaralama suçuna 5 kişi, cebr ve şiddet yoluyla hırsızlık suçuna 1 kişi, Mayıs ayında ise sadece emniyeti suiistimal ve dolandırıcılık suçu işlenmiş olup emniyeti suiistimal suçu 2 kişi tarafından, dolandırıcılık suçu da 2 kişi tarafından işlenmiştir.

Esnaf olup suça karışan sadece Nisan ayı kayıtlarında rastlanmıştır. Bunların sayısı 2'dir. Bu iki kişi de hırsızlık suçuna karışmıştır. Zenaat erbabı olup suça karışan 12 kişi tespit edilmiştir. 1 kişi ise Mart ayı kayıtlarında tespit edilmiş olup cünha ve kabahat-i muhtelifiye suçuna karışmıştır. Nisan ayında da 3 kişi darb ve yaralama, 1 kişi gece silahla hırsızlık, 1 kişi cebr ve şiddet kullanarak hırsızlık suçuna, 1 kişi kız ve kadın kaçırmaya suçuna ve 1 kişi cünha ve kabahat-i muhtelifiye suçuna, 1 kişi de silah atma suçuna karışmıştır. Mayıs ayında ise zanaat erbabı olarak suça karışan 3 kişidir. Bu kişilerin tamamı darb ve yaralama suçuna iştirak etmiştir.

Ev hizmetçisi olarak suça karışanların kayıtlarına sadece Mayıs ayı cetvelinde rastlanmıştır; bunların sayısı 14'tür. Darb ve yaralama suçuna karışan 4 kişi, hırsızlık yapan 6 kişi, gece silahlı şekilde zor kullanarak hırsızlık işleyen 1 kişi, fi'l-i şeni ve izale-i birk suçlarına katılan 1'er kişi, ıskat-ı cenin suçuna karışan 1 kişi tespit edilmiştir.

Deniz taifesinden suça karışan kişiye sadece Mayıs ayı kayıtlarında rastlanmış olup işlediği suç ise rüşvet almaktır.

Eğitim durumlarına göre suçlular ele alındığında Mart ayında silah atma suçuna karışan 1 kişinin sadece okuma yazma bildiği tespit edilebilmiştir. Nisan ayındaki suçlular arasında okuma yazma bilen bulunmamaktadır. Mayıs ayında ise, hırsızlık, fi'l-i şeni, rüşvet, dolandırıcılık ve mahpus kaçırmaya suçlarına karışanlar arasında okuma yazma bilen yoktur. Mart ve Mayıs aylarında suça karışıp okuma

yazma bilen kişi sayısı 20'dir. Okuma yazma bilenlerin ahlaki suçlardan ziyade daha çok rüşvet, dolandırıcılık gibi para ile ilgili ve daha nitelikli suçlara karışmış olmaları düşünölmelidir.

Yerleşim birimlerine göre cetvellerdeki verilerden yola çıkarak bir yorum yapmak gerekirse, üretim ve özellikle de tarımsal faaliyetlerinin nahiye ve karyelerde yoğun olduğu düşünöldüğünde suçların da bu faaliyetlere bağılı olarak nahiye ve karyelerde, şehir ve ormanlık alan gibi yerleşim birimlerine göre daha yoğun olmasıyla açıklanabilir. Nitekim Mart ayında nahiye ve karyede suçlu sayısı 80, Nisan ayında 61, Mayıs ayında 122 kişi olarak tespit edilmiştir.

Çalışmamızda nihai olarak genel bir ifade ile savaşın kötü gidişatını Osmanlı Devleti lehine değıştiren Çanakkale Zaferi'nin cephe gerisinde yaşanmış olan ve hukuki anlamda suç teşkil eden hadiselere yer vererek klasik bir kahramanlık ve cephe savaşı anlatımının ötesinde farklı bir yönüyle ele alınmaya gayret edilmiştir.

EKLER

Karikatür 1: Servet-iFünunn'da yayınlanan bir karikatür. "İngiliz ve Fransızlar Çanakkale Boğazı Medhallerinde Fransız diyor ki; Boğaz'dan girdikçe sıkışıyor. Ne kadar itsem nafile, Moskof'un duası da nafile..."

Kaynak: Avcı, H. E. (2015). Dünya Medyasında Çanakkale Savaşları. İstanbul: Timaş (<https://wordpress.com> elektronik kaynak (10.10.2017))

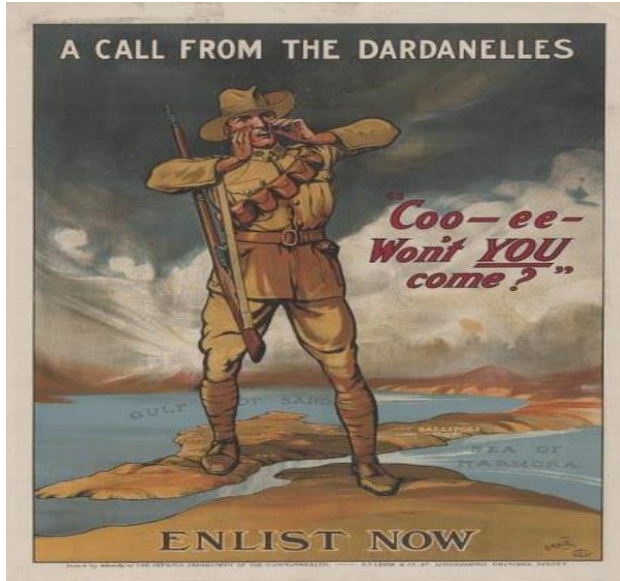
Karikatür2: Karagöz dergisinde yayınlanan bir karikatür. Hacivat- Kikirikler ölmelerine ağlaşıyorlar Karagöz. Karagöz- Vaktiyle düşünseylerdi ne yapalım Hacivat! Dipte kumu bol olsun.

Kaynak: Avcı, H. E. (2015). Dünya Medyasında Çanakkale Savaşları. İstanbul: Timaş (<https://wordpress.com> elektronik kaynak(10.10.2017))

Afiş 1: Osmanlı Devleti'nin Seferberlik ilanında kullanmış olduğu afiştir. "Asker Olanlar Silah Başına Seferberliğin Birinci Günü" başlığını taşımaktadır.

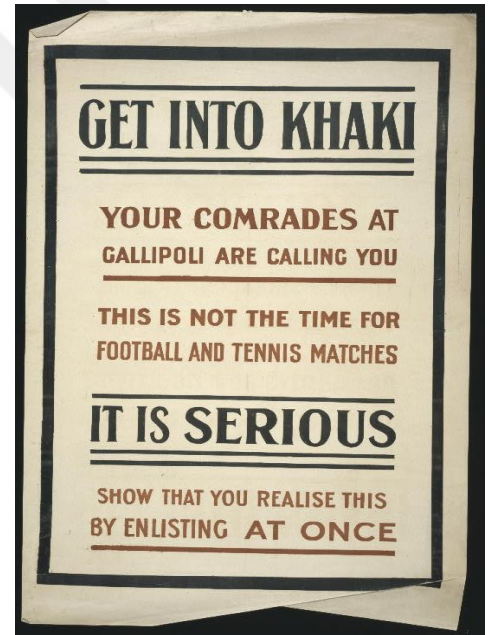
Kaynak: <http://acasam.comu.edu.tr> (14.11.2017)

Afiş 2: İngiliz Propaganda Afişi : “Çanakkale’den bir çağrı: Coe, gelmiyor musun?”

Kaynak: Australian War Memorial Dijital Arşivi (<https://www.awm.gov.au> 12.12.2017)

Afiş 3-4: İngiliz Propaganda Afişi : “Gelibolu’daki Arkadaşların Seni Çağırıyor. Futbol ve Tenis Maçı Zamanı Değil.”, İngiliz Propaganda Afişi: Çanakkale’den Avustralya’ya Çağrı

Kaynak 3: ABD Kongre Kütüphanesi Dijital Arşivi (www.loc.gov). Not: Türkçede de kullanılan, Farsça kökenli “haki” kelimesi, Hindistan yoluyla İngilizceye “khaki” olarak geçmiştir. Asker üniformasının rengi olması sebebiyle, bu afişte “asker üniforması” anlamında kullanılmıştır.

Kaynak:4 Imperial War Museums Dijital Arşivi (<http://www.iwm.org.uk> (20.12.2017).

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

A. Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı (ATASE)

Birinci Dünya Harbi Koleksiyonu (BDH)

B. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

a. Belgeler

1. Bâbîâli Evrak Odası (BEO)

4305/ 322808

4328/ 324540

4328/ 324559

4346/ 325887

4347/ 326012

4384/ 328781

4390/ 329242

4401/ 330040

4635/ 347570

2. Dahiliye Nezareti Evrakı (DH)

Dahiliye Emniyet Umumiye Muhaberat ve Tenkiset Müdüriyeti (DH. EUM. MTK)

Dahiliye Emniyet Umumiye Levazım Kalemi (DH. EUM. LVZ.)

Dahiliye Emniyet Umumiye Müdüriyeti Asayiş Kalemi (DH. EUM AYŞ)

Dahiliye Emniyet Umumiye Müdüriyeti Üçüncü Şube (DH. EUM.3. Şb.)

Dahiliye Emniyet Umumiye Müdüriyeti Beşinci Şube (DH. EUM. 5.Şb.)

Dahiliye Emniyet Umumiye Müdüriyeti Altıncı Şube (DH. EUM. 6.Şb.)

Dahiliye Emniyet Umumi Müdüriyeti Tatbikat-ı Adliye Kalem (DH. EUM. ADL.)

Dahiliye Nezareti Evrakı, İdare Kısmı (DH. İD.)

Dahiliye Nezareti Mebani Emiriye ve Hapishaneler Müdüriyeti Muhaberat-ı Umumiye
İdaresi Evrakı Müteferrik (DH. MB.. HPS..M.)

Dahiliye Nezareti Evrakı Şifre Kalem (DH. ŞFR.)

Dahiliye Umur-ı Mahalliyye ve Vilayat Müdürlüğü (DH.UMVM)

3. İradeler Tasnifi (İ..)

İrade Dosya Usulü (İ..DUİT)

İrade Harbiye (İ..HB..)

4. Meclis-i Vükela Mazbataları (MV.)

5. Zabtiye Nezareti Evrakı (ZB)

C) Türk Kızılay Arşivi (TKA)

Türk Kızılay Arşivi (TKA) 389/56

D) Tutanaklar

Meclis-i Ayan Zabıt Ceridesi, III. Devre, III. İçtima Senesi, Cilt: 4, İstanbul, 1916.

E) GAZETE VE DERGİLER

İkdam

Tanin

Harb Mecmuası

Ceride-i İlmiye

F) TELİF VE TERCÜME ESERLER

- AKBAY, Cemal, (2014), **Osmanlı İmparatorluğu’nun Siyasi ve Askeri Hazırlıkları ile Harbe Girişi**, Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- AKYILDIZ, Ali, (2011), “Tanzimat”, **Türk Diyanet Vakfı Ansiklopedisi**, C.XL, İSAM Yayınları, Ankara.
- ALCAKAPTAN, Uğur, (1975), **Suçun Unsurları**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- ARMOĞLU, Fahir, (1991), **20.yy Siyasi Tarihi (1914-1995)**, C.I-II, Alkım Yayınları, İstanbul.
- AVCI, Mustafa, (2004), **Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar**, İstanbul.
- AYDEMİR, Şevket Süreyya, (2016), **Suyu Arayan Adam**, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- BALIK, İbrahim, (2011), **Ortaçağ Tarihi ve Medeniyeti**, Gazi Kitapevi, Ankara.
- BEŞİKÇİ, Mehmet, (2015), **Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Seferberliği**, İstanbul.
- CEBESÖY, Ali Fuat, (1938), **Büyük Harpte Osmanlı İmparatorluğu’nun 1916-1917 Yılındaki Vaziyeti: Birüssebi-Gazze Meydan Muharebesi ve Yirminci Kolordu**, Askeri Matbaa, İstanbul.
- DENKER, Arif Cemil, (1997), **I. Dünya Savaşı’nda Teşkilât-ı Mahsusa**, Arma Yayınları, İstanbul.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, (2009), **Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat**, Aydın Kitapevi, Ankara.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, (2005), **Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri C. II**, Başbakanlık Basımevi, Ankara.
- Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, (2013), **Osmanlı Belgelerinde Birinci Dünya Harbi**, C.I, Başbakanlık Basımevi, İstanbul.
- DOLU, Osman vd., (2012), **Kriminoloji**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.
- DÖNMEZER, Sulhi, (1994), **Kriminoloji**, Beta Basım Yayım, İstanbul.

- ERASLAN, Cezmi, (2002), **Türkler Ansiklopedisi**, C. XIII, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- ERDERMİR, Lokman ve SOLAK Kürşat, (2015), **Çanakkale Muharebeleri'nin İdaresi Komutanlar ve Stratejiler**, Çanakkale Valiliği Yayınları, Ankara.
- ERİCKSON Edward J., (2003), **Size Ölmeyi Emrediyorum Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu**, Mehmet Tanju Akad (Çev.), Kitap Yayınevi, İstanbul.
- İNÖNÜ, İsmet, (1999), **Hatıralar Birinci Dünya Harbi**, Çağdaş Matbaacılık, İzmir.
- KARABEKİR, Kazım, (1994), **Birinci Cihan Harbine Nasıl Girdik?**, Emre Yayınları, İstanbul.
- KARAL, Enver Ziya (1988), **Osmanlı Tarihi (Nizam-ı Cedid ve Tanzimat Devirleri 1789-1856, C.V, 5. Baskı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- KARPAT, Kemal, (2015), **Osmanlıdan Günümüze Asker ve Siyaset**, Timaş Yayınları, İstanbul.
- MUTLU, Cengiz, (2007), **Birinci Dünya Savaşında Amele Taburları**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- ÖĞÜN, Tucay, (2015), **Kafkas Cephesi'nin I. Dünya Savaşı'ndaki Lojistik Desteği**, Dergah yayınları, İstanbul.
- ÖKÇÜN, Gündüz, (1983), **Tarımda Çalışma Ve Ekme Yükümlülüğü (Mükellefiyet-i Ziraiyye Belgeler 1914-1922)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- SANDERS, Liman Von, (2011), **Türkiye'de Beş Yıl**, Eşref Bengi Özbilen (Çev), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- TEKŞÜT, İrfan vd., **Birinci Dünya Savaşında Çanakkale Cephesi**, Genelkurmay ATASE Daire Başkanlığı Yayınları, III. Kitap C.V., Ankara.
- TONGUÇ, Faik, (1960), **Birinci Dünya Savaşı'nda Bir Yedeksubay'ın Anıları**, Bengi Matbaası. Ankara.
- TOURMARKİNE, Alexandre ve Noemi LEVY, (der.), **Osmanlı'da Asayiş Suç Ve Ceza 18-20. Yüzyıllar**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, Ankara.

- TUNCEL, Metin, (1993), “Çanakkale”, **Türk Diyanet Vakfı Ansiklopedisi**, C.VIII, İSAM Yayınları, Ankara.
- UÇAROL, Rıfat, (1995), **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitapevi, İstanbul.
- YALÇIN, Durmuş vd., (2012), **Türkiye Cumhuriyet Tarihi**, C. I, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- YILDIZ, Gültekin, (2013), **Dünya Savaş Tarihi Osmanlı Askeri Tarihi Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri (1792-1918)**, Timaş Yayınları, İstanbul.
- YALÇIN, Hüseyin Cahit, (1998), **Talat Paşa**, Yedigün Neşriyat, İstanbul.
- YILDIZ, Gültekin, (2009), **Neferin Adı Yok, Zorunlu Askerliğe Geçiş Sürecinde Osmanlı Devleti’nde Siyaset, Ordu ve Toplum**, Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- YILMAZ, Veli, (1993), **I. Dünya Harbinde Türk-Alman İttifakı ve Askeri Yardımlar**, Cem Yayınları, İstanbul.
- ZÜRCHER, Erik Jan, **Birinci Dünya Savaşında Amele Taburları** Savaş, Devrim ve Uluslaşma, Bilgi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.

G) MAKALELER VE TEZLER

- AGRAS, Nurdal, (2016), “II. Mahmud Dönemi Islahat Hareketleri ve II. Mahmud’un Eğitim Öğretim Faaliyetleri”, Yüksek Lisans Tez, **Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü**, Konya
- AKTAR, Ayhan, (2015), “I. Dünya Savaşı’nda Osmanlı Ordusunda Ermeni Askerler”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, Yıl 2015, Sayı 255, Ankara.
- ALTINTAŞ, Ahmet, (1999), “Çanakkale İngiliz Orduları Başkomutanı IAN Hamilton’un Çanakkale Savaşları Raporu”, **Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Atatürk ve Çanakkale Savaşlarını Araştırma Merkezi**, Sayı.7, Yıl: 99, Çanakkale.
- ARIKAN, Zeki, (1989), “Balkan Savaşı ve Kamuoyu”, **Dördüncü Askeri Tarih Semineri Bildirileri**, Genelkurmay Basımevi, Ankara.

- ARSLAN, Mehmet, (2015), "Birinci Dünya Harbinde Çanakkale Cephesine Asker Alım İşlemleri ve Askerlerin Cepheye İntikalleri", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Yıl:13,Sayı:18, Çanakkale.
- AVŞAR, Servet, (2003), "Çanakkale Savaşlarında İstihbarat ve Propaganda", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Yıl:2003, Sayı:1, Çanakkale.
- AYAYDIN, Rıdvan, (2011), "Osmanlı Devleti'nde Askeri Yükümlülükler ve Muafiyetler (1826-1914)", **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.
- AYBARS, Ergün, (2004), "Çanakkale Zaferi'nin Siyasi Sonuçları", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Yıl:2004, Sayı: 2, Çanakkale.
- AYIN, Faruk ve GÖKSU, Erkan, (2001), **Askeri Tarih Bülteni**, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Genelkurmay Basımevi, Yıl. 2001, Sayı.51, Ankara.
- BABA, Gürol, (2005), "Birinci Dünya Savaşı'na Varan Gelişmeler İçinde Çanakkale Cephesi'nin Yeri", Yüksek Lisans Tezi, **Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Çanakkale.
- BEŞİKCİ, Mehmet, (2011), "İhtiyat Zâbiti'nden Yedek Subay'a: Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Bir Zorunlu Askerlik Kategorisi Olarak Yedek Subaylık Ve Yedek Subaylar, 1891-1930", **Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar Dergisi**, Yıl 2011, Sayı 13, İletişim Yayınları, İstanbul.
- BEŞİKCİ, Mehmet, (2016), "Askeri Modernleşme, Askeri Disiplin ve Din: Düzenli Kitle Orduları Çağında Osmanlı Ordusu'nda Tabur İmamları", **Akademik İncelemeler Dergisi**, Cilt. XI., Yıl:2016, Sayı.1, Sakarya.
- BEYOĞLU Süleyman, (2015), "Ermeniler Amele Taburunda", **Türkiye Günlüğü Dergisi**, Yıl 2015, S.121, Ankara.
- ÇELİK, Recep, (2015), "Çanakkale Savaşları Sırasında Halkın Durumu", **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Yıl: 13, S.18, Çanakkale.

- ÇÖKLÜ, Şenol,(2010), “I. Meşrutiyet’ten Cumhuriyete Asker Alma (Ahz-ı Asker) Usulleri”, Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü**, Ankara.
- DEMİR, Emel, (2013), “Osmanlı Devleti’nde Hapishane Reformu: Çanakkale Hapishanesi Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, **Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Çanakkale.
- DURAN, İbrahim, (1999), “Osmanlı Hukuku’nun Yapısı Üzerine Bir Etüt”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C.III, S.1, Erzincan.
- EFE, İsmail, (2015), “1914 Yılı Başından Birinci Dünya Savaşı’na Orduyu Modernleştirme Çabaları ve Türk-Alman İttifakı”, **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C.V, Sayı: 2, Kırıkkale.
- ERCOŞKUN, Tülay, (2012), “Osmanlı Devleti’nde Muhtarlık Kurumunun İşleyişine İlişkin Düzenlemeler ve Gözlemler”, **Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 60 Ankara.
- ESENKAYA, Ahmet, (2006), “Çanakkale Savaşı’nda Türk- Alman Birlikteliği”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Sayı:6-7, Çanakkale.
- EVŞİLE, Mehmet, (1996), “Birinci Dünya Savaşı’nda Kafkas Cephesi’nde Aşiret Mensuplarından Oluşturulan Milis Birlikleri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: XII, Sayı:36, Ankara.
- EYİCİL, Ahmet, (2009), “Çanakkale Savaşları”, **Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 8, Gaziantep.
- GÜNEŞ, Gönül, (2013), “Teşkilat-ı Mahsusa ve Birinci Dünya Savaşı Yıllarındaki Faaliyetler”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.XXIX., Sayı:85, Ankara.
- GÜVEN, Senem, (2007), “Hatırat Türü Eserlerde Çanakkale Muharebeleri”, Yüksek Lisans Tezi, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.
- GÖRGÜLÜ, İsmet, (1995), “Çanakkale Zaferi ve Atatürk, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 16, Ankara.

- HACISALİHOĞLU, Mehmet, (2007), “Osmanlı İmparatorluğu’nda Zorunlu Askerlik Sistemine Geçiş, Ordu- Millet Düşüncesi”, **Toplumsal Tarih Dergisi**, Sayı164, Ankara.
- KAŞIYUĞUN Ali, (2009), “Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na Girmeden Önceki İttifak Arayışları”, **History Studies Dergisi**, C.1, S.1, Amasya.
- KODAMAN, Bayram, (1979), “Hamidiye, Hafif Süvari Alayları (II. Abdulhamit ve Doğu Anadolu Aşiretleri”, **Tarih Dergisi**, Sayı.32, Ankara.
- KÖKSAL, Osman, (1987) , “Mükellefiyet-i Askeri Kanunu Muvakkati 29 Nisan 1330 (Osmanlı Devleti’nde Askeralmada Son Durum)”, Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Ankara.
- KUMBAR, Timur, (2016), “Osmanlı Ordusunda Zorunlu Askerlik Ve Aşiretler: Doğu Ve Güneydoğu Anadolu Örneği (1843-1880)”, Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.
- ÖZÇELİK, Mücahit, (2015), “İtilaf Devletlerinin Çanakkale’yi Tahliyesinin Türk Basınına Yansımaları”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Sayı: 18, Çanakkale.
- ÖZDEMİR, Zekeriya, (1994), “Birinci Dünya Savaşı’nda Amele Taburları”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Yüksek Lisans Tezi Ankara.
- SEMİZ, Yaşar (2014), ”18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları”, **SÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Yıl: , Sayı:14: Konya.
- ÖZTOP, Fatih, (2015), “Suç Cetvellerine Göre Osmanlı Devletinde “Adam Öldürme” Suçu: Aydın Vilayeti Örneği (1908-1916)”, **Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl.2, Sayı.3, Elazığ.
- TEZCAN, Cezmi, (2005), “Tekalif-İ Harbiye ve Tekalif-i Milliye Örneklerinde Savaş Dönemleri Mâli Politikaları”, Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü**, Ankara.

- TOK, Abdullah ve Hakan, AYAZ, (2016), “Çanakkale Kara Muharebelerinin İngiliz “The Times” Gazetesi’ne Yansımaları”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, C. XVI. Sayı: 32, İzmir.
- TUNALI, Ayten Can, (2003), “Tanzimat Döneminde Osmanlı Kara Ordusunda Yapılanma (1839-1876)”, Doktora Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.
- YAŞAR, Hakan, (2003), “Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti’nin Firari Askerler Sorununa Dair Genel Bir Değerlendirme”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 32, İzmir.
- YETİŞGİN, Mehmet, (2013), “Çanakkale Savaşları: Nedenleri, Sorumlusu ve Önemine Dair Yaklaşımlar”, **Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi**, Sayı: 18, Çanakkale.
- YILDIRIM, Burcu, (2009), “Birinci Dünya Savaşı Sırasında Asker Ailelerine Devletin Yaptığı Yardımlar”, Yüksek Lisans Tezi, **Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü**, İstanbul.
- YOLYAPAN, Aydoğan, (2000), “Osmanlı Devleti’nde Askeri Yargının Gelişimi”, **DEÜ Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, C.III, Sayı.9, İzmir.

H) SEMPOZYUM BİLDİRİLERİ

- KARAKIŞLA, Yavuz Selim, (2014), “Osmanlı Ordusu’nda Kadın Askerler: 1. Kadın İşçi Taburu (1917-1919)”, **1914’ten 2014’e 100’üncü Yılında Birinci Dünya Savaşı’nı Anlamak Uluslararası Sempozyumu**, 20-21 Kasım, İstanbul.

I) ELEKTRONİK KAYNAKLAR

- <https://wordpress.com>, (10.10.2017).
- <https://www.awm.gov.au>, (01.11.2017).
- <https://acasam.comu.edu.tr>, (14.11.2017).

<https://www.loc.gov>, (12.12.2017).

<https://dergipark.gov.tr/esosder/issue/6115/82065>, (20.12.2017).

DİZİN

-A-

Af, 21, 50
 Alçıtepe, 28
 Almanya, 25, 26, 27, 31, 94
 Amele Taburları, 14, 15, 107, 108, 111
 Asker, v, 5, 8, 11, 24, 33, 36, 37, 39, 40, 46, 47, 48, 51, 53, 96, 103
 Asker, v, 7, 9, 19, 103, 107, 109, 110, 112
 Askerlik Teşkilatı, 7
 Aşiret, 23

-B-

Balkan Savaşı, 6, 109
 Bayramiç, 41, 47
 Bedel-i nakdi, 8, 9, 12

-C-

Ceraim, 56
 Cihad, 6
 Conkbayırı, 28

-Ç-

Çanakkale, v, 9, 16, 27, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 46, 49, 51, 52, 53, 54, 95, 100, 102, 103, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112

-D-

Devlet, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 48, 50, 51, 64, 67, 84, 90, 94, 95, 96
 Divan-ı Harbi, 35

-E-

Ermeni, 14, 15, 23, 39, 53, 108
 Eşkîya, 15
 Eşkîyalık, 39, 46, 47, 49, 63, 84, 95

-F-

Fîil-i şenni, 53, 79
 Firar, 10, 19, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 71, 83, 84, 93, 95, 96

Fransa, 25, 26, 27, 30

-G-

Gayrimüslim, 14, 16, 24, 40
 Gönüllü, 23, 95

-H-

Hırsızlık, 46, 53, 54, 57, 58, 61, 62, 63, 69, 71, 77, 79, 82, 84, 88, 89, 90, 92, 95, 97

-İ-

Islahat, 8, 108

-İ-

İdam, 38, 39, 40, 41, 44, 50, 96
 İngiltere, 25, 26, 27, 29, 30, 38
 İttihat Terakki, 5

-K-

Kale-i Sultaniye, 40, 41, 42, 43, 46, 50, 51, 54, 56, 64, 68, 77, 82, 89, 93
 Kocaçimen, 28

-L-

Liman Von Sanders, 6, 27

-M-

Mahkum, v, 21, 52, 53, 94
 Muaf, 8, 9, 16, 18, 96
 Muafiyet, 22
 Muhacirler, 22, 24
 Mükellefiyet-i Askeriye Kanunu
 Muvakkati, 16
 Müslüman, 13, 24

-O-

Osmanlı Devleti, v, 5, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 25, 26, 27, 30, 35, 37, 100, 108, 109, 110, 111, 112

-P-

Propaganda, 6, 38, 103, 109

-R-

Rusya, 25, 26, 27, 30

-S-

Seddülbahir, 28, 42

Seferberlik,, 5

Suç, v, 21, 24, 33, 34, 35, 56, 58, 59,
60, 61, 62, 63, 64, 66, 67, 68, 69, 70,

71, 72, 73, 74, 75, 77, 80, 82, 84, 85,
86, 87, 88, 89, 90, 93, 95, 96, 97, 100

-T-

Tanzimat, 7, 8, 18, 35, 106, 107, 112

Teşkilat-ı Mahsusa, 21, 94, 110

-Z-

Zayıat, 29, 31

